

SOCIÁLPOLITIKA ÉS HADIGONDOZÁS

GYAKORLATI TAPASZTALATOK ALAPJÁN —

ÍRTA

GRÓF TELEKI PÁL
AZ ORSZÁGOS HADIGONDOZÓ HIVATAL ELNÖKE.

KIADJA

AZ ORSZÁGOS HADIGONDOZÓ HIVATAL

Az Országos Hadigondozó Hivatal a szövegben helyenként:
rövidítve: OHGH. és HGH.

ELŐSZÓ.

Ez a füzet elsősorban a népirodák vezetőinek szól és célja, hogy megismertesse őket a hadigondozottak polgári életbe való visszavezetésének eljárásával. De nemcsak nekik szól, hanem szól a hadigondozó bizottságoknak, azok minden tagjának, a rokkantak és özvegyek tanácsadóinak és az egész társadalomnak.

Nem dogmák, nem megdönthetetlen elvek vannak benne lefektetve. Nem rendelet, nem utasítás e füzet tartalma. Egy tömegkísérlet leírásának szeretném inkább nevezni, amely tömegkísérlet nézetem szerint egészben véve sikerült és nagy vonásokban irányadója a Hadigondozó Hivatal mai munkájának. Ennyiben tulajdonképpen beszámoló is a Hivatal munkásságának egy részéről.

De evvel a tömegkísérlettel az óriási munkát csakhogy éppen megkezdettük. Csakhogy éppen kiinduló pontot és irányt találtunk a megoldáshoz. A munka további során a tapasztalatok a munkát és nézeteinket módosítani fogják.

A hadigondozás elmélete, a róla kialakuló elvek, nézetek tudományként is felfoghatók, de mint ilyen abban különbözik lényegesen más tudományoktól, hogy tárgya úgy hirtelen támadt, múltja, történelme, tapasztalatai nincsenek és hirtelen támadt tárgya rémes gyorsasággal nő kezünk között. Növekedésében változik. Hiszen maguk a növekvő számarányok is folyton új helyzetekbe sodornak.

Megállapodott nézeteket, dogmákat a hadigondozás elmélete még egyáltalában nem termelhetett. De vajjon szabad-e megvárunk fizt, amíg ilyenek kitermelődnek? Nem. A szükség, korunk e nehéz idők során gördülő eseményei nem engednek várni. Nem elmélkedni, hanem cselekedni kell. Nem szabad dogmákra várunk, hanem a józan észre kell támaszkodnunk.

A hadigondozó szerveknek ezt a munkáját akarja szolgálni a jelen füzet is, összefogva az eddigi tapasztalatok nagy részét, hogy támogatásul szolgáljon a további munkában, különösen az egyes esetek megítélésében. De ebben csak kisegíteni lehet; a legfőbb, amire a hadigondozás szerveinek támaszkodniok kell és ami ezt a munkát *helyes irányban fogja, továbbfejlesztem: a józan ész.*

Különböző rendeletekben, valamint a hadirokkantak pályaválasztásáról szóló füzetben többször szó volt már a hadirokkantak és családjuk, és ezekhez hasonlóan az elesettek családjai (hadizvegyek és hadiárvak) ügyeinek végleges, gyökeres rendezéséről, vagy amint már többször röviden neveztuk: a v a g y o n r e n d e z é s - r ől.

Szükség van arra, hogy a népirodák és az intézetek szociális irodái felvilágosítást nyerjenek ezen végleges megoldás és vagyონrendezés értelméről és arról, hogy annak keresztülvitelénél minő segélyforrások állanak rendelkezésünkre.

I.

A NÉPIRODÁK FELÁLLÍTÁSÁNAK OKAI. FELADATUK.

Első sorban jöjjünk tisztába avval, hogy milyen célból állítottuk fel a népirodákat. Minden tanácsot, erkölcsi vagy anyagi támogatást kereső egyén kell, hogy az ország bármely részében könnyen találjon olyan hivatalos szervezetre és személyre, aki ügyes-bajos dolgaiban segítségére lehet. E végből mondtuk ki az állandóan nyílt ajtó és a mindenkire nézve való illetékességnek elveit, azaz azt, hogy a népiroda lehetőleg minden nap és lehető hosszú ideig nyitva álljon mindenki részére, mindenkit meghallgasson és mindenkin segítsen a rendelkezésére álló anyagi és erkölcsi erő határáig és a szükséglet mérvéig, és különösen el ne utasítson senkit illetékességi kifogással, hanem, ha arra szükség fenn is forogna, csak az eset és körülményeinek gondos kivizsgálása után és csak az ügy érdekében tegye azt át további intézkedés végett más népirodához, vagy hatósághoz.

Még egy másik okunk és célunk is volt a népirodák felállítására. A közjótékonytárgyat legtöbb esetben pillanatnyi kisebb-

nagyobb segélyek formájában alamiznaszerűleg, vagy legalább ehhez hasonlóan szokás ma gyakorolni. Azok az intézmények pedig, amelyek a segítségnek különböző más intézményes módjait (cse-csemővédelem, napközi otthon stb.) gyakorolják, gyakran egymásról alig tudnak, mindenesetre azonban majdnem kivétel nélkül nincsenek oly szoros összeköttetésben egymással, hogy egyes családok több szempontból támogatásra szorultsága esetén a megoldást együttesen vihessék keresztül.

A népirodának célja és hivatása ebben a tekintetben az, hogy az erők összefogásában közreműködjék. A népiroda köteles ismerni körzetének minden állami, önkormányzati, társadalmi, vagy egyéb a rászorultak támogatására hivatott, vagy arra hajlandó, igénybe vehető szervét. Ismernie kell a közjótékonyság terén működő szervezeteket és egyéneket. És tudnia kell, hogy szakkérdésekben kihez, mihez kell fordulni. Végül körzetének határain kívül is kellő tájékozottsága kell, hogy legyen, tudnia kell, hogy az előforduló sokféle és sokfajta kérdésekben hová kell fordulni tanácsért. Ismernie kell a gyógyításra, vagy, oktatásra szoruló, vagy azt kérő rokkantak, valamint a különböző fokú és nemű kiképzésre szoruló árvák elhelyezésére szolgáló intézeteket, hogy egyes esetekben tudja, hová kell a rokkantat, vagy árvát irányítani, vagy hol kell ügyében kezdezősködni.

A népirodát nem szabad egyszerűen a központi szervezet exponensének tekinteni. Nézetem szerint a népiroda a socialisatio természetes fejlődésének követelménye, jobban mondva a fejlődés mai fokán előálló követelményeknek egy megoldása.

A háború a szükségét szenvedőknek számát óriásilag növelte és ha már a háború előtt is anomáliákat és egyenlőtlen elbírálást és elosztást szült az, hogy a jótékony segélyezés nagyobb-részt rendszer nélkül folyt, ennek káros következményeit a háború szülte állapotok nagyban növelik.

Azelőtt, a békés idők lassú folyásában például az egyletek munkaköre csendesesen kialakult, körvonalozódott, a rászorultak is el osztódtak a különböző egyesületekre. Most az állapotok tökéletesen megváltoztak. Egyrészt egészen új források nyíltak meg, rengeteg sok új gyűjtés, alap, stb. keletkezett és az egyes segítő szervek, államiak, vagy társadalmiak, egyletek, vagy mások, amelyek előbb mégis többé-kevésbé még tudhattak egymásról, ma teljesen tájékozatlanok, egymás működéséről, arról, hogy a másik kiket és hogyan segélyez, nem tudnak.

Tény az, hogy a háborús oharitativ intézmények létesítésével az az állapot állt elő, hogy élelmes emberek, például egyedül Budapestén és egyedül hivatalos, vagy félhivatalos segítöhelyeket véve igénybe, nyolc helyen szerezhetnek segítyt anélkül, hogy a segítöszervek egyike a másíkról tudna. Ezen hibának viszont a következéménye az, hogy mások egyáltalában nem jutnak a segítséghöz.

Ép ily káros következményeiben az, hogy a segítséget az intéstúcióknak egy igen nagy része úgy gyakorolja, hogy pillanatnyi segítyeket ad. A pillanatnyi segítyeknek egyik hibája az, hogy alamizsna jellegével bírnak, ami erkölcsileg hátrányos, mert egyrészt aláássza az önérzetet, másrészt, ha kissé nagyobb összegről van szó, munkátlanságra is nevel. Ha ez a rendszer általánosabbá válik, és ez a veszély valóban fenyeget, tömegesen nevel a koldulásra és nagy jövőbeli gondokat és nehézségeket fog okozni az államnak. Másik hibája a pillanatnyi segítynek, hogy tulaj donképen nem is segíty, mert csak nagyon rövid időre segít, ami után ugyanolyan, vagy még nagyobb szűkség áll elő. Ugyanez áll többékevésbé a haviséğıtyekre is.

Előállott azután még egy más anomália is, az t. i., hogy a rászorultak száma rohamosabban növekedvén, mint a rendelkezésre álló pénz, úgy a pillanatnyi, mint a haviséğıtyek folyton kisebb összegekben szabattak meg s elérkeztünk oda, hogy például közéletünk egy igen nagy intéstménye az állam által segítyezésekre rendelkezésére bocsátott jelentékeny összegekből 20, 10, sőt 5 koronás havi segítyeket folyósított, családós embereknek. Ez a céltalan elaprózás a teljes rendszertelenségnek következéménye. Következéménye annak, hogy ezekben a segítyezésekbén még mindig a háború előtti kaptafára dolgozunk.

A társadalmat még nem hatotta át eléggé az a tudat, hogy a háború okozta nyomorúság a maga méreteinél fogva már nem egy charitativ, hanem nemzetgazdasági probléma, hogy itt nem csak szívvel, hanem ésszel és plajbásszal a kézben kell dolgozni.

Az első dolog tisztába jönni a feladat és a megoldására rendelkezésre álló erő nagyságával. Az Országos Hadigondozó Hivatal a maga feladatkörében igyekezett ennek megfelelni. Folyamatban van egyrészt a rokkant-, özvegy- és árva-statisztikának, másrészt ezen rászorultak segítségére rendelkezésre álló segítöhóforrásoknak felvétele, statisztikája. Nem képzeljük, hogy ebből abszolút érvényességű számokat, egészen tiszta képet nyerjük, mert hiszen állandóan változó számokkal van dolgozunk mindkét adatsóportban. De

ha az eredmény nem is lesz egészen kielégítő a statisztikusnak, a megoldási lehetőségek kijelölésére elegendő alapot fog nyújtani a nemzetgazdának.

Bizonyos már ma is, azon hozzátétőleges adatokból is, melyek ma rendelkezésünkre állanak, az, hogy bármennyi pénz álljon rendelkezésre segélyekre, az egyes egyedekre jutó pénz aránylag csekély lesz. Bizonyos az is, hogy a ma rendelkezésre álló, egészben véve meglehetősen tekintélyes, a társadalom által összehozott összegek, ha egyszer elfogytak, nem fognak még egyszer rendelkezésre bocsáttatni, különösen azért nem, mert hiszen a háború után a gazdasági reconstructio éveiben mindenkinek sokkal inkább szüksége lesz pénzére, sokkal inkább fogja maga beruházásokra használni, mint rendelkezésünkre bocsátani és azok, akik a háború kárvallottjainak ügyeit intézik, számot kell vessenek avval is, hogy az ezek iránt megnyilvánuló sajnálat csak bizonyos ideig fog tartani és a háború után nagyrészt közöny fogja azt felváltani.

Tehát meg kell keresni a módot a ma rendelkezésre álló anyagi erőkkkel és az állam által adható támogatással gyökeresen megoldani a hadigondozás kérdését.

A hadigondozásra szorultaknak száma oly óriási, hogy ha a közgazdaság kénytelen volna munkájukat vagy csak munkájuknak egy részét is nélkülözni, ez nemzetgazdasági megrázkódtatást jelentene és óriási terhet a nemzet többi részére; óriási hátrányt a nemzeteknek gazdasági versenyében, amely a háború után nem fog keztyüesebb kézzel folyni. Amikor tehát a hadigondozottak jövő életének kérdését meg akarjuk oldani, arra kell törekednünk, hogy őket nemzetgazdaságilag erős egyedekké tegyük, nem pedig a nemzetgazdaságnak alamizsnával tartott ballasztjává. Egyszerű pénzbeli segélyezéssel, pénzosztogatással csak az utóbbi érhető el, közvetve még a drágaságot is emelve ezen eljárásunkkal. E helyett existenciákat kell teremtenünk. Nem arra kell törekednünk, hogy a hadigondozottak kicsiny, elégtelen, vagy egyáltalán semmi keresetét rendszeres, vagy rendszertelen pénzadományokkal pótoljuk, hogy éppen éhen ne haljon, hanem arra kell törekednünk, hogy olyan existenciát teremtsünk neki, olyan gazdasági alapot adjunk alája, akár munkalehetőségben, akár vagyonban, akár szellemi erőben, hogy ezen állva maga jól megkereshesse életfenntartását. És mindenekfelett ez a mód még gazdaságosabb is.

Ma egy 4-5 tagú családnak napi megélhetésére 10 korona alig elégséges. Ez egy évben, ha segélyben kellene nyújtanunk,

meghaladná a 3000, sőt esetleg a 4000 koronát. És az persze egészen egyre megy, hogy azt egy helyről kapja az illető, vagy többről, hogy ezek tudnak egymásról, vagy nem. Ez a pénz közpénz, mert közcélú szolgál és kötelesség azt gazdaságosan felhasználni. Meg kell keresni a módot, amellyel a legnagyobb eredményt lehet a legkisebb eszközökkel elérni, — hiszen valóban nem bővelkedünk ezekben.

Mint a jelen füzetben, a következő lapokon leírt, már megoldott esetekből is kiviláglik, átlagban jelentékenyen csekélyebb összegre van szükség, de mindenesetre kevés esetben van többre szükség 3-4000 koronánál, hogy egy családnak szerény existenciáját véglegesen megoldjuk, hogy megteremtjük neki földjében, műhelyében, földbérletében, vagy a gyermekeknek magasabb qualificatiojában azt a gazdasági alapot, amilyen a saját lábán meg tud állani.

Mindebből az a következés, hogy az erőket össze kell fognunk és az, hogy minden egyes család ügyét gyökeresen, egyszerre és minél előbb kell megoldanunk. Bizonyos, hogy ez a feladat nehéz. nem is fog simán menni mindenütt megoldása, de rá kell lépünk erre az útra, mert csak ezen teremtünk egyrészt megelégedést, másrészt csak így teremtünk nemzetgazdaságunknak hasznos gazdasági alanyokat.

Minden téren és minden helyen össze kell fogni. Úgy kell dolgoznunk, hogy minden tényezőnek, minden állami, vagy önkormányzati intézménynek és hivatalnak, minden érdek- és foglalkozáskör szerveinek és képviselőinek, minden legkülönbözőbb rendeltetésű egyletnek, vagy más társadalmi tényezőnek minden egyes eset elintézésénél készen rendelkezésre kell állania. Akkor fogjuk csak mindig a legjobbat választhatni a megoldás módjai közül. Akkor fogjuk csak valóban egyesíthetni erejüket mindenkor, amikor kell.

Ehhez azonban szükségünk van egy szervre, amely nem ugyan parancsolólag, de regisztrálólag összefogja mindezeket. Amely mind-egyikről tudja, hogy mit csinál, ismeri anyagi és egyéb erejét és így mindig azonnal meg tudja mondani, hogy ebben és ebben az esetben ez és ez, vagy ezek és ezek tudnak segítséget, támogatást nyújtani, ehhez, vagy ahhoz kell kérdéssel fordulni. És szükség van egy szervre, amelytől minden felvilágosítást és részben magát a támogatást is megkaphatja a rászorult, anélkül, hogy sokfelé szaladgálni legyen kénytelen.

Ezt a szervet az egységesség és folytonosság biztosítására az állam kellett, hogy felállítsa. De nem szabad teljesen államivá és szigorúan tilos bürokratikussá válnia, Az állam csak egy fix pontot teremt, amely körül, amelyhez a társadalom, főleg a helyi társadalom elemei, szervei jegecesednek.

A népiroda, mint az Országos Hadigondozó Hivatal szerve, elsősorban a hadigondozottakat, tehát rokkantakat és hadiözvegyeket és ezeknek gyermekeit, nemkülönben a hadiárvékat van hivatva erkölcsi támogatásban és tanácsban részesíteni és részükre anyagi támogatást nyújtani és közvetíteni. Mindazonáltal egyrészt azért, mert a hadbavonultak családjai is időlegesen elhagyott családoknak kell, hogy tekintessenek és sok esetben és sok tekintetben ugyanazon megítélés alá esnek, mint a rokkantak és elesettek családjai, másrészt azért is, mert a nyílt ajtó elvét elfogadtuk, senkit, aki tanácsért, vagy támogatásért a népirodába jön, meghallgatás nélkül elküldeni nem szabad. A népiroda mindenkinek rendelkezésére kell, hogy álljon.

II.

A ROKKANTÜGYI ÉS A HADIGONDOZÓ HIVATAL FELADATKÖRÉNEK KIALAKULÁSA. — SOCIALIS FELADATOK. — A MUNKAKÖZVETÍTÉS.

A népirodák vezetői azt, hogy mit értünk végleges megoldás és vagyonrendezés alatt, talán legjobban úgy fogják megérteni, ha történelmileg visszapillantunk arra a módra, hogy hogyan alakult ki a vagyonrendezés gondolata és evvel kapcsolatosan a népirodák gondolata.

Az Országos Hadigondozó Hivatal legelső elődje is.¹⁾ a „Csonkított és béna katonákat gondozó bizottság”, már annak az elvnek köszönve létrejöttét, hogy az egyes rokkantaknak és összességükben a nemzetnek elveszett munkaerőjét vissza kell állítanunk. A helyes és természetes út az volt, hogy elsősorban orvosilag állítsuk helyre a súlyosan sebesültek lehető leg-

¹⁾ A HGH kifejlődéséről lásd részletesen: Dr. Petri Pál: „A Magyar Hadigondozás Története”. Bpest, 1917.

nagyobb részét. Így jött létre és vált valóra a különböző intézetekben a kórházi gyógyítást követő utókezelésnek gondolata, amely nemcsak gyógyítani van hivatva, hanem amelynek célja az egészséget oly mértékben is fokozni, hogy a rokkant a körülményekhez képest a lehető legnagyobb munkaképességet érje el. Az 1. függelékben fel vannak sorolva a ma fennálló utánkezelő intézetek és körül van írva mindeniknek orvosi rendeltetése. Részletesebb külön magyarázó füzet is fog ezekről, külön a népirodák használatára, megjelenni.

Egy időben az orvosi utókezeléssel a rokkantak oktatására is gondoltak már. Hiszen különösen a csonkítottnál, még ha régi pályáján és foglalkozásában marad is meg — és ez minden esetben a legkívánatosabb és minden erővel erre kell törekedni — akkor is a csonkaságnak, vagy bénaságnak megfelelő új munkamódszerekbe kell a rokkantnak betanulnia. Annak pedig, aki régi foglalkozását valóban nem folytathatja, új foglalkozást kell tanulnia. És végül ezeknél is, meg azoknál is, akik régi foglalkozásuk keretében maradnak, gyógykezelési, illetve utókezelési idejüket fel kell használni arra, hogy intenzívebb munkára, a több és jobb termelésnek módjaira tanítsuk őket, hogy minőségben nyerjük meg azt, amit mennyiségben veszítettünk.

Így jöttek létre a különböző rokkantiskolák, amelyek fejlődéséről a „M. kir. Rokkantügyi Hivatal” kiadványainak 3. füzeté és dr. Petri Pál miniszteri osztálytanácsos „A hadigondozás története” című tanulmánya ad számot.¹⁾

A csonkított és béna katonákat gondozó bizottság utóda, a R o k k a n t ü g y i H i v a t a l, az orvosi és a szellemi helyreállításon kívül, amelyek a gazdasági helyreállításnak előfeltételei, ennek a gazdasági helyreállításnak, vagyis a gazdasági életbe való visszavezetésnek rendszeres megszervezését látta szükségesnek. A munkának részleteihez kellett hozzáfogni, így legelsősorban a nem önálló existenciák felé fordult figyelme, amelyeknek a gazdasági életben való elhelyezkedése az utókezelés befejeztének napjával azonnal szükségessé vált, így jöttek létre a Hivatal munkaközvetítői. Hadirokkant munkaközvetítőket a Hivatal nagyobb intézeteiben állítottunk fel, melyek munkát közvetítenek az intézetek állományában levő hadirokkantoknak a hadsereg kötelékéből való elbocsátásuk előtt azon célból, hogy a gazdasági életbe kibocsátva azon-

¹⁾ Részletes felsorolásuk és munkakörük leírása a (2.) függelékben.

nalelhelyezkedhessenek. Munkaközvetítést azonban a hadsereg kötelékéből elbocsátott hadirokkantak is számos esetben igényelnek és ezért a Hivatal önálló munkaközvetítőket is állított fel az ország-több városában, és pedig elsősorban minden kereskedelmi és iparkamara területén. A munkaközvetítők jegyzékét az alábbi táblázat tünteti fel:

Kereskedelmi és iparkamara	Rokkant-munkaközvetítő székhelye	Intézet megnevezése, melyben rokkant munkaközvetítő működik, vagy a rokkant-munkaközvetítő címe	Hatáskör	
			Intézeti	Kerületi
Budapest	Budapest	OHGH. Timót-u. utókeze. gyógyint.	■	■
	"	OHGH. Dunabalszabari rokkantiskola	■	■
	"	OHGH. Császárfürdői intézet	■	■
Kaloosa	Kaloosa	OHGH. kalocsai rokkantiskola	■	■
	Arad	OHGH. aradi különálló r. m.-közv.	■	■
B.-bánya	Besztercebánya	OHGH. különleges gyógyintézete	■	■
	Rózsahegy	OHGH. különleges gyógyintézete	■	■
Brassó	Brassó	szervezés alatt	■	■
Debreczen	Debreczen	OHGH. ipari irányú rokkantiskola	■	■
Győr	Győr	OHGH. győri különálló r. m.-közv.	■	■
Kassa	Kassa	OHGH. kassai intézete	■	■
Kolozsvár	Kolozsvár	OHGH. kolozsvári r. iskolája	■	■
Miskolc	Sátoraljaihely	OHGH. sátoraljaihelyi intézete	■	■
M.-vásárhely	Marosvásárhely	szervezés alatt	■	■
Nagyvárad	Nagyvárad	OHGH. n.-váradai különálló r. m.-k.	■	■
Pécs	Pécs	OHGH. pécsi különálló r. m.-közv.	■	■
Pozsony	Pozsony	OHGH. pozsonyi intézete	■	■
Szeged	Szeged	OHGH. szegedi különálló r. m.-k.	■	■
Sopron	Sopron	OHGH. soproni különálló r. m.-k.	■	■
Temesvár	Temesvár	OHGH. temesvári " " "	■	■

A hadirokkant munkaközvetítők mellé a Hivatal mindenütt munkás- és munkaadó-szaktanácsadókat kért fel és pedig 3-3 mezőgazda, iparos és kereskedő munkaadót, továbbá 3-3 ipari és kereskedelmi alkalmazottat. A szaktanácsadók hivatása megbírálni, hogy

a munkát kereső hadirokkant mily munkára felel meg és hivatása a rokkantat elhelyezésében támogatni.

Azon célból, hogy a munkát kereső hadirokkantak a hadirokkant-munkaközvetítőkkel személyesen tárgyalhassanak, az Országos Hadigondozó Hivatal kérésére a kereskedelemügyi miniszter a hadirokkantak részére azon utazásokra, melyek tanácskozás céljából a hadirokkant-munkaközvetítőknél felkereséséhez szükségessé válnak, a rokkant lakhelyéről a munkaközvetítő székhelyére és vissza díjmentes utazási kedvezményt engedélyezett. A jegyeket egyelőre a hadirokkant-munkaközvetítők eszközlik ki az illetékes vasúti jegykiállító helyektől és azt megküldik a hadirokkantnak.

Számos esetben a hadirokkant és családja megélhetésének biztosítása céljából munkát kell közvetíteni a hadirokkant családtagjainak is. Hasonlóképp munkaközvetítéssel kell támogatni a hadiözvegyeket és egyes árvákat is. Mindezek munkaközvetítése azonban már nem igényel olyan egyéni eljárást, mint a hadirokkantaké. Ugyanis a hadirokkant munkaközvetítésénél arra kell törekedni, hogy őt oly munkahelyre állítsuk, melyben a végzendő munka az ő előképzettsége mellett hajlamainak és rokkantságának megfelelő s melyben rokkantsága mellett is lehetőleg teljes munkaerőt képvisel. Ezen szempontok tehát oly egyéni és pontos eljárást kívánnak, hogy a rokkantak munkaközvetítését a hatósági munkaközvetítőkre nem bízhattuk, mert ez a különleges eljárás az ép munkások munkaközvetítésére hátrányos befolyással is volna, vagy pedig a rokkant-munkaközvetítés szenvedett volna attól kárt. Ezért látszott kívánatosnak a hadirokkant-munkaközvetítésnél legalább is mindaddig, míg a hadirokkantnak a gazdasági életbe való visszavezetése végleges megnyugvással meg nem oldott, a hadirokkantak munkaközvetítésére különálló szervek felállítása. Egyáltalán a rokkantkérdés mindenki előtt új probléma lévén, már csak a tanulmányozás és tapasztalatok szerzése céljából is jó volt ezen külön szervek felállítása. Különben nem is kellett létesítésükhöz ennyi elvi megfontolás. A természetes szükséglet szülte meg őket intézeteinkben, ahol a rokkantak ezrei vannak együtt és a jövő megélhetésre vonatkozó kívánságok, aggodalmak megoldást parancsolnak.

A hadirokkantak családtagjai és a hadiözvegyek munkaközvetítés szempontjából az ép munkásokkal már egyenlőbb elbírálás alá tartoznak és ezért ezek munkaközvetítésére a hadirokkant-munkaközvetítőket nem rendeztük be. A hadirokkant családtagjainak és hadiözvegyeknek munkaközvetítésében az O. H. Gr. H. a m. kir.

állami munkaközvetítő hivattal oly megállapodást létesített, hogy amennyiben a Hivatal ily munkakereső hadirokkant családtagokról, vagy hadiözvegyekről szerez tudomást, azokat munkaközvetítés céljából a hatósági munkaközvetítőknek jelenti be. A hatósági munkaközvetítők ezek munkaközvetítését soronkívül teszik folyamatba és egyenlő feltételek mellett a rokkantak családtagjait és hadiözvegyeket a lehetőséghez képest elsőbbségben részesítik.

(A hadirokkantak munkaközvetítése körül követendő eljárást a 16.761/1916. R. H. számú utasítás és a 31.867/1916. R. H. számú utasítás szabályozza. Lásd a m. kir. Rokkantügyi Hivatal kiadványainak 4. számát. Az Országos Hadigondozó Hivatal különálló hadirokkant-munkaközvetítőinek szervezeti szabályzatát a 12.225/1917. OHGrH. számú rendelettel állapította meg.)

III.

A ROKKANTAK PÁLYAVÁLASZTÁSA. A ROKKANTINTÉZETEK SOCIALIS IRODÁINAK ERRE IRÁNYZOTT MUNKÁSSÁGA.

A rokkantaknak iskoláztatásánál minden esetben felmerült annak a kérdése, hogy megmaradhat-e régi foglalkozásában, vagy új foglalkozást válasszon-e és milyent, egyszóval: a pályaválasztás kérdése.

A hadirokkantak pályaválasztásában való döntést a rokkant katonákat gondozó szervezetről szóló 3301/1915. számú M. E. rendelet 30. §-a az utókezelő intézetek és rokkantiskolák felvevő bizottságának hatáskörébe utalta. Ezen bizottságnak tagjai, az idézett rendelet rendelkezése folytán, az utókezelő gyógyintézeteknél az intézet igazgatója, mint elnök, az osztályvezető főorvosok és az igazgató által megbízott jegyzőkönyvvezetők; a rokkantiskoláknál pedig a rokkantiskola igazgatója, mint elnök, az elemi és polgári iskola, valamint az általános ismeretekre oktató tanfolyamok vezetője, a műhelyfőnök, továbbá a többi szaktanfolyamok vezetői, a rokkantiskola orvosa, mint bizottsági tagok és ezenkívül a rokkantiskola igazgatója által megbízott jegyzőkönyvvezető.

Mivel azonban a pályaválasztás kérdését bizottsági ülések formájában megoldani nem lehet, az intézetekben egyes általános gaz-

dasági ismeretekkel bíró szakférfiakat bízott meg a Hivatal, akik a pályaválasztás előkészítő munkáit végzik és ezek a rokkantakkal való beható tárgyalás alapján a bizottságnak javaslatot tesznek.

Mivel azonban a rokkantak legkülönbözőbb foglalkozási körökből kerültek ki és a pályaválasztásra helyes tanács adása oly különféle szakismereteket igényel, melyekben kellő jártassággal egy egyén semmi esetre sem bírhat, a Hivatal a szaktanácsadói intézményt megfelelő szaktanácsadók bevonásával fokozatosan fejlesztette, így alakult ki az utókezelő intézetekben és rokkantiskolákban szervezett szociális iroda, melynek feladata a rokkantak pályaválasztásában a rokkant és családja összes körülményeinek vizsgálása, megállapítása és méltányolása mellett megfelelő tanácsok adása és a pályaválasztás előkészítése s ezzel kapcsolatosan a rokkantak gazdasági jövőjének ügyeiben az előkészítő munkák végzése, mivel e két kérdés szoros összefüggésben van és egymástól el nem választható.

A szociális irodák szervezetét, hatáskörét és ügyrendjét új rendelettel fog kelleni megállapítani.

A szociális iroda élén annak vezetője áll, aki egyúttal az utókezelő intézet, vagy rokkantiskola felvevő bizottságának az igazgató által megbízott jegyzőkönyvvezetője, ki a rokkant pályaválasztására vonatkozó javaslatot beható előkészítő munka után a bizottság elé terjeszti. A hadirokkantak pályaválasztásánál a szociális iroda vezetője mindenkor a legnagyobb körültekintéssel kell, hogy eljárjon és meg kell, hogy hallgassa mindazokat, akiknek a rokkant sorsába beleszólásuk lehet, vagy kiknek sorsa annak sorsától függ és meg kell, hogy hallgassa mindazokat, akiknek szakismerete, vagy helyi ismerete, összeköttetései, vagy tapasztalatai az ügy megoldását előmozdíthatják.

Meg kell tehát bizonyos esetekben hallgatnia a hadirokkant családtagjait, elsősorban feleségét, vagy szüleit, esetleg egyéb hozzátartozóit. Gyakran őszintén és egyenesen megkérdeztük a rokkanttól, hogy „ki az okosabb a háznál?” — és nem egyszer azt az őszinte vallomást hallottuk: „megvallom, az asszony.” Ilyenkor azt mindig meghallgatjuk. Vagy közvetítő által, vagy behívatjuk. Mindenkor meg kell hallgatnia, ha csak nincs szó egészen egyszerű, vagy gyakori esetről, úgy az illető foglalkozási ághoz tartozó munkaadókörökből, mint az illető foglalkozási ághoz tartozó munkáskörökből felkért szaktanácsadók véleményét. Minden szociális iroda mellé rendszerint 3-3 ipari, kereskedelmi munkás és munkaadó és 3 mező-

gazda szaktanácsadó kéretett fel. Természetesen nem kell ezeket mind meghallgatni, hanem azt, vagy azokat közülök, akik az esethez legjobban értenek. Az utókezelő orvosának és a rokkant-iskola tanárainak és oktatómestereinek felvilágosítására a testi és szellemi képesség megítélése szempontjából van szükség.

Ha a hadirokkantak részére tanácsadó már van kirendelve, akkor azt természetesen minden körülmények között első sorban kell meghallgatni.

Az itt felsorolt tényezők közül a szociális iroda a pályaválasztás előkészítési munkáinál mindenkor azt veszi igénybe, akire a kérdés megoldásánál, vagy az ügyek tisztázása végett szüksége van. Ezeken kívül ajánlatos meghallgatnia a hadirokkantak visszavezetésére a munkaadók és munkások érdekképviselői által létesített munkaközösségi bizottságokat, különösen a munkapiacra vonatkozó kérdésekben és ugyancsak ilyen és általában munkába való elhelyezésnél a hadirokkant-munkaközvetítőket, ha maga jól elhelyezni nem tudja a rokkantat, némelykor ezenkívül a hatósági (általános) munkaközvetítőt és egyéb közhasznú munkaközvetítőket, munkaadó- és munkás-érdekképviselőket munkaközvetítőit is, végül a vagyoni állapot és rendezése lehetőségeinek kérdéseiben az Országos Központi Hitelszövetkezetet, a Hangya Szövetkezetet, Magyar Gazdaszövetséget és a keresztény szövetkezetek központjának stb. vidéki fiókjait, a kereskedelmi és iparkamarákat, az ipartestületeket, a szakszervezeteket, stb.

Meghallgatás kötelezettségét kimondani nem lehet, mert sok esetben, főleg a gyakorta ismétlődőknél, az egyszerűbbeknél és az olyanoknál, amelyeknél véletlenül a szociális iroda vezetője szakember, csak fölösleges munkát okoznánk.

A szociális iroda vezetője mindenkor saját felelősségére meg kell ítélje és meg kell, hogy tudja ítélni, megkérdezzen-e valakit és kit. Kérhet tanácsot mástól is, mint a felsoroltaktól, ha attól jobb tanácsot remél, azt hozzáértőbbnek tudja. Formákhoz kötve nincs. Az egyedüli lényeg, hogy az egyes ügyeket jól oldja meg.

A pályaválasztási eljárást lehető legkorábban kell megindítani és pedig legkésőbb a rokkantnak az utókezelő intézetbe, vagy rokkantiskolába való beutalása alkalmával. Kívánatos azonban a rokkantat már a katonai kórházban felkeresni és viszonyairól ott tájékozást szerezni, hogy a jövőjének megalapozására szükséges intézkedések előre tervezhetők legyenek és az Országos Hadigondozó Hivatal intézeteibe való beutalása alkalmával jövője érdekében a

lépések azonnal megtehetőek legyenek. Ezért a szociális irodák mellett repülőbizottságokat szervezünk, melyek a rokkantat már a katonai kórházban felkeresik, személyi adatait felveszik s azokat a szociális irodával a további tudakozódó lépések megtétele végett közlik. A pályaválasztás kérdéséről, amely a hadigondozás ügyének egyik legfontosabb, de egyúttal nagy körültekintéssel és megfontolással kezelendő része, a Hivatal külön füzetet adott ki. Ebben különösen hangsúlyozta egyrészt a gazdasági egyensúly fenntartása szempontjából szükséges azt a nemzetgazdasági követelményt, hogy mindenként lehetőleg régi foglalkozásába kell visszavezetni, ha másképp nem lehet, úgy, hogy annak valamely részét esetleg intenzívebben, vagy a foglalkozás egyik ágazata helyett valamely rokon ágazatát tanulja meg és üzze a rokkant, minden körülmények között azonban és csak a legparancsolóbb eseteket kivéve, régi környezetébe, régi foglalkozásához vezetessék vissza mindenki. Hangsúlyozta továbbá azt, hogy minden rokkant jövőjének elbírálásánál az egész család jövőjét, munkaerejének elbírálásánál az egész család munkaerjét és evvel szemben szükségletének elbírálásánál az egész család szükségleteit kell számításba venni.

IV.

A VAGYONERŐ VISSZAÁLLÍTÁSA ÉS FOKOZÁSA. A VAGYONRENDEZÉS. — ELSŐ KÍSÉRLETEK E TÉREN.

A rokkantak között azonban nemcsak teljesen vagyontalanok, hanem kisebb-nagyobb vagyonná], ingóval, vagy ingatlanal bírók is akadnak. Az iskoláztatás, valamint ennek és a pályaválasztásnak előkészítése az egyén rokkantságát tekintetbe vevő orvosi és nevelésügyi megítélés során csak a munkaerőnek visszaállítását célozza és veszi tekintetbe. Már pedig a családok megélhetésének alapja: a munka és a tőke. Így van az mindazoknál, akik ma már önállók. De tekintettel arra a törekvésre, hogy sok rokkantat, biztos, önálló megélhetéshez juttassunk, ugyanezen megítélés alá esnek igen nagy számban nem önálló, vagy vagyontalan egyének és családok is. Éppen úgy tehát, mint ahogyan gyógyítás útján visszaállítjuk, oktatással fokozzuk a munkaerőt, kell a vagyoni erőt is visszaállítani,

vagy megerősíteni és éppen úgy, amint visszaállítjuk a családfő munkaerejét, úgy kell a családtagok munkaerejét is — különösen a gyermekek oktatása által — fokozni.

Az O. H. G. H. tehát azon feladat elé került, hogy megoldást keressen a munkaerő visszaállítása mellett gondozottjai vagyonának visszaállítására, rendezésén, sőt. továbbmenve, kiépítésére, új. erős családi existenciák teremtésére is.

Míndezen a kérdések, amelyeket pályaválasztás, munkaközvetítés és vagyonrendezés neve alatt szoktunk már meg megkülönböztetni, vagy csoportosítani, valójában egy nagy, szét nem szakítható kérdés megoldására irányuló tevékenységünk egyes ágai. A hadigondozásra szoruló, arra igénnyel bíró családok, nevezetesen a rokkantak és családjaik s az elesettek családjai, özvegyek és árvák jövő megélhetésének, boldogulásának kérdése ez. És ebbe beletartozik, nem választható el ily vonatkozásban az eddig megbeszélt három munkakörtől a gyermekek felnevelésének munkája, kérdése. Egy család válláról egyrészt levenni gyermekei felnevelésének terhét, vagy annak egy részét, másrészt szellemi képességüknek megfelelő fokig tanítatva őket és evvel szellemi tőkét teremtve, nem javítjuk-e ép úgy a család költségvetését és vagyonmérlegét. mint ha földbirtokát növeljük, vagy műhelyét rendezzük be?! És a beteg családtagok gyógyíttatása csakúgy ide tartozik, mint a rokkant utókezelése. Mindkettő egészséget állít helyre, erőt fokoz és ezáltal hozzájárul a megélhetés biztosításához.

A megélhetés biztosítása. — ez az a cél, amelyre mindezen tevékenységeink irányulnak. A hadigondozottaknál egyénenkint, illetve helyesebben kifejezve családonkint végrehajtott gondozómunkával el lehet érni. vagy legalább meg lehet közelíteni az ideális népgondozásnak azt a célját, hogy minden családot olyan helyzetbe hozunk, hogy legalább elsődrendű szükségleteinek fedezését biztosítottak remélhessük.

Hogy milyen úton érjük el ezt a célt. azt a körülmények kell, hogy diktálják.

Sokan próbáltak a zöld asztal mellett, vagy tollal kezükben általános érvényű megoldásokat keresni: hallottunk háziiparra tereletről, telepítésről, hallottunk centralisztikus állami és decentralizált — szóval városok, megyék, és az alapítványokat és gyűjtött pénzeket kezelő testületek útján való — megoldásokról. Mind hibás úton járnak, ha az egész kérdést egy schema alapján, egy irányban akarják megoldani. A rokkantkérdést gazdasági vonatkozásaiban

nem szabad mint rokkantkérdést kezelni. És hasonlóan a hadiözvegyek kérdését sem. Ez gazdasági kérdés, helyesebben sok gazdasági kérdés, amely a rokkantkérdés kapcsán merül fel ugyan, de amelynek több vonatkozása van általános gazdasági kérdésekhez és még speciális nehézségei sem csupán csak a rokkantságból erednek, hanem például a háború tartamából, a családfő hosszas távollétéből és a gazdasági viszonyok óriási átalakulásából is.

Mikor tehát az Országos Hadigondozó Hivatal azon feladat elé jutott, hogy megoldást keressen a munkaerő visszaállítása mellett gondozottjai vagyonának visszaállítására, rendezésére is, nem kérhetett tanácsot tolltól és zöldasztaltól, hanem csak magától az élettől, az azt kitevő ezer és ezer apró esettől magától. Hogy ennek a nehéz munkának megfelelő módjait megtalálhassa, néhány száz esetben minden előzetes elvi megállapodás, minden előítélet nélkül való feldolgozását, mérlegelését és megoldását kellett, hogy keresztülvigye.

A Hivatal intézetei különösebb tárgyi válogatás nélkül azoknak a rokkantaknak eseteit, illetve ügyeit vették elő, akik legközelebb állottak elbocsátásukhoz. Az egyes rokkantakat a szociális irodák vezetői, részben pedig a Hivatal központjának tisztviselői kihallgatták, velük néha hosszabb és ismételt megbeszélésekben igyekeztek feltárni összes egyéni, családi és vagyoni körülményeiket és kilátásaikat.

A kérdéseknek a sorozata, amely szükségesnek bizonyult arra, hogy az illető tisztviselő teljes képet nyerhessen a családról és összes körülményeiről, lassanként ezen gyakorlati tapasztalati úton alakult ki és a kérdőív, amely ezen az úton számos kísérlet és javítás után létrejött, ma, ha lelkiismeretesen töltik ki, mindenki részére rég teljes és világos képet adhat egy család egész életéről és körülményeiről.

Ez az „Adatgyűjtőív pályaválasztási és vagyonrendezési ügyekben” öt adatsoportha oszlik, melyek közül az első a rokkant és felesége, vagy pedig a hadiözvegy, valamint fel- és lemenő, továbbá oldalági rokonságuknak személyi adataira vonatkozó kérdéseket tartalmazza. A második adatsoportban vannak a vagyoni és kereseti adatokra vonatkozó kérdések és pedig külön aszerint, hogy a rokkant (illetve a hősi halált halt) az östermelő, vagy pedig az ipari, kereskedői osztályba tartozott. Ebben a csoportban vannak az örökségi kilátásokra és az adósságokra vonatkozó kérdések is. A harmadik adatsoport a rokkant (vagy az özvegy) műveltségi

fokára, a negyedik az ő és családja egészségi állapotára, az ötödik pedig az erkölcsi magatartásukra vonatkozó kérdéseket tartalmazza. Az egészség megállapításának gazdasági vonatkozása van, hogy lássuk, vájjon a család mennyiben munkabíró, továbbá van fajegészségügyi vonatkozása, amennyiben az egészséges, értékes családnak szaporítására (házasságkötés, vagy gyermekfelnevelés megkönnyítésével, földbirtok szerzésével, stb.) jobban kell törekednünk, míg a satnya családot támogatjuk ugyan, de szaporodását nem. mozdítjuk elő oly eréllyel. Külön rovat van a rokkant, vagy özvegy kívánságainak és a szaktanácsadó, illetve az ív kitöltésére utasított, vagy ifikért egyén, vagy hatóság véleményének és javaslatának felvételére. Az adatgyűjtőív felhasználásának és kitöltésének módozatairól az 1918. évi március hó 21-én 17.502/OHGH.—1918. szám alatt kelt körrendelet intézkedik.¹⁾ Újabb és újabb tapasztalatok az adatgyűjtőívnek ezt az alakját is módosíthatják és tökéletesbbitik.

V.

A PRÓBAVAGYONRENDEZÉSEK TANULSÁGAI. AZ EGYÉNI ELINTÉZÉS, EGYÉNI ÉRINTKEZÉS ÉS A NÉPIRODA FELÁLLÍTÁSÁNAK SZÜKSÉGE.

Az előbb említett néhány száz esetben végzett próbamunka rendkívül gazdag tapasztalatokat eredményezett nemcsak ebben az alaki, hanem tárgyi tekintetben is. Tapasztalatilag igazolta, hogy, amint az előrelátható is volt, az esetek, a kívánságok és az egyes családok jövőjének megalapozására szükségessé váló intézkedések majdnem minden esetben mások és mások, sőt. ha vannak is nagyban hasonló eseteknek csoportjai, ezeken belül is az egyes esetek között még mindig megvannak az egyéni részleteltérések és ezért fel kellett állítani azt az egyedül helyes, bár tagadhatatlanul nagyon nehezen követhető elvet, hogy minden egyes esetet teljesen egyéni-
leg kell megítélni és megoldani.

Mit kellett ebből tanulságként levonnunk? Azt, hogy minden hadigondozásra szoruló, vagy igényt tartó család fejével személyesen kell érintkeznünk, meg kell hallgatni mindenkor egyéni, sajátos,

¹⁾ A 3. függelék egy adatgyűjtő ív.

kaptafára nem húzható óhajait, jövő életükre vonatkozó tervét és erre kell mindig az összes segítőforrások és a helyi körülmények ismeretének alapján, kikutatva a család összes viszonyait, egyéni megoldást keresni. Másképp a dolog nem megy.

Ezt azonban a központ egyrészt nem bírja, másrészt jól nem is tudhatja lebonyolítani. Lebonyolíthatja, le is kell bonyolítania az első pár ezer esetet, már csak azért is, hogy tapasztalatokat szerezzon. Ő kell, hogy majd lebonyolítsa a különösen nehéz eseteket. De az egész munkát nem bírja. Azt decentralizálni kell. Decentralizálni már azért is, mert mindig nagyon fontos a helyi viszonyok és emberek ismerete. Ha ingatlanról van szó, fontos annak megtekintése.

Így szülte a vagyonrendezés gondolata, vagy inkább szüksége. a népiroda gondolatát.

Ennek fokozatosan át kell majd vennie a pályaválasztás, munkaközvetítés és vagyonrendezés egész részletmunkáját. Fokozatosan és rendre, — aszerint, amint egy-egy népiroda és vezetője abba gyorsabban, vagy lassabban beletanul. Főleg ebben a munkában való segítségére kértük fel a különböző gazdasági szervezeteket tanácsadásra, a vidékek társadalmát és egyesületeit az adminisztratív, eharitatív és kutató (rechercheur) munkában való segítségre.

VI.

A NÉPIRODA FELADATA A VAGYONRENDEZÉS S AZ EVVEL KAPCSOLATOS SEGÉLYEZÉS TERÉN. AZ ADATGYŰJTŐ ÍV.

Úgy kell tehát segíyezni, hogy a rászorultak viszonyait lehetőleg végleg rendezzük, gazdasági produktív tényezőkké és a társadalomnak megelégedett, saját erejükből és nem alamizsnából élő hasznos tagjaivá tegyük őket.

A népiroda feladatát e téren legjobban eddigi prakszisunkból Aett példákkal lehet magyarázni. Persze az eddigi esetek egy elég-nagy része más módon kerül hozzánk, mint ahogyan a népirodákhoz fognak kerülni, t. i. a rokkantintézetekből, ahol minden rokkant ügye már akkor elintézés alá kerül, amikor a rokkant a felvevő bizottság elé kerül, amely oktatásának irányát el kell, hogy döntse.

A népirodák elé nein így fognak kerülni az ügyek. A leggyakoribb az lesz, hogy a rokkant, vagy özvegy, vagy hozzátartozójuk valamely kéréssel, vagy tanácsért állít be. Ilyenkor a népiroda feladata azonnal kihallgatni öt összes körülményeire vonatkozólag. Hiszen másképp az előadott kérést sem bírálhatja el a legtöbb esetben. Nehogy valamit elfelejtsen a kikérdező, a legjobb mód mindenkor az „Adatgyűjtő-ív” kitöltésén kezdeni. Ebből rendszerint már teljes kép tárul elénk.

Vegyünk egy példát és pedig olyat, amelyhez hasonlóan fognak a népirodánál gyakran jelentkezni rokkantak.

D. I. rokkant földműves és csizmafoltzóra nézve, aki 1916-ban bocsátatott el egy üdülőotthonból az utókezelésből és aki 1918 április elején segélyért és pedig szerszámért, varrógépért, anyagért és iparigazolvány szerzéséért folyamodott a HGH.-hoz, a községi előljáróság által felvétellett adatgyűjtő-ívéből például a következő kép tárult elénk:

Az I., a személyes adatok csoportjából megtudtuk, hogy D. I. az X.-ik honvéd gy. ezr. 4. századában szolgált, mint közlegény, jelenlegi tartózkodási helyén, T.-n Borsod megyében született 1877-ben és lakott a háború előtt is és odavaló illetőségű is, róm. kath., magyar. Felesége, szül. P. I., szintén t.-i születésű, illetőségű, r. k., magyar. Négy gyermeke közül a 14 éves Ilona 6. elemibe jár s ő, valamint a 9 éves János, a 7 éves Mária és a 4 éves Lajos otthon vannak és egészségesek. Megtudtuk azt, hogy úgy a férj, mint a feleség szülei mezőgazda napszámosok, a férj szülei 65 és 63 évesek, a feleség szülei meghaltak; megtudtuk, hogy úgy D. I.-nek, mint feleségének 2-2 testvére van, egy özvegy és egy hajadon, illetve egy férfi és egy özvegy, mindannyian mezőgazda napszámosok.

A második adatsoportból kiviláglik, hogy a rokkant is a háború előtt mezőgazda napszámos volt a K. uradalomban, hol két korona napszámot kapott. A hadirokkantnak vagyona egy házból áll, melyben 1 szoba, 1 konyha, 1 kamara van, melynek fala földből, tetője szalmából készült, mellette fából épült ólja van. Telke 324 négyszögöl kiterjedésű, van 3 hold 600 négyszögöl szántója, 246 öl szőlője és 53 öl legelője, amelyeknek helyrajzi számai is meg vannak adva. Ugyanebből az adatsoportból megtudjuk még azt, hogy jelenleg csizmafoltzóással foglalkozik önállóan, iparigazolvány nélkül. Tudását, mint rokkant Budapesten, az Angéla-otthonban szerezte, hol mint tanonc (illetve

mint rokkant) díjtalanul dolgozott (illetve tanult), megtudjuk, hogy szerszám-felszerelése nagyon hiányos és hogy ipari foglalkozása mellett gazdálkodott is eddig és sommás munkára járt. A 2-ik adatsoporból kiviláglik még, hogy újabban a helybeli hitelszövetkezetenél 600 korona kölcsönt vett fel 8% mellett bőr és talp beszerzésére és megtudjuk azt, hogy D. J.-nek szüleitől 1½ magyar hold, feleségének 2 magyar hold szántóföld örökségre van kilátásuk.

A 3-ik adatsoporból a rokkant kiképzésére vonatkozó, már ismert adatokon kívül láttuk, hogy írni, olvasni tud, 6 elemi végzett, csak magyarul tud és észbeli képességei jók.

A 4-ik adatsoporból megtudjuk, hogy sérülése balláb-törés s a csont egy része hiányzik, javulásra kilátása nincsen. Munkabírási képességét az ívet felvevő községi bíró úgy látszik jónak tartja, mert azt írja, hogy ügyes iparos, bár a felülvizsgálaton 60% munkaképesség-csökkenés állapított meg. Felesége azonban munkabíró, egészséges és a háztartásbeli teendőket végzi. Az 5-ik adatsoport úgy a rokkant, mint feleségének erkölcsi magatartását példásnak mondja.

Az 5-ik adatsoport után a hadirokkant kívánságai következnek: „suszter mesterségre iparigazolványt megszerezni, mesterség folytatására szerszámok, anyag, különösen bőr és talp, valamint suszter könyökgépet kapni óhajt.” Az utolsó két kérdésre adott válaszból megtudjuk, hogy a hadirokkant részére tanácsadó kirendelve még nincs és hogy jövőjének megalapítása céljából anyagi támogatásban eddig nem részesült. Az ívet a községi bíró töltötte ki, a jegyző ellenjegyezte és a kért felszerelések megadását véleményezték.

Ebből az ívből az esetnek teljesen világos képe tárul az elé, aki hivatva van az ügyet elintézni. De nagyon fontos, hogy az ív pontosan töltsék ki és nem is sablonszerűen, hanem az esetnek teljes átgondolásával, úgy hogy az adatok között és az ívet kitöltőnek a rokkant kérésére vonatkozó véleménye között okozati összefüggés legyen. Egy rosszul kitöltött ív igen nagy bajt és késedelmet okozhat és nagyon gyakori az eset, hogy hiányosság folytán az adatok ellentmondanak egymásnak és teljesen zavarba ejtik a megoldással megbízottat. Példája ennek a következő eset:

Egyik irodánk egy ívet terjesztett be, amelyben 2000 korona kölcsönnek azonnali folyósítását javasolja egy rokkant részére, aki dohánytőzsdét nyitott és bélyegelárusítási engedélyt kapott, de nem

tudja a szükséges bélyegeket beszerezni. Az íven a vagyoni adatokra vonatkozó válaszok hiányoztak, ami jelentheti azt is, hogy van vagyon, azt is, hogy nincs, de inkább az utóbbit. Az ívet kísérő levélben pár szóval oda volt vetve, hogy a rokkant már 12 ezer koronát beleköltött üzletébe. Ezek tehát teljesen ellentmondó adatok; az ív szerint nincsen vagyon, a levél szerint vagy van, vagy volt 12 ezer korona vagyona, amit az üzletbe beletett, vagy 12 ezer koronát kellett, hogy valahol felvegyen és akkor adóssága van, amivel szemben áll üzletének értéke, de arról egy szó említés se volt, hogy hol vette fel a pénzt, ha az nem volt sajátja. Minthogy a megoldás egészen különböző, ha az illető teljesen vagyontalan, vagy ha az illetőnek 12 ezer korona vagyona van és különben is az ellentmondás folytán és mert így a többi kitöltött adatban is meg kellett, hogy rendüljön a bizalom, az eset elintézhetetlen volt és a Hivatal kénytelen volt központi közegeivel alapjaitól kezdve újra kutatni, újra kidolgoztatni az egész esetet.

Az ívet az Országos Hadigondozó Hivatal a legkülönbözőbb egyénekkal töltette ki eddig. Nem tekintünk arra, vajjon hivatalos fórumot, vagy nem hivatalos egyént keresünk meg. A lényeg az, hogy értelmes és megbízható választ kapjunk. Ha az ívből azt látjuk, hogy az ívet kitöltőnek, vagy a kellő értelmessége hiányzott, vagy hanyagul töltötte ki, tehát nem várhatunk tőle megfontolt ítéletet és tanácsot, új ívet küldünk ki, új kérdést teszünk más embernek, mindaddig, amíg megfelelő indítványt kapunk. Nehezebb esetekben egyszerre több helyre is fordulunk, hogy az esetet minél gyorsabban tisztázhassuk.

Ha a rokkantnak már van tanácsadója, mindenesetre az ívet, vagy az egyik ívet annak kell küldeni, azt kell elsősorban meghallgatni. (L. A Hadirokkantak Pályaválasztása. Kiadta a Hadigondozó Hivatal. 1917. 20. old.)

VII. A ROKKANT ÉS ÖZVEGYTANÁCSADÓ.

Ha még nincs tanácsadó kirendelve, úgy azonnal kell kijelölésével foglalkoznunk. Az első kérdés, hogy az előttünk fekvő esetben nem fölösleges-e a tanácsadó kinevezése. A 900/1917. M. E. rendeletet, amelynek 9. §-a szól a tanácsadó kirendeléséről, nem szabad annyira szószerint magyarázni, hogy minden rokkant és özvegynek részére tanácsadó nevezendő ki.

Annak a rokkantnak, aki elég okos, értelmes és művelt, hogy a saját dolgát maga intézhesse, akinek akkora és oly rendezett a vagyona, hogy segítség nélkül megélhet, valóban semmi szüksége sincsen tanácsadóra és annak kirendelése csak összetűzést okozna. Épúgy azonban, ha ezen körülmények nem forognak fenn, akkor a tanácsadó kirendelése előnyös, fontos és szükséges. Ezért mindenkor, amidőn olyan rokkanttal akad dolgunk, akinek tanácsadója még nincsen, jól meg kell fontolni, vajjon rendeljünk-e ki tanácsadót, vagy nem, semmi esetre azonban nem szabad a tanácsadó kérdésén hallgatólag átsiklani.

A tanácsadó kiválasztásánál különböző szempontok lehetnek mérvadók. Különböző körülmények tehetnek alkalmassá valakit arra, hogy egy bizonyos rokkant, vagy hadiözvegy tanácsadói tisztét ellássa. Ilyen körülmények a személyes viszony, a tekintély, a magasabb műveltség és szélesebb látkör és a gondozandó foglalkozásához való szakértelem. A „Rokkantak Pályaválasztása” című füzet (20. oldal) figyelmeztet, hogy a rokkantat — természetesen a hadiözvegyet is — meg kell kérdezni, nincs-e községében, vagy vidékén oly tekintélyes egyén, akihez különös bizalma van, aki pártfogója volt már előbb, esetleg oly régi munkaadója, kivel jó viszonyban van. Ha a gondozandó illet megnevez, előbb információt kell szerezni róla, azután megkérdezni, vajjon a tisztséget vállalja-e. (A levélhez melléklendő a 900/1917-es M. E. rendelet és jelen füzet egy-egy példánya.) Amennyiben a tanácsadók összefirása az illető községben, illetve járásban a 900/1917. rendelet 5. §. rendelkezései szerint megtörtént, akkor a Népirodánál meg kell legyen azoknak jegyzéke, akik a tanácsadói tisztségre vállalkoznak. Ha tehát a gondozandó senkit sem nevez meg, vagy a megnevezett nem alkalmas, úgy ezek közül lehet választani.

A rokkant-tanácsadók kirendelésénél mindekor mérvadó kell legyen, hogy mi a rokkantnak a foglalkozása. Míg az árvák mellé a 900. miniszteri rendelet szerint kijelölendő pártfogónál a foglalkozásra kevésbé kell tekintettel lennünk, hanem tekintettel kell lennünk a gyermek nevelése szempontjából arra, hogy a pártfogó lehetőleg azonos vallású legyen, addig a rokkantnál a legfontosabb kérdés foglalkozása. Hiszen ebben, megélhetésében kell hogy őt tanácsadója támogassa. Lehetőleg tehát a rokkant foglalkozásához értő magasabb műveltségű egyén jelölendő ki tanácsadóul. Ha egy városban, vagy falun megközelíthető távolságon belül már van hasonló foglalkozású rokkantnak tanácsadója, akkor a következő hasonló foglalkozású rokkanthoz is ugyanaz a tanácsadó nevezendő ki, hacsak különös körülmények a dolog ellen nem szólnak. Igen előnyös t. i. a hasonfoglalkozású rokkantakat egy-egy tanácsadó vezetése alatt csoportosítani. Egy-egy tanácsadó 10-20 rokkant ügyeinek vezetését könnyen el tudja végezni és sokkal löbl) tapasztalatra fog így szert tenni, sokkal szakszerűbben fogja intézni az ügyeket, mintha csak egy esettel van állandóan dolga. Hinnék illusztrálására szolgáljon a következő példa:

Az OHGH. egyik budapesti rokkantiskolájában cím festőket is képezett ki. Az így kiképzett rokkantak közül hármat kiképzésük befejezése után a rokkantiskola címfestő tanműhelyének művezető-mestere műhelyébe társul vett be. A művezető-mester műhelye, katonai szolgálata miatt, a háború ideje alatt szüneteit és most csak tisztán altruistikus célokból vette a rokkantakat társul, hogy műhelyalapításukat megkönnyítse. Ugyanis a leszerelésig a műhely jövedelmében a művezető-mester nem osztozik, ellenben a műhely szellemi vezetését végzi, amennyiben a rokkantaknak megrendelésgyűjtésben, anyagbeszerzésben, tervezésben és calculációkban segítkezik. A műhely megnyitása céljából a rokkantak még három hasonló műhelyt létesítettek; 2-3 rokkant társult és a Hivataltól szerszám- és forgótökesegélyt kapott. A műhelyalapítást mindenütt az előbb említett művezető-mester tette lehetővé, mert a tanácsadói tisztséget önként és szeretettel vállalta, és a rokkantakat állandóan támogatta teljesen önzetlenül, minden haszon nélkül.

Ezen példa mutatja, hogy az iparos hadirokkantak mellé felkért szaktanácsadóknak tulajdonképen mi a feladatuk és ha azok hivatása magaslatán állnak, úgy jelentéktelen anyagi segéllyel a rokkantak boldogulása biztosítható.

Azonos foglalkozású tanácsadó kirendelésénél nagyon kell vigyázni, nehogy concurrenst nevezzünk ki, aki a rokkant boldogulását esetleg meggátolná. Az egyforma körülmények közt élőnél helyesebb a rokkant foglalkozásához értő magasabb műveltségű egyén kinevezése. Például iparosnál nagyobb iparost, kamarai tagot, vagy a szakszervezet kijelöltjét, mezőgazdánál jobbmódú, jól gazdálkodó gazdát, közép- vagy nagybirtokost.

De a legfőbb, hogy a tanácsadó olyan legyen, aki tényleg foglalkozik a gondozandó ügyeivel, akinek vagy reális érzéke van, vagy a helyi megélhetési viszonyokat alaposan ismeri.

VIII.

A VAGYONRENDEZÉS MÉRTÉKE, HATÁRAI. VAGYONOSAK ÜGYEI.

Az adatgyűjtő ív felvétele, a rokkanttal, vagy az özvegyvel, esetleg hozzátartozóikkal való megbeszélés, az adatgyűjtőívet kiállító egyén, vagy hatóság rávezetett véleménye, a vele esetleg továbbfolytatott levelezés és legfőképpen a tanácsadóval való megbeszélés világos képet kell, hogy adjanak a vagyonrendezést, vagy más végleges rendezést intéző közegeknek. Mindenesetre ezeknek nem szabad addig megnyugodniuk, míg ezeknek, vagy más módoknak igénybevételével, tiszta képet nem nyernek. Ha valamely adatgyűjtőívről azt látják, hogy a kitöltőnél értelem, jóakarát, vagy figyelem hiányzott, új ívet kell mással kitöltetni, mint már fent említettük. Ha ezt a tanácsadónál tapasztalják, akkor a Népirodának, vagy más az esettel foglalkozó közegnek javaslatot kell tennie annak a felmentésére és új tanácsadó kinevezésére.

Nagyon sok esetben tanácsos eleve két helyre küldeni adatgyűjtőívet kitöltés végett, néha esetleg többre is. Igen jó vagyonrendezési ügyekben helybeli szövetkezetekhez, vagy pénzügyintézetekhez is fordulni. Ha arról van szó, hogy ezek adjanak kölcsönt a vagyonrendezéshez, akkor ez amúgy is meg kell hogy történjék — erre más vonatkozásban még visszatérek — de jó néha e nélkül is odafordulni. Természetesen nem kaphatunk tőlük a kérdések egész komplexumára felvilágosítást, de a vagyoniakra annál becsesebbet.

Az összes adatok birtokában és ismerve a gondozandó óhaját,

kérését, terveit, mérlegelni kell a teendőket, a szükséges és adható segítség mineműségét és mérvét.

Lássuk először, mi legyen az egyéni, egyszeri és lehetőleg végleges vagyonrendezés és mérve,

A Hivatal rendelkezésére álló, de bátran mondhatjuk az összes rendelkezésre álló anyagi eszközök a rokkantak, özvegyek és árvák nagy számával szemben csekélyeknek mondhatók. Ez egyik irányban — a sok felé —: megszabja, az anyagi támogatás határát, Azonban nincs is tiszta képünk. A háború még folyik és befejeztek több rokkantunk, de reméljük, több pénzünk is lesz, mint a mai napon van. De nem tudjuk, hogy mennyivel több. Sőt még azt sem tudjuk, hogy ma mennyi van. A rokkantak országos statisztikai felvétele folyamatban van, de a háború okozta nehézségek az adminisztrációban nagyon hátráltatják és ha befejezzük, is, inkább csak a különböző szempontok szerinti kategóriák százalékos elosztását fogjuk belőle megállapíthatni, mint az abszolút számokat, A rendelkezésre álló anyagi eszközöknek pedig csak kis része folyt be a központba. Az országban szerteszét gyűjtött alapok, adományok, gyűjtések összegeit pedig még nem tudjuk. Részben el is titkolják hamis félelemből, hogy valakinek eszébe juthatna központosításuk. Egy szóval tiszta képünk, kataszterünk hadigondozandókról és segélyforrásokról nincs. Ebben az irányban tehát nyilvánvaló feladatunk a takarékoskodás..

Maguk a gondozást igénylők — különösen a rokkantak — néha igen nagy igényekkel és teljesíthetetlen kívánalmakkal lépnek fel. Ilyenkor rideg elutasítás helyett a körülmények gondos mérlegelésével meg kell keresni a megoldás útját és a rokkantat, vagy özvegyet felvilágosítva arról, hogy meddig mehetünk és meggyőzve a talált megoldás helyességéről, illetve belevonva őt ennek kidolgozásába, kell azt azután keresztülvinnünk.

M. E. hadirokkant őrmester a polgári életben festőművész volt. 40 éves. nő, 2 gyermek apja. Budapesten élték. Ő maga teljesen vagyontalan, felesége idővel néhány ezer korona örökségre számíthat, azonban ezidőszerint családja részéről támogatásban nem részesülhet. A hadirokkant súlyos idegcsökkenésben szenved, úgy hogy teljesen munkaképtelenné vált és a festéssel többé nem foglalkozhatik. Hogy családja megélhetését biztosíthassa, kérelme az volt, hogy a Hivatal felesége részére konfekciós üzletet rendezzen be és erre kb. 30.000 korona segélyt adjon. Természetesen ezen összeg túlhaladja azt a segélyt, melyben az

egyres hadirokkant részesíthető. A Hivatal érdeklődött a kereskedelmi kamara és a női szabóipartestület útján, hogy konfekciós üzletnek berendezése ezidőszereint mily összegbe kerülne és a mostani viszonyok között lehetséges-e. Tekintettel arra, hogy konfekciós üzlet részére az áru beszerzése a háború ideje alatt majdnem lehetetlen, a felkért érdekképviseletek a rokkant tervét célra vezetőnek nem találták, annál kevésbbé. mert anyagi erővel nem rendelkezik és a Hivatal őt a konfekciós üzlet berendezéséhez szükséges tőkével nem támogathatja. Ezért a Hivatal a rokkant megélhetésének biztosítására más módot keresett. A főváros egyik forgalmas utcájában dohánytőzsde-engedélyt eszközölt ki részére a pénzügyminisztérium útján. A rokkant talált egy eladó dohánytőzsde-berendezést, melynek megvételére a Hivatal anyagi támogatását kérte. A Hivatal a 2000 koronáért megvehető berendezést megvizsgáltatta és azt megfelelőnek találván, a hadirokkantnak 3000 korona kamatmentes kölcsönt szerzett, melyet 10 évi egyenlő részletekben kell törlesztenie. így a hadirokkantnak még 1000 koronája maradt bélyeg és egyéb áru beszerzésére, valamint forgótökére. A dohánytőzsde jóforgalmú helyen van és a hadirokkantnak és családjának biztos megélhetést fog nyújtani, ezért nem volt indokolt a berendezéshez szükséges tőkének ajándék-képen való adományozása, hanem elégségesnek látszott a kölcsönnyújtás, így a Hivatal pénzügyi segélye csak a 3000 korona után folyó kamatok elengedéséből, illetve átvállalásából állott.

W. H. hadirokkant, szakaszvezető, több vitézségi érem tulajdonosa, szülővárosában villany- és gépszereelő munkás volt. Nőtlen, mindkét lába felső harmadban csonka. Ezért munkaviszonyban megélhetése biztosítottak nem látszik. Szülővárosában mechanikai műhelyt kíván létesíteni, erre a Hivataltól 10.000 korona segélyt kér. Ezen összeg túlhaladja azt az átlagos összeget, melyben segély képen egy-egy rokkant, különösen pedig nőtlen rokkant részesíthető. Ezért a Hivatal W. H. hozzátartozóinál érdeklődött, hogy azok a hadirokkantat önállósításában, illetve a vállalatlétesítésében támogatnák-e. Apja kávé, ki néhány ezer korona vagyonnal rendelkezik. A rokkant anyja fivérével fog örökölni, ki tehetősebb polgár. A rokkant szülei és nagybátyja kilátásba helyezték, hogy a hadirokkantat kb. 10.000 korona kölcsönrel támogatják és szülei a rokkantnak lakást és ellátást biztosítanak. Tekintettel arra, hogy a hadirokkant nőtlen és valószínűtlen, hogy egyáltalán családot alapíthasson, másrészt szülei-

nek vagyoni viszonyainál fogva nem látszott szükségesnek, hogy a Hivatal más segítséget nyújtson, mint a szerszám-felszerelést. Erre 500 korona pénzsegélyt adott. Ezenfelül W. H. egy darab marógépnek és 2 darab) esztergapadnak beszerzésére kb. 3000 korona kamatmentes kölcsönt kapott, amely 5 év alatt törlesztendő. Ezen idő alatt a gépek az OHGH. tulajdonai maradnak és csak a törlesztés után mennek át a rokkant tulajdonába. A rokkant támogatására fordított pénzsegély tehát 500 korona, mely az elengedett 5 évi kamattal együttesen 800 koronát tesz ki. Ez a két eset mutatja, hogy lehet sokszor jelentékenyen olcsóbb megoldást találni, lehet a rendelkezésünkre álló anyagiak keretén belül összeköttetéseink és tapasztalataink felhasználásával olyanok ügyét rendezni, akikét, kérésük nagyságát látva, reménytelennek lehetne tartani első pillanatban. A második eset példa arra, mily fontos a család vagyoni körülményeit megismernünk. Nincs célja kellő vagyonnal bírót anyagilag támogatni. Ez másokat meg rövidítene és ellenkezne az egyenlő támogatás elvével, avval az egyenlőséggel, hogy mindenkit oly mértékig, határig támogassunk, hogy megélhetése munkájával biztosítva legyen.

Sz. Gry. önálló földműves, rokkant katona, combban amputált, nős és W. M. bádgossegéd nőtlen, combban amputált rokkant katona, mivel régi foglalkozását egyik sem tudja folytatni, társulva Pest közelében egy faluban házat kívántak venni, melyben jóforgalmú kifőzde is van. A kifőzde több ezer munkást foglalkoztató gyár közelében van, hova a művezetők és tisztviselők közül számosan járnak. A ház és kifőzde megvételére együttesen a saját és családjuk vagyonát, 40.000 koronát fektettek be. Mivel azonban ezen összeg a vételárt nem fedezte, a Hivatal az Országos Központi Hitelszövetkezet útján részükre 15.000 korona kölcsönt eszközölt ki. A Hivatal a pénzügyminisztériumnál ugyanebbe az épületbe a rokkantak részére italméresi és dohányárúsítási jogot eszközölt ki. A hadirokkantak ezen vagyonrendezésénél a Hivatal pénzbeli segélyezése nem vált szükségessé, de vagyonosságuknál fogva, a nagyszámú vagyontalan esetre való tekintettel, nem is volt indokolt. Csak erkölcsi támogatás kellett. Mivel a kifőzde és a trafik a fentebb említett gyár mellett van, ezek a rokkantaknak nemcsak megélhetését biztosítják, azonban olyan üzletnek ígérkeznek, hogy a hadirokkantak néhány év alatt a kölcsönt egészen letörleszthetik.

A Hivatal, mint említettük, ezen két rokkantnak italméresi

jogot is eszközölt ki. Sokan ebben az alkoholizmus előmozdítását és fajhygiéniai törekvéseinkkel ellenkező cselekedetet láthatnának. Valóban nem is tesszük szívesen és ha szerzünk ilyen engedélyt, csak erkölcsileg teljesen kifogástalan, jóhírű rokkantnak szerezzük és akkor is csak, ha a körülmények indokolják. Itt is ilyen az eset. A kifőzdének forgalmát, sajnos, nagy mértékben csökkentette volna az italmérési jog hiánya s e körülménnyel, a rokkantak érdeke lévén az első, számolnunk kellett.

F. G-y. zempléni megyei hadiözvegynek egy 5 éves fia van. Az özvegy néhai férje szüleinél él, akiknek elesett fiújokon kívül még csak egy leány és egy 15 éves fiú gyermekük van, vagyonuk 14 holdas kisgazdaságból áll. A hadiözvegy zöldségmagvak kiutalását kérte. Minthogy nem saját gazdasága részére igényelte a magvakat, apósának az özvegy eltartására elegendő vagyona van és az özvegynek mint kiegészítő családtagnak, hasznát látja, kérését elutasítottuk.

Ebben az esetben például az is befolyásolta elhatározásunkat, hogy öt munkabíró egyénnel és csak egy eltartandó gyerekkel volt dolgunk.

A segítség határa felfelé az a vagyoni erő, amely a rokkant vagy az elesett családját munkaereje mellett arra képessé teszi, hogy magát eltarthassa. Hiszen arra törekszünk, hogy akinek ez az ereje, a módja erre nincs meg, annak megszerezzük. Ha tehát amúgy is megvan, akkor anyagi támogatásra szükség nincs. Azonban erkölcsire lehet. És ezt nem szabad senkitől sem megtagadni. A vagyonos rokkantat és özvegyet is kell támogatni abban, hogy jobban boldoguljon, hogy módját javíthassa, gyarapíthassa. Példa erre a fenti eset. ahol a 40.000 K vagyon dacára közbenjártunk, hogy a 15.000 K kívánt kölcsönt jó helyen s lehető kedvező feltételek közt kapják meg a rokkantak.

IX.

A VAGYONRENDEZÉSBEN NYÚJTOTT ANYAGI SEGÉLY MÉRTÉKÉNEK ALSÓ HATÁRA. A MEGÉLHETÉSI MINIMUM.

Igyekezünk tehát mármost megállapítani feladatunk határát a másik irányban — a kevés felé. Ezt már határozottabban meg lehet vonni. Annyit föltétlen adunk kell, amennyi szükséges, hogy a rokkantat, vagy a hadiözvegycet és családjukat olyan helyzetbe hozzuk, hogy minden valószínűség szerint könyöradományok, adósságcsinálás, stb. nélkül megélhessenek. Hogy erre mennyi készpénz-segítség elég, arra persze semmiféle szabályt, vagy utasítást felállítani nem lehet. Ez mindig egyéni; az eset körülményeitől és attól függ, hogy tudja az elintéző hadigondozó közeg azokat rendezni vagy kihasználni. Szóval nem jó rendeletek, de ügyes emberek kel-
lenek hozzá.

Mielőtt továbbmennénk, lássunk néhány megoldott esetet. B. B. pestmegyei hadiözvegycnek 5 fia van, 13-11-9-6 és 3 évesek, az özvegycnek egy kis házon kívül semmi vagyona nincsen és ezen házat is 1100 korona adósság terheli. Az özvegyc nap-számból tengeti életét. Baromfi-beszerzésre kért segélyt. A segélyt megkapta, sőt malacokat is adtunk neki és intézkedtünk, hogy „krumpli alá való földet” bérelhessen magának, mert a vele való szóbeli értekezés során kitént, hogy erre vágyik és adósságait pedig kifizethesse. Végül itt és minden hasonló esetben figyelem-mel kísértetjük a gyermekek további fejlődését és orsát.

H. M. fejrmegei hadiözvegyc, 5 gyermek anyja, aki nap-számból él, malacok beszerzésére kért segélyt. A segélyt megkapta, de apró gyerekeire való tekintettel kecskét is kapott, megkapta továbbá a szárnyas-beszerzési segélyt, kifizettük laktbérét ez évre, kifizettük a szatócsnál lévő adósságát is. Mindez 1050 koronába, került. Meghagytuk végül az asszonynak, hogy kertesházat keressen megvétclre, mert ebben is támogatni fogjuk, úgy hogy a vétclárnak gyermekei számával arányban álló részét aján-dékozzuk neki, a többit pedig kölcsön útján szerezzük be, amely-nek törlesztése és kamatszükségele előreláthatólag kevesebb lesz, mint a jelenlegi laktbére. Az asszony udvarán ma 83 darab baromfi van.

Sz. Gr. pestmegyei hadirokkantnak 4 tagból álló családja és egy kis szőlőből, lakóházból álló vagyona van. Mindkét lábára béna. A rokkantat községe mezőőrnek alkalmazta, amire való tekintettel a rokkant azt kérte, hogy teendőinek könnyebb ellátása végett kocsihoz és lóhoz juttassuk. Minthogy megállapítást nyeri, hogy a rokkantnak kis vagyona adóssággal van megterhelve, megvettük neki a kocsit és lovat, de egyszersmind adósságait is rendeztük. E célból a hitelező pénzügyintézetől bekértük a rokkant adósságaira vonatkozó számlakivonatot és mivel az adósság a rokkant ingatlanain jelzálogilag biztosítva volt, a számlakivonaton feltüntetett összeg kiutalványozása után, a törlési engedélyt. Minthogy pedig a segélyezés elvi feltétele a haditelekkelé nyilvánítás, a rokkanttal, miután neki a haditelek lényegét alaposan megmagyaráztuk, egy nyilatkozatot írtunk alá, mely szerint beleegyezik abba, hogy ingatlana haditelekkelé nyilvánításáért. A törlési engedély és a haditelek-nyilatkozat birtokában megkerestük az illetékes járásbírószéket, hogy a rokkant ingatlanán lévő terheket törölje és a haditelek alapítását jegyezze fel. A haditelek kérdésére még visszatérek.

J. Gy. gömörmezei vak rokkant, teljesen vagyontalan és a kefékötő mesterségből él, eljegyezte magát. Ez alkalomból a szárnyas-segély folyósításáért folyamodott. Közöltük vele, hogy fontosabb neki, hogy házat vegyen magának, melyben megtelepedhetik családjával; annak megvásárlásában támogatni fogjuk.

Mindig különbséget teszünk gyermektelenek és gyerekekkel, főleg sok gyerekekkel megáldott szülők között. Annyival inkább kell ezt a vagyonszerkezéskor tennünk, mert a törvénybe iktatott segélyek nem tesznek oly különbséget, amely a valódi életszükségleteknek tényleg megfelelne. De nem is tehetnek, mert a törvény nem individualizálható. Az általa nyújtott segítséget váznak kell tekintenünk, amelyet az élet változatos egyéni körülményeinek megfelelőleg kiegészíteni az egyéni gondozó eljárás van hivatva.

A nőtlen hadirokkantat nem szabad a gyermektelennel egy sorba helyezni. Nála oly megoldást kell találni, amely egyelőre biztosítja az ő megélhetését, de közölni kell vele, hogy, ha megnősül és gyermekei születnek, újabb támogatást, elhelyezést, rendezést kérhet és kaphat.

T. J. fej érmegyei rokkant földművescsaládból származik, atyja kisbirtokos. Mindkét lába amputált. Ezért azon hadigondozó intézetnek, amelyben gyógykezelték, a pályaválasztást in-

téző bizottsága a szabómesterségre képezte ki. Hogy ezt a mesterséget, amelyre a rokkant hajlandóságot és képességet mutatott, valóban jól és jövedelmezően űzhesse egykor, mint mester, szülőfalujában, a HGH. központjának ipari osztálya azt tanácsolta, hogy két éven át budapesti műhelyekben dolgozzék. Ezt a rokkant meg is tette. Közben megnősült. Felesége takarítást vállalt, ezért lakást kapott. Amikor gyermekük született, visszaköltöztek szülőfalujukba. Most már T. J. önállósítási ügye aktuális lett. Az osztály kiutalta a kézi szerszámokat, 5 évi használatra ingyen varrógépet utalt ki. Megkereste a pamutközpontot, hogy a rokkantnak cérnát engedélyezzen és mivel nősülésével és költözésével költségei merültek fel, 200 azaz: kettőszáz korona pénzsegélyt hozott javaslatba.

Úgy ez az eset, mint az előbbi négy is világosan mutatja, hogy hogyan kell elmélyednie a vagyonrendezőnek az előtte fekvő ügybe, hogyan kell a kérésen túlmenően is vizsgálata tárgyává tennie az esetet. Az előtte megjelenő kérelmezővel meg kell beszélnie annak egész jövőjét, terveit, gyermekeivel való szándékát.

Sokszor csak hosszas beszélgetés után találunk rá a helyes megoldásra, egy-egy oly körülményre, amelyre az előttünk álló rokkant, vagy özvegy, vagy nem gondolt mindjárt, vagy nem gondolta, hogy azon tudunk segíteni.

Egy alkalommal egy rokkant, amidőn a felvett adatgyűjtőív alapján, amely őt és özvegy édesanyját vagyontalannak tüntette fel, vele jövőjére nézve tárgyaltam, félórás beszélgetés után felsóhajtott, hogy minden másképp volna, ha „az a per” nem volna, vagy ő otthon lett volna és megfelelő kézbe adhatta volna. Kitént, hogy a per 2 belsőség — egy kisebb rossz házzal és egy nagyobb jobb lakóházzal — és körülbelül 3 és fél hold föld körül forog és a pert a kirendelt ügyvéd úgy viszi, hogy magának, vagy egy barátjának szerezhesse meg az ingatlant. Most már nem kellett más megoldást keresgélni. Jó ügyvéd kezébe kellett csak az ügyet letenni.

Amint itt a per megnyerése, a per alatt álló vagyon megmentése biztosítja majd a megélhetést, úgy kell mindenütt a rendelkezésünkre álló összes eszközök igénybevételével odáig segíteni, oly helyzetet teremteni, hogy a jövőt biztosítva lássuk.

X. A KELLŐ MEGOLDÁS KERESÉSE.

Nem mindig könnyű a kellő megoldást egyszerre megtalálni. P. Gy. rokkant nagyezüstérmes közlegény bevonulása előtt kőműves-munkás volt. Előélete jellemes, kifogástalan. Feleséges ember. Lábsérülése miatt bocsáttatott el. Krassó-Szörény megyének egyik kisebb városában élt, ahol jó hírneve volt. Mostani munkaképességének megfelelő boltiszolgai állásban van. Abból azonban csak úgy tud megélni, ha felesége is munkát vállal. Valami kis heti fizetést és egy konyhát kap a takarításért. Új existenciát kellett keresnie, mert mai helyzetében le kell mondania a gyermekáldásról és mert attól tart, hogy a leszereléskor elbocsátják mostani állásából.

Esetének történeti lefolyása ez volt: Személyesen jelentkezett a Hivatalban és segítséget kért egy kis földcske vásárlásához. A Hivatal, mivel elsősorban családos rokkantaknak igyekszik földet juttatni és mivel P. Gy. iparos volt előbb, ép-úgy, mint egész családja, az ipari, vagy kereskedői hivatások körében keresett részére megoldást. Szóba jött elsősorban az, nem létesíthetne-e régi hivatásában, a kőműves szakmában, kisebb méretű vállalatot, amely javításokkal, falusi épületek emelésével foglalkozhatnék. Ebben az esetben segédszemélyzetet kellene fogadnia, mert lábcsonkulása miatt, állványon, létrán alig dolgozhatnék. Ha ez a megoldás kivihető, akkor a szerszámok beszerzése és néhány száz korona forgótőke lett volna számára kilátásba helyezhető.

Kombinációba jött valami kisebbárkereskedés is, itt azonban biztosítékok kellettek volna arra nézve, hogy a rokkant az üzletet képes lesz vezetni és abból meg tud élni. Ebben az esetben kisebb összegű pénzsegély, vagy az esetleg megszerezhető kölcsön kamatterhének elvállalása lett volna számára kilátásba helyezhető.

Ez a helyzetkép és ezeket a terveket közöltük az illető város hadigondozó népirodájával, az ipartestülettel s a rokkant legutóbbi munkaadójával.

A népirodától igen kimerítő és mintaszerű válasz érkezett. A rokkant háború előtti helyzetét részletesen ismertette. Meghallgatta

a rokkant egyik régebbi munkaadóját, aki a kőműves-üzleti tervet ajánlotta olyan formában, hogy a rokkant szerezzék meg a paliéri képesítést. Ez a munkaadója vállalkozott arra is, hogy a rokkantat a szerszám és az anyag beszerzésében támogatni fogja.

Ugyanezt ajánlotta az ipartestület is, amely még hozzátette, hogy ha a kőműves-ipari megoldás nem volna kivihető, akkor hentes- és szűrőipari üzletet kellene számára nyitni.

A népiroda vezetője meghallgatta a rokonokat is, akik az utóbbi megoldást ajánlották, mert békeidején a rokkant foglalkozott ilyen munkával. A rokkant egyik nővére cukrászüzlet nyitását ajánlotta. A hentesipari megoldást a szakértőként meghallgatott helybeli hozzáértő hentesmester is ajánlotta, aki felsorolta a legszükségesebb szerszámokat, megjelölve a minimális forgótöket.

A népiroda vezetője meghallgatta végül az ottani lapszerkesztőt, aki ismeri a helybeli iparos-viszonyokat és aki elsősorban a kőműves-ipari megoldást ajánlotta, de nem kifogásolta a hentesiparit sem.

A szóbanlevő forgótöke biztosítása körül tervbevetett a testvérekre váró kisebb ingatlan haditelek alakjában való lekötése is. ennek azonban útjában állott, hogy a hagyatékban érdekeltek a harctérei és egyébütt távol voltak.

A rokkant legutóbbi munkaadója, ki építővállalkozó. a rokkantat nem tartja alkalmasnak a kőműves-ipari foglalkozásra és egy mészégető vállalat létesítését ajánlotta.

A Hivatal mindezek figyelembevételével a hentes-ipari megoldás mellett döntött és annak kiviteli módozataira nézve magával a rokkanttal és a népirodával folytatott tárgyalásokat. Ezek alapján a rokkantnak kötelezvény ellenében évi 100 koronás részletekben törlesztendő 500 korona kamatmentes forgótökét szerzett és 600 korona pénzsegélyt folyósított a szerszámok és az üzletberendezés megvásárlására, Ezzel egyidőben rokkant-tanácsadót rendelt a rokkant mellé.

A Hivatal módot fog keresni arra, hogy a rokkant részére az élősértés és élőjuh beszerzését megkönnyítse és hogy ezzel őt foglalkozásának üzésében támogassa. Mivel pedig a mostanában általánossá vált hízalás mellett alig lesz ház, ahol a háziölést hozzáértő hentes-iparos nélkül ellátni tudnák, minden valószínűség mellett szól, hogy a rokkant, ha felesége is támogatja őt munkájában, komoly igyekvés és józan gazdálkodás mellett meg fogja keresni kenyerét.

A Hivatalnak gondja lesz rá, hogy a rokkant további sorsát hozzáértők állandóan szemmel tartsák és fontosabb lépéseit továbbra irányítsák.

A. B. 27 éves színész, aki 6 gimnáziumot és 2 zeneakadémiai osztályt végzett, németül és franciául beszél, nős, két gyermek atyja, vagyontalan, fejlődés folytán munkaképességének 80%-át veszítette. Evvel a sérüléssel teljesen kizárt, bogy megmaradhasson régi foglalkozásában. — sőt egyáltalán az is, hogy szellemi foglalkozást üzzön. Élelmiszerüzlet szerzését és berendezését kérte. Mivel azonban ilyen kész üzlet vételre kilátásban nem volt és új üzlet nyitására sem tudtak a rokkant és az iroda megfelelő helyiséget találni, a rokkant egyelőre pillanatnyi segélyben részesült. Ez ebben és nagyon sok más esetben is indokolt és semmi kép sem áll ellentétben a Hivatal azon elvével, hogy a pillanatnyi apró segélyek rendszertelen osztogatását tiltja. Itt a rokkant azért kapta a pillanatnyi segélyt, mert idő kellett arra, hogy a Hivatal egy megfelelő végleges megoldást találjon és ezalatt nem lehetett a rokkantat és feleségét éhen veszni hagyni. Nagyon fontos, hogy a Hadigondozás és nevezetesen a nép és szociális irodák végrehajtó közegei jól megértsék a pillanatnyi segélynek ezt a rendeltetését. Hogy t. i. az irodának azt az időt, amelyre a pillanatnyi segélyt adta, fel kell használnia a végleges rendezésre. így jártunk el itt is. Minthogy az első terv kivihetetlennek látszott s a rokkant kedve is elfordult tőle, felmerült az a terv, hogy a rokkantnak és feleségének szülőfalujában egy kis ház és két hold föld szereztessék. A tájékoztató adatok beszerzése és az ingatlanszerzés előkészítése érdekében a Hivatal megkereste a plébániát és a jegyzői hivatalt. A válaszok nemlegesek voltak. A rokkantat és feleségét, akik gyermekkorukban kerültek el a faluból, nem ismerték ott. így nem. lettek volna meg a szülőfalu, a megszokott környezet, a jóismerősök segítsége nyújtotta előnyök. Sem a pap. sem a jegyző nem ajánlották a föld- és házvételt. A kérelmezők odautaztatása sem járt eredménnyel.

Ekkor felmerült az a másik terv. hogy a rokkant a főváros VI. kerületében a Ferdinánd-téri piacon zöldség- és gyümölcsáru-bódéi, nyisson. Ezt az ügyet a Hadigondozó Timótuca intézetének szociális irodaija készítette elő, javasolván, hogy a rokkantnak 950 koronával bódé rendeltessék meg és üzleti tőkeképen 2000 korona folyósíttassék. Ez a segély a szem előtt

tartott célhoz képest magasnak látszott.. Ezért az ipari osztály más megoldást igyekezett találni. Megkereste a pesti mézáróipartestületet, hogy valamelyik jóforgalmú mézárósüzletben eszközöljön ki a rokkant részére egy sarkot zöldség- és gyümölcs-árúsító helyül. Egyúttal tanácsadót rendelt a rokkant mellé — és pedig ápolónőjét, aki nagy szociális érzékről tett tanúságot. Ezenkívül a rokkant feleségét az ügy előkészítésébe mindvégig belevonta. Ilyen módon sikerült a rokkant részére egy belvárosi, jóforgalmú és jövedelmű mézárósüzletben árúsító helyet szerezni és 700 korona segély kiutalásával úgy berendezni, hogy abból a felszerelésen kívül a bevásárlásra is jutott.

A rokkant azután újból kérte a Timót-utcai szociális iroda által javasolt 2500 korona kiutalását. Ezt egyelőre nem tartottuk szükségesnek. És a rokkant is belenyugodott. A Hivatal azonban állandóan figyelemmel kísérte üzletét, amelyet feleségével együtt vezet. Az ipari osztály tisztviselői személyesen több ízben meggyőződtek, hogy az üzlet jói megy.

Sohasem szabad rossz tervet megoldani, csak azért, hogy meglegyen. akár magunk nem találunk mindjárt jobbat, akár a rokkanttól, vagy özvegytől — illetve tanácsadójuktól, vagy mástól — származzék az. A gondozást igénylőnek tervét bírálat alá kell venni, közölni tanácsadójuval és esetleg — valamint különösen ha még nem volna tanácsadó kirendelve — más oly egyénnel, vagy intézménnyel, hivattal (pld. ipartestület, községi szövetkezet, stb.), akiről, vagy amelyről gondoljuk, hogy felvilágosítást adhat.

K. D. rokkant katona a polgári életben földműves-napszámos volt s e mellett 2 hold föld tulajdonán Beregmegye felső részében gazdálkodott. Négy gyermeke van, kik közül 3 fiú-, 1 leány. A legidősebb 13 éves. Felesége vagyontalan.. Egyiküknek szülei sem élnek már. Mivel múltákkal napszámba járni nem tud. kívánsága az volt,, hogy részére földje mellett még néhány hold föld szereztessék meg. Azonban a rokkant sérülése igen valószínűtlenné tette, hogy ő 2 holdjánál több földet családjával együtt is megművelhessen. Ezúttal a járási szolgabíró, akinek szintén ez volt a véleménye, adta a legjobb útbaigazítást. K. D). még rokkanttá válása előtt az azon vidéken sokat üzött kötéltverést tanulta meg, de ezzel már hosszabb idő óta nem foglalkozott. Ezen egykori mellékfoglalkozására terelte figyelmünket a főszolgabíró, felvilágosítva, hogy ez ott igen jövedelmező iparág és a rokkant boldogulása e téren biztosra vehető. A Hi-

vatal így K. D. részére kötélverő szerszámokat adott segélyképen s azon célból, hogy a csepüt a szomszédos községekben összegyűjthesse, a rokkantnak kétkerekű kocsit és lovat, vagy szamarat fog segélyképen beszerezni. A segélyezés körülbelül 3000 koronát fog igénybevenni. Ily módon a rokkantnak azon kérésese, melyet napszámba való nem járhatás miatt elveszített, a mellékfoglalkozásából bőven meg fog térülni és a család megélhetése a rokkant mellékfoglalkozásából előreláthatólag biztosítottnak tekinthető. A család pedig a régi foglalkozásban megmarad.

Sz. S. hadirokkant a polgári életben szobrászmunkás volt. Nőtlen, csak anyja él, ki napszámosné. A rokkant vagyontalan, 35 éves, sérülése láb- és kézlövés, munkaképessége valamelyest (a szokásos megállapítás szerint kb. 20%-kal) csökkent, de mégsem annyit, hogy foglalkozását ne űzhetné tovább. Önállósításra törekszik. A szobrászmunkához szükséges szerszámfelszerelése van, csak kézpénzsegélyt (3000 koronát) kér önállósításához. Az önállósítás tárgyában az állandó ipari szaktanácsadók természetesen nem rendelkezvén az ezen eset megítéléséhez szükséges .szaktudással, több nevesebb hazai iparművészt kérdeztünk meg. Ezek azonban egyértelműleg oda nyilatkoztak, hogy Sz. S. csak közepes munkaerő és önálló munkára nem alkalmas. Ennek folytán, különösen tőke hiányában, önállósítása indokoltnak nem látszik. A Hivatal erre a rokkant beleegyezésével a felkért iparművész szaktanácsadók útján budapesti nagyobb műasztalosokkal lépett érintkezésbe azon célból, hogy a rokkantat alkalmazzák. A törekvés sikerrel járt. Ezenkívül a Hivatal a rokkant szerszámfelszerelését újabb modernebb szerszámokkal pótolta (kb. 100 korona értékben) és így a rokkant megélhetését biztosította. Hadbavonulása előtt napi keresete átlag 8 korona volt, míg most legalább 16 koronát kereshet meg.

Gyakran elő fog fordulni, főleg azon rokkantaknál, akik nem voltak a Hadigondozó Hivatal intézeteiben, vagy akik onnan távozva, már hosszabb ideje vannak otthon, hogy maguk keresték támogatás nélkül boldogulásukat valamely új pályán, kerestek új munkakört, más, esetleg önálló foglalkozást és az idők során munkájuk folytathatására, vagy helyzetük javítására támogatást kérnek. Hadiözvegyeknél még sokkal több ily eset fog előfordulni. Hányan kénytelenek férjük kenyérkeresetének megszüntével, amelyet csak férfi űzhetett, más után nézni. És a hadiözvegyek ebben

rendesen magukra voltak és vannak hagyva, nem úgy, mint a rokkantak egy része, akiknek pályaválasztását a Hadigondozó-intézetek irányítják.

Ilyen esetek valószínűleg igen gyakoriak lesznek a Népirodák praxisában.

Ilyenkor nem szabad megelégedni avval, hogy megadjuk a rokkantnak — illetve özvegynek — azt az apróságot, amit kér és örülünk, hogy ő már megoldotta nélkülünk az új életben való elhelyezkedés kérdését. Meg kell alaposan vizsgálni, megfelelő-e ez az elhelyezkedés, nem lehetne-e abban a rendelkezésünkre álló eszközökkel nagyobb keresethez és jobb helyzetbe juttatni a hozzánk fordulót.

Ilyen eset W. J. csanádmegyei hadirokkanté, aki a háború előtt béres volt, most felesége által részletfizetésre vásárolt 200 négyzetöles kertben zöldségtermeléssel akar foglalkozni és ehhez a Hivataltól zöldségmagvakat kért. Minthogy a kiválóan értelmes ember megélhetését ezáltal távolról sem tartottuk biztosítottnak, támogattuk abban, hogy egy házat vehessen magának $1\frac{1}{2}$ holdas kerttel, ahol is a kertészkedést eredményesebben folytathatja. A ház és kert mintegy 12.000 koronába került, ennek az összegnek egy részét a rokkantnak ajándékoztuk, az összeg nagyobbik (kb. $\frac{3}{4}$) részének fedezetére pedig előnyös feltételű kölcsönt szereztünk neki, melyet rokkantsági járulékaiból és esetleg gazdasága hozadékából könnyen törlesztgethet.

Gyakran a jó terv sem sikerül. Ezért mindig figyelemmel kell kísérni az eredményt és — különösen ha nem a gondozott hibájából eredt a baj — teljes mértékben újra segíteni.

B. M. hevesmegyei rokkant azzal a kéréssel fordult hozzánk, hogy némi zöldségmagot utaljunk ki számára. A folyamatba helyezett eljárás során megállapítást nyert a következő tényálladék: a hadirokkantnak 6000 négyszögöl szántóföldje van, melyet közvetlenül a háború előtt vásárolt, de a vételárból 7000 koronával adós maradt. Az ingatlan csak fogyatékosan lett megművelve, azon idő alatt, míg a hadirokkant katonai szolgálatot teljesített, mert a különben egészséges felesége három kis gyermekének ápolásával annyira el volt foglalva, hogy a föld kellő megműveléséről nem gondoskodhatott. A hadirokkant egyébként 76 éves özvegy édesapjával közös házában lakik, két fiú testvére van, mindkettő a harctéren. B. M. kiválóan értel-

mes, javakorabeli színmagyar parasztember, aki a háborúban a nagyezüst vitézségi érmet kapta. Mindezeket egybevetve, mindenekelőtt szükségesnek látszott, hogy a hadirokkantnak lehetővé tétessék földjének a lehető legbelterjesebb megmunkálása, hogy ezáltal adósságait kifizethesse és megélhetését biztosítsa. E célból legalkalmasabbnak látszott földjének megmunkálására egy lókapát, földjének bevetésére pedig hagyma- és tökmagot juttatni neki, mert ha a jól megművelt földben a hagyma- és töktermés beválik, a mai viszonyok között a hadirokkant olyan hozadékhoz jutott volna, amely vagyoni helyzetét gyökeresen megjavította volna, A termést azonban tönkretette a fagy. Gondoskodásunkat tovább is ki kellett terjeszteni a hadirokkantokra. A változott időszak következtében tarlórépa elültetése mutatkozó célszerűnek és tarlórépamagot juttattunk elegendő mennyiségben a hadirokkantnak melynek termése azt a jövedelmet, melyet a töktermésből várhattunk volna, előreláthatólag meg fogja közelíteni. Természetesen most figyelemmel kísérjük ez újabb kísérletet és ha kell, tovább támogatjuk B. M.-et.

Ez a példa kisebb segítségre vonatkozik. Megfelelő meg gondolással és a gondozott eljárásának kellő ellenőrzésével nagyobbakban is ilyenféleképen kell eljárni.

Ez a példa egyben arra is szolgál, hogy lássuk, miként kell mindenkor, amikor arra alkalom nyílik, gondozottjainkat belterjesebb gazdálkodásra, többtermelésre vezetni.

XI.

EGYKOR ŪZÖTT, DE FELHAGYOTT FOGLALKOZÁST FIGYELEMRE KELL MÉLTATNI.

Gyakran megesik, hogy a rokkant nem tudja folytatni azt a foglalkozást, amelyet bevonulása idején ūzött, de valamikor ūzött azelőtt más oly foglalkozást, amelyet ismét képes volna folytatni, vágj- amely jobb keresetet biztosítana neki a mai viszonyok között. Erre a nyomozásnál mindig figyelemmel kell lenni. Sokszor így igen kedvező megoldás kínálkozik.

D. I. hajdúmegyei hadirokkant, 4 gyermekes családapa fuvarozással foglalkozott a háború előtt. Lovait a katonaság el-

vitte, úgy hogy régi foglalkozását nem tudta megint megkezdeni. Azt kérte, hogy részére baromfi beszerzésre adjunk segínyt. A rokkantat egy pár ló megvásárlásában támogattuk, mert ez-áítai régi és a mai viszonyok közt igen jövedelmező foglalkozását újból felvehetette, amit egyébként rokkantsága, ballába térden alul lévén amputálva, nem gátolt és megélhetését sokkal gyöke-resebben biztosíthatta, mint a baromfi tenyésztéssel.

Ennél az esetnél a rokkant nem hitte, hogy lehet még lóhoz s így régi foglalkozásához jutnia. A következő esetben azonban rokkantsága utalt arra, hogy más s így első sorban régen úzött, tehát szintén előtte nem ismeretlen foglalkozást és megélhetést keressünk számára.

T. A. rokkant szakaszvezető Zalamegye egyik nagyobb községében a polgári életben géplakatossegéd volt. 34 éves, nős. Nyolc éve házas és gyermektelen. Láblövés miatt bal lába 10 cm.-rel megrövidült. Ezért munkába járni nem tud és mint géplakatossegéd családját nem tarthatja fenn. Felesége és ő maga teljesen vagyontalan. Géplakatos foglalkozásából sérülése miatt önállósítva sem tudna már megélni. Ugyanis a községben több lakatos van s így kölcsönpénzből felállított lakatosműhely alig biztosította volna boldogulását, mert ő maga nehezebb munkát ott végezni nem tudott volna, legfeljebb csak segédeit irányíthatta volna.

Többen azok közül, akik a Hadigondozó sociális munkájában résztvesznek, ajánlották, vagy meg is kísérelték keresztülvinni egy-egy rokkant önállósítását tisztán azon okból: „mert mint segéd csökkent munkaereje mellett napi munkájával nem tarthatja fenn magát (esetleg magát és családját)”. Nagyon veszedelmes volna ezt a következtetést általánosítani. Gondoljuk csak meg a dolgot! A Hadigondozó Hivatal, vagy akármely más a hadirokkantat támogató szervezet, sohasem fog akkora támogatást adhatni a rokkantnak, hogy annyi segédet tarthasson, hogy tisztán irányító, szellemi munkája kellőleg ki legyen használva, Ha pedig maga is segédeivel együtt testi munkát fog kelleni, hogy végezzen, akkor vagy a segédeknek fizetéséből kell elvonnia, vagy azoknak többet kellene dolgozniuk, ami pedig mindkettő lehetetlen, vagy mégis annnyival kevesebb lesz a rokkant keresete, amennyivel kevesebbet tud maga dolgozni. Ezért az ilyen eseteket, amelyek főig a súlyos rokkantaknál gyakoriak és minél súlyosabb a rokkantság, annál nehezebbek, nagyon alaposan, egyénileg kell kivizsgálni és a megoldást más úton

keresni, vagy más, persze lehetőleg rokonfoglalkozásban, vagy, főleg, ha nagy a család, abban.

T. A. esetében az első úton kerestük és találtuk meg a megoldást. Ugyanis T. A. még a polgári életben, mint géplakatos, letette a gőzgépezői vizsgát és a cséplési idényre uradalmakba gépésznek szokott volt elszegődni. Közelfekvő volt, hogy mint cséplőgéptulajdonos, ha a gépet maga kezelné, a Saját és felelőse megélhetéséhez szükséges keresetet előreláthatólag könnyen megszerezné. De cséplőgép-berendezésnek beszerzése oly nagy tőkét igényel még a békében is, még inkább a háborús magas árak mellett, amekkora segílyt a Hivatal egy-egy rokkantnak nem adományozhat. Ezért a rokkantnak azt az utasítást adtuk, hogy keressen magának társat, akivel együtt egy használt gőzgépet megvenne és egyúttal keressen vételre egy használt, de még jó karban levő cséplőgépet. A rokkant vármegyéjében megvételre alkalmas cséplőgép-garnitúrát talált 7000 korona árban. Két sógora társult vele, kik a vételárból 4000 koronát lefizettek. A cséplőgép megvételében a Hivatal a rokkantat oly kép támogatta, hogy 1000 korona egyszersmindenkorra szóló, vissza nem fizetendő segílyt adott és 2000 koronát részére kamatmentes kölcsönk épen engedélyezett, illetve szerzett, úgy hogy a kölcsönt 10 évi egyenlő részletekben kell visszafizetnie. így a rokkantat talpra állíthattuk 1000 korona készpénzsegéllyel és a kölcsön után elengedett kamatokkal, összesen kb. 2000 koronával.

Hadiözvegyeknél ezek az esetek a vidéki irodák praxisa során bizonyára különösen gyakoriak lesznek. Az özvegy igen gyakran nem fogja folytathatni ura foglalkozását. Különösen iparit nem, aztán képesítéshez, vagy testi erőhöz kötött foglalkozásokat, stb., stb. Ilyenkor meg kell tudnunk, volt-e az özvegynek régebben, esetleg férjhezmenetele előtt valamely foglalkozása és vele egyetértésben fontolóra kell venni, nem lehetne-e azt folytatnia.

Itt közbevetőleg figyelmeztetek arra, hogy oly esetekben, amidőn az özvegy felhagyja iparos férje műhelyét, ennek berendezését helyes megszerezni jó áron és azután valamely rokkantnak olcsóbb áron átengedni, esetleg felsegítésének során odaajándékozni, így kétszeres jót tehetünk és közvetítők kikapcsolásával jobb ártuttatunk az özvegynek és olcsóbb berendezést a rokkantnak.

A fenti esetekhez talán némileg hasonló a következő is, amelyben nem a régi felhagyott foglalkozást, de egy régi munkaviszonyt használtunk fel egy rokkant jövőjének megalapozására.

Sz. S. hadirokkant a polgári életben kőművessegéd volt a Dunántúl egyik városában. Farlvése miatt munkaképessége korlátozott, ő maga, valamint felesége is teljesen vagyontalanok. Egy négy éves fiújuk van. A Hivatal a rokkant elhelyezése végett régi munkaadójához, egy azon városban lakó építésvállalkozóhoz fordult és kérte, hogy rokkantságának megfelelő kevesebb testi fáradságot igénylő állásba helyezze el. A munkaadója nagylelkűen őt, önállósításában támogatta, mert mint önálló kőművesmester kevesebb munkával jobb keresetet tud majd magának biztosítani. Az építésvállalkozó a rokkantnak használt, de még jó állapotban levő kőművesfelszerelést adott, aminek értéke újonnan bevásárláskor kb. 1000 koronát tett volna ki. A rokkantnak még 600 korona értékű berendezésre volt szüksége, melyet részére a Hivatal segélyképen adományozott. Az építésvállalkozó adományából és a Hivatal segélyéből a rokkant megélhetése biztosított. Mint kőművessegéd a békében naponként 5-6 koronát keresett, míg most, mint önálló vállalkozó, pártfogójának az építő vállalkozónak erkölcsi támogatása mellett évenként 5-6000 koronát könnyen megkereshet.

Sohasem szabad a rokkantnál, azért mert rokkant, mesterséges, elveken és teoriákon felépülő megoldásokat keresni. A rokkantság a rokkant és családja életének, illetve azon adott állapotnak, amelyből jövő életüknek ki kell alakulniuk, csak egyik tényezője. Ennek túlságos súlyt tulajdonítani, azért, mert szembeszökik, nem szabad és a többi tényezőt, azért, mert mindennapiak, viszont elhanyagolni nem szabad.

Nagyon sokszor fogunk a rokkant előéletében — és gyakran fogunk az özvegnél is — körülményeket, kapcsolatokat találni, amelyek segítséget nyújthatnak jövőjük megalapozásánál. Minél alaposabban, minél messzebb vissza a múltba ismerjük az előélet körülményeit, annál jobb. De mindig az egyéni körülményekre kell a megoldásra vonatkozó elhatározást építeni, sohasem elvekre, teoriákra. Az élet nem osztályoz, nem analizál, nem bont tényezőkre. Azt csak az ember teszi tudományos és kutató foglalkozásában, hogy jobb átnézete legyen, egyes részleteket, viszonyokat tüzetesebben megismerhessen. Es ebben is vissza kell, hogy térjen mindig újra és újra a megállapítások és eredmények összehasonlításához, kiegyenlítéséhez és összekapcsolásához. Így szabályozza az elvont tudományt is az élet valósága. Ahol pedig magával az élettel foglalkozunk, ott nem szabad egyes körülményeket kiragadnunk.

Ott minden körülményt latolgatnunk kell és nem elvont, szakszerű mérlegelésekkel, hanem több érzéssel és sociális érzékkel kell a helyes utat keresnünk minden esetben.

XII. VISSZA AZ OTTHONBA.

A rokkantak visszavezetésénél a polgári életbe a legfőbb elv, hogy lehetőleg régi foglalkozásába és még inkább, hogy, hacsak valamikép lehetséges, régi otthonába vezessük vissza. Seholy máshol oly könnyen nem talál boldogulást. Valamelyes szálak a teljesen vagyontalant is fűzik szülőfalujához. És maguk a rokkantak is oda vágnak. Az ő számtalanszor kifejezett óhajuk és szándékuk erősített meg meggyőződésünkben, elveinkben.

Ezeket az elveket részletesen ismertettük a „Rokkantak Pályaválasztása” című füzetben. Kiemeltük ott különösen a család figyelembevételének, az egyéni elbírálásnak, a szakértők bevonásának, a régi foglalkozásban és életben való bizalom felgerjesztésének fontosságát. Részleteztük a nehézségeket, amelyekkel egyrészt kívülről, másrészt némely rokkantnál találkozunk. Ismertettük a pályaválasztásra való előkészítés munkáját és rokkant intézeteink feladatait és működését e téren. Elmondottuk, hogyan kell eljárni, ha a rokkantat új pályára kell irányítani és hogyan kell elbírálni ennek szükségét. Ismertettük a gazdasági és társadalmi szervek és szervezetek kívánatos szerepét a rokkantak pályaválasztásának és elhelyezkedésének terén. Szóltunk a hadsereg kötelékéből már elbocsátott rokkantak pályaválasztásáról, amely a népirodákat, amelyek különösen ilyen rokkantakkal fognak érintkezésbe jutni, különösen kell, hogy érdekelje. Szóltunk az önállósításról mezőgazdaságban és iparban, a sérülések és különböző betegségek tekintetbevételéről, a falusi iparokról, háziiparról, elméleti pályákra, gyár-iparra irányításról, stb. stb.

Az ott lefektetett elvek illusztrálására szolgáljon két eset a leggyakoribbak közül. Az egyik egy szülőfalujába visszatérő rokkant esete, aki egyik rokkantiskolánkban ipart tanult és azt, igen helyesen, mint mellékkeresetet fogja folytatni. A másik egy nagy családú mezőgazda esete, akit, mivel családtagjaival együtt képes lesz azt megművelni, földszerzésében támogattunk.

Sz. J. rokkant közlegény a polgári életben földműves-napszámos volt. 35 éves, nős, 3 fiú gyermek apja. A legidősebb 9 esztendő. Ő is, felesége is teljesen vagyontalanok. Mindkettőjük szülei még élnek és ezek, miként a rokkant és feleségének testvérei is, földműves-napszámosok, kik a községben levő uradalomban és kisebb gazdánál napszámba járnak. Sz. J. és családja szüleivel közös háztartásban él. A rokkantnak jobb lába térden felül amputálva van. Mivel sérülése miatt napszámba járnai tovább nem tud és teljesen vagyontalan, a rokkantiskolában cipésziparra képezték ki.

A földművesnek, mezőgazdának cipész-, vagy szabóiparra való kiképzésénél a Hivatalnak nem az a törekvése, hogy a mezőgazdákból iparosokat nevelve, ezeket az embereket családotól átültesse más foglalkozásba és ennek következményeképp falujukból a városba. Hiszen ez hibás, nemzetgazdasági szempontból végzetesen káros törekvés volna, különösen ha általánosíthatnák. A mezőgazda ipari kiképzése rendszerint csak kiegészítő akar lenni és az az elvün]s és célunk, hogy a rokkant lehetőleg' önállósítva falujában űzhesse új mesterségét, nagyrészt bizonyára foltozó munkával, többnyire csak mint mellékfoglalkozást, A rokkantiskolában töltött maximum 1 év alatt nem is lehet a rokkantat oly tökéletes iparossá kiképezni, aki rendes úton hosszú évek alatt kiképzett iparosokkal felvegye a versenyt. Egy évnél sokkal tovább pedig nem lehet az iskolában tartani a legtöbb rokkantat. Hisz családja várja és ő nem is marad. A család pedig minden körülmények között maradjon meg a földművelésnél.

Ez az eset itt is.

Sz. J. falujában kíván letelepedni, a falunak lakossága 8000 lélek és határában több nagyobb uradalom van. A községben 2 cipésmester van, de mivel vagyonos a község és az uradalmakból is a cselédség részére számos megrendelésre számíthat, a rokkantnak letelepedése esetén megélhetése biztosítva van. A Hivatal a rokkant önállósítását olyképp segítette elő, hogy részére segélyképpen teljes cipészipari szerszámfelszerelést adományozott. Ezenkívül egy tűzőgépet adományozott a gépsegély rendes módja szerint, tehát öt évig a gép a Hivatal tulajdonában marad és ezen időre a gép csak kölcsönképpen használatra engedtetett át. A rokkant tulajdonába az öt év eltelte után megy át. Az ilyen intézkedés azért történik, hogy a rokkant uzsorások és főleg gépének általuk való lefoglalása ellen biztosíttassék. Hogy

Sz. J. iparát megkezdhesse és addigra, míg saját keze munkájával kis forgótökét tud gyűjteni, a Hivatal bőryanag beszerzésére 200 korona pénzegélyt adott. Mivel családja élelmiszerek bevásárlására a háború alatt 300 korona kölcsönt vett fel, nehogy az első keresetet az adósságok törlesztésére kelljen fordítani, a Hivatal a 300 korona adósságot segélyképen kifizette. Az összes készpénzegélyt a rokkant részére felkért tanácsadónak, a község kiváló szociális érzékű református lelkészeinek kezeihez juttattuk, hogy ő a kölcsönt fizesse ki és a nyersanyagot a helybeli szövetkezet útján beszeresse. Ezen segélyezéssel a rokkantat talpraállítottuk és módot adtunk neki, hogy saját munkájával családjának legalább oly megélhetést nyújtson, sőt előreláthatólag jobb megélhetést, mint rokkanttá válása előtt. A vagyonrendezés ez esetben a Hivatal részéről 1100 korona pénzegélyt igényelt. A másik gyakori eset a következő:

H. J. tolnamegyei hadirokkantnak vagyona egy kis el adósodott házból áll. Feleségén kívül 4 kis gyermekének eltartásáról kell gondoskodnia. A háborúban balkarját veszítette el. A háború előtt földműves-napszámos volt, igen intelligens, 6 ele mit végzett ember, józan és becsületes. Szülőfaluja 800 korona évi fizetéssel községi kézbesítőnek alkalmazta, amely állásból eredő jövedelem azonban természetesen nem biztosítja a család megélhetését. Minthogy felesége egészséges, munkabíró derék asszony, 5 magyar hold megvásárlásában támogattuk a hadirokkantat olyképp, hogy a föld vételárának mintegy 75%-át törlesztése kölcsön alakjában folyósítottuk számára, egy altruista pénzügyésznél, 25%-át pedig ajándékoztuk neki, egyúttal kis házat terhelő adósságát is kifizettük helyette. Természetesen úgy a rokkant kis háza, mint a támogatásunkkal vásárolt szántóföld haditelekké nyilvánított.

Különösen a családra való tekintet az, ami megtiltja, hogy a rokkantat, csak azért, mert rokkant — és épúgy az özvegyet — parancsoló nehéz körülmények nélkül régi környezetéből, otthonából kiragadjuk. A rokkantak nagy száma mellett ez oly belső népvándorlási mozgalmakat és nemzetgazdasági átalakulásokat szülne, amelyek károsak volnának, mert nincs meg közgazdaságunk egyidejű természetes fejlődésében szükséges egészséges alapjuk.

Ha néha kénytelenek is leszünk különösen súlyos rokkantakat egészen más, néha inproduktív pályára is terelni, a családot mindig igyekezzünk a régi foglalkozásban, a régi környezetben meg-

tartani és igyekezzünk, ha eddig csak háztartásbeli foglalkozásuk volt, az improduktív pályára terelt rokkant családjának produktív pályán keresetet teremteni. Nemcsak a családnak, de közgazdaságunknak is teszünk evvel szolgálatot.

Sz. J. hadirokkant őrmester, gépészkovács-segéd volt Budapesten, dohánygyárban. 34 éves, nő, 2 leánygyermek apja, ő is, felesége is, valamint szülei is teljesen vagyontalanok. Lövés folytán bal vállcsontja hiányos és így karját emelni nem tudja. Ipari munkát folytatni nem tud. Kérelmére a Hivatal őt az egyik minisztériumba szolgának helyezte el. Miután azonban ezen inroduktív pálya a család megélhetését nem biztosíthatta volna, a Hivatal a családot kívánta mellékkeresethez juttatni.

A rokkantak inroduktív pályára (hivatalszolga, portás, őr, stb.) terelését mindenkor lehetőleg kerülni kell. épp úgy, mint a régitől nagyon eltérő pályára terelést. De ha már némely esetben meg kell tenni, arra kell törekedni, hogy csak magát a rokkantat vonjuk el a régi környezettől, vagy a produktív munkától. A családot akkor sem.

A fennforgó esetben is így történt. A rokkant feleségét a Hivatal kávémérés felállításában és berendezésében támogatta. A kávémérők ipartestületének meghallgatásával kávémérés létesítésére alkalmas helyet kerestünk a fővárosban. A berendezéshez szükséges 3000 koronát kölcsönképepn a Budapesti Kisipari Hitelszövetkezet nyújtotta. Ily módon a rokkant családjának megélhetése biztosítottnak tekintető és a Hivatal részéről a vagyonszerelés pénzsegélyt nem is igényelt. Mivel a rokkant is, felesége is szorgalmas, ügyes, törekvő ember, előreláthatólag néhány év alatt a kölcsönt visszafizetik.

XIII.

A VÁROSBA TÓDULÁST MEG KELL AKADÁLYOZNI.

Tudjuk azt, hogy a falu elhagyása és a népnek a városba tódulása igen nagy probléma, amely a népesedéspolitikusokat és nemzetgazdákat széles e művelt világon évtizedek óta foglalkoztatja. Nézzük az erre vonatkozó adatokat:

Az 1900-1910-ig terjedő időközben városaink népessége száma. 17'8%-kal. a vidéké, a falué csak 74%-kal emelkedett. Az

1876-1900-ig terjedő időközre nézve a számok még világosabban beszélnek. Az ország népessége ez alatt 13%-kal emelkedett, míg a 106 rendezett tanácsú városnál az emelkedés 33.2%, a 27 törvényhatósági jogú városnál 77.6% volt. Ezeknél a számoknál még világosabban mutatja a városba tódulást az, hogy a városiasabb településű városoknál a bevándorlás a kivándorlást meghaladja. Budapest, Temesvár és Zágrábnál 40, Pécs, Nagyvárad, Kolozsvár, Kassánál 35, Arad, Debrecen, Pozsony, Sopron, Marosvásárhely, Újvidéknél 30%-kal, míg a nagy alföldi városoknál a városba özönlés és városból való kivándorlás Baján, Szabadkán, Szegeden egymást kiegyenlíti, sőt Kecskeméten és Hódmezővásárhelyen a városból való elvándorlás meghaladja a bevándorlást. Végül ugyanezt a jelenséget az adatoknak egy más csoportja is mutatja, amely a megyék és az ezek területén lévő törvényhatósági jogú városok népszaporodásának különbségét mutatja. Így Pozsony megyének népszaporodása a születések és halálozások alapján teoretikailag kiszámított szaporodás mögött maradt 101%-kal, míg Pozsony városé 14.5 százalékkal meghaladta azt. Győrmegyéé alatta maradt 10.3%-kal, míg Győr városé meghaladta 9.3%-kal.

A sociologusok általánosságban károsnak, veszedelmesnek tartják a mozgalmat és orvosszereket keresnek ellene. Még ha ez nem is volna így, akkor se lehetne a Hadigondozó Hivatal feladata, hogy azt előmozdítsa. Így azonban egyenesen kötelessége tartózkodni mindentől, ami előmozdíthatná. A foglalkozási ágak, a városi és vidéki népesség között lefolyó anyagcsere-mozgalmaknak megvan a maguk természetes okai, nyilvánulásai pedig az ország gazdasági fejlődésében érezhetők. Ezek természetes folyamatok, amelyeket mesterségesen egészen más oldalról befolyásolni nem lehet helyes. Ha a bajok orvoslásra szorulnak, általánosságban és gyökerükben kell megoldani azokat. Ha nagyobb számú embernek az ipari pályára fordulása helyes, ezt avval kell előmozdítani, hogy az ipari pályán kereseti alkalmakat teremtsünk, illetőleg még egészségesebb, ha olyan tereket nyitunk az ipar fejlődésének, amelyek ezt következképpen lehetővé teszik; de nem lehet a dolgot avval megoldani, hogy elsősorban a rokkantakat tereljük nagyobb számban az iparra.

Az iparra tódulás a városba tódulást is jelenti. Jelenti az egészségtelenebb lakásviszonyok közzé jutást. Másrészt az ipari pályákra tódulás csak akkor fog helyes irányt is tartani — teljesen eltekintve a mértéktől — ha az ipari szükséglet írja elő és nem tel-

jesen idegen körülmények, mint a rokkanttá válás. Ezért úgy a munkaadók, mint a munkásszervezetek óva intenek a rokkantak oktan iparra terelésétől, miáltal különösen egyes iparokban óriási túltengés állana elő munkaerőkben s a versenyben, melyet ez támasztana, a rokkantak húznák a rövidebbet

A rokkantakkal foglalkozó irodáknak az a feladatuk, hogy lehetőleg régi foglalkozásában és szülőföldjén tartsák meg a rokkantat, de természetes, hogy nincsen szabály kivétel nélkül és végeredményben a rokkantnak kívánsága, hacsak nem észszerűtlen, az esetben.” ha kitart mellette, honorálandó. Lehetnek körülmények, amelyek például indokoltá tehetik a falusi rokkantnak Budapestre költözését is. így volt az O. M. hadirokkant esetében.

O. M. hadirokkant a polgári életben szabósegéd volt, budapesti női szabócégeknél. Nős, két fiú- és egy leánygyermek atyja, 37 éves, ő maga, valamint saját és felesége szülei vagyonatlanok. Sérülése csípőlövés és ezért állandóan munkába járni nem tud és megélhetése munkaviszonyban biztosítottak nem látszik. Ezért magát önállósítani kívánta és ebben a hivatal támogatását kérte. Szülővárosában, Dunántúl, kívánt letelepedni. A Hivatal az illetékes kereskedelmi és iparkamara, valamint az ipartestület útján érdeklődött, hogy a rokkantnak megélhetése, mint önálló női szabóé az illető városban biztosított-e. Ezek, mivel az illető városban több jőnevű hasonló iparos van, a szülővárosában való letelepedést nem, véleményezték. A rokkantnak ezt megmagyaráztuk s ő erre budapesti nagyobb cégeknél megrendeléseket biztosított magának. így aztán előnyösebbnek látszott Budapesten való letelepedésé, hol régi munkaadói útján összeköttetéseket szerzett. (Csak ily nyomós okok esetén engedhető meg a rokkantat a Budapestre költözésben támogatni.) A Hivatal önállósítását olyképp támogatta, hogy részére teljes szabóipari szerszám-felszerelést adományozott, továbbá 5 évi használatra varrógépet bocsátott rendelkezésére, mely gép az 5 évi használat után a rokkant tulajdonába megy át. Hogy üzleti tőkés-e is szert tehesen, a Budapesti Kisipari Hitelszövetkezetnél részére 2000 korona kölcsönt eszközölt ki. Ezen segívekkel a rokkant talpraállítása biztosítottak tekinthető.

Más okunk volt, hogy a rokkantat a városba való költözködésről le ne beszéljük a következő esetben:

B. A. rokkant gyalogos, rokkanttá válása előtt Zólyom-megye egyik községében cipészsegéd volt. Atyja takácsmester.

Két fiú- és egy leánytestvére van. A család vagyontalan. A rokkant állkapcsa hiányzik. Mivel megnősülni készül, önállósítani kívánja magát. De falujában több cipésmester van s ezért ott boldogulása biztosítva nem látszik. Falujához közel eső városban kíván tehát letelepedni, ahová való az a leány, akit elvenni óhajt. Ez a körülmény, valamint az, hogy apja is iparos, indokoltá teszik, hogy ez esetben a Hivatal is előmozdítsa a városba költözést; amelytől, mivel menyasszonya ott lakik, úgy sem lehetett volna őt visszatartani. Mint egyes cipészsegédnek önállósítása megélhetését biztosítaná és a családalapítást is lehetővé tenné. Ezért a Hivatal őt önállósításában olyképp támogatta, hogy részére teljes cipésszerszám-felszerelést adományozott. Továbbá üzemének megkezdéséhez szükséges anyagok beszerzésére 200 korona segélyt adott és miután még a háború előtti időből 500 korona adóssága volt, azon célból, hogy családalapításkor adósságok ne terheljék, ezen összeget a Hivatal segélyképpen helyette kifizette. Ezen segélyekkel a rokkantnak szorgalma, esetén megélhetése biztosítva van. A Hivatal talpraállítására 1000 korona segélyt fordított.

Míg itt a családi körülmények szóltak a városban való letelepedés mellett, addig a következő esetben egy véletlenül igen kedvező üzleti conjunkturát szalasztott volna el a rokkant, ha túlszigorúan ragaszkodtunk volna az elvekhez.

S. J. hadirokkant fűszeres kereskedősegéd volt Felsőmagyarország egyik városában. A rokkant vőlegény. Szülei és menyasszonyának szülei vagyontalan iparosaládból származnak. A rokkant mindkét lába alszárban amputált, így mint kereskedősegéd megélni nem tudna. Menyasszonyának egyik hozzátartozójától Budapesten kis fűszerüzletet akar megvenni, kinél régebben hosszabb ideig, mint segéd dolgozott. A rokkantnak hozzátartozóinál 500 korona adóssága volt. Az üzletet 4000 koronáért vehetné át. Az üzletalapítást a Hivatal olyképp támogatta, hogy a rokkantnak a Budapesti Kisipari Hitelszövetkezetnél 4000 korona kölcsönt eszközölt ki és adósságainak kifizetésére, valamint foglalkozásának megkezdéséhez forgótókéül összesen 1000 korona segélyt adományozott. Nagyobb segélyzés indokolt nem volt, mert az üzlet a főváros forgalmas helyén van és oly jövedelmet biztosít a rokkantnak, hogy néhány év alatt a kölcsönt letörlesztheti.

Mindent az egyéni körülmények írnak elő. De ha már kére-

sünk általánosabb vezérfonalakat, ha nem is elveket, valószínűnek látszik, hogy falun jobban fog a kisiparos rokkant boldogulni, a rokonok, ismerősök környezetében. Sok olyan rokkant, aki fiatalon, mint segéd, elhagyta faluját, szülővárosát, most vissza kíván oda térni. Ezeket a törekvéseket erélyesen támogatni kell.

E. P. rokkant őrmester a polgári életben géplakatossegéd volt. Pestmegyei illetőségű és Budapesten nagyobb cégeknél állt alkalmazásban. Bal- alsó lábszára amputált. Ezért munkaképessége korlátolt és munkába járni nem tud. Szüleinek Pest közelébe cső egyik faluban házuk, 5 hold szőlőjük és 9 hold földjük van. Apja ezenkívül cipészipart is folytat. A hadirokkant vőlegény. Menyasszonyának atyja vagyontalan asztalos. A rokkantnak két hajadon nővére van, akik apjuk háztartásában élnek. A rokkant kitanult iparágát önállóan kívánja üzni és — igen helyesen — szülei falujában kíván letelepedni, hol szüleivel együtt fog lakni. Mivel apja idős ember, a gazdaság vezetését is át fogja venni és az a szándéka, hogy idővel műhelyének keresetéből nővéreit kifizesse. A Hivatal önállósítását annál is inkább támogatta, hogy ezáltal családalapítását is előmozdítsa. Teljes szerszámfelszerelést segélyképen adományozott neki. Műhelyének berendezéséhez nélkülözhetetlen kézigépek beszerzésére 1500 korona 5 év alatt törlesztendő kamatmentes kölcsönt kapott.

Ezen ideig a gépek csak használatára engedtetnek át és tulajdonába a gépek csak a törlesztés megtörténte után mennek át. A községben rajta kívül csak egy lakatosmester van és így megélhetése biztosítottnak látszik, sőt szorgalommal elérheti hogy nővéreit kifizetve az egész családi vagyont megtarthatja. A hadirokkant talpraállítására a Hivatal által nyújtott pénzbeli segély, vagyis a szerszámok beszerzése s a kölcsön után elengedett kanat, 800 koronát tesz ki. Természetesen a Hivatal az ilyen rokkantat, akinek ügye kölcsönrel rendeztetett, továbbra is fokozott figyelemmel kíséri. Ebben, valamint hasonló esetekben azért is kíséri különös figyelemmel, mert a nőüléshez segített rokkantnak, ha gyermekei születnek, ismételt támogatásra lehet szüksége.

K. M. rokkant honvéd, 25 éves, nőtlen, férfisabóságú. Apja szélütött beteg, 65 éves, akit a rokkant fivérével, aki földműves munkás, tart el. A rokkant jobblába felső combban amputált. A háború előtt városban volt szabóságú. Hogy azonban apját jobban támogathassa és maga is nagyobb keresetre tegyen

szert, önállósítani szerette volna magát és szülőfalujában letelepedve ott mint falusi (javító) férfiszabó kívánt üzletet nyitni. Az ilyet törekvést örömet kell felkarolni. Mivel a faluban szabó eddigelé nem volt, a rokkant előreláthatólag olyan keresetre tud szert tenni, hogy megélhetése biztosítva lesz. Önállósításához szerszámfelszerelésre és varrógépre volt szüksége. K. M. úgy tervezte, hogy apjával és fivérével együtt fog a községben lakni és pedig apja özvegy ember, fivére pedig úgy, mint a rokkant, legényember lévén, háztartást nem fognak vezetni s így csak bérelt lakásban fognak lakni. K. M. önállósítását a Hivatal olyképp támogatta, hogy a szerszámfelszerelést segélyképpen adományozta és egy varrógépet egyelőre 5 évi használatra bocsátott rendelkezésére, mely gép ezen idő eltelte után a rokkant tulajdonába fog átmenni. Az ilyen gépsegélyezés a rég ismert állami iparpártolási és gépsegélyactió mintájára történik. A tulajdonjog megtartása a Hivatal részéről biztosítja a rokkantat az ellen, hogy akár a legrosszabb esetben is elérvezhessék gépét, amellyel kenyerét keresi. Ezen előnyről a rokkant mindenkor felvilágosítandó. Visszatérve K. M. esetére: a munkához szükséges kellékeket, anyagokat megtakarított ' pénzéből szerezte be. Önállósítására a Hivatal 600 korona segélyt nyújtott.

Amidőn önállósítunk valamely iparos rokkantat, s különösen, ha kisebb helyre való letelepedésében segítjük, mindenkor gondunk legyen rá megtudni, van-e és hány hasonló ipart űző iparos az illető helyen és ha van, milyenek a kereseti viszonyaik, clientelájuk stb., van-e kilátása a rokkantnak, hogy mellettük boldogulhat. Volt oly esetünk, amidőn veszélyeztetettnek láttuk egy rokkant boldogulását, ki Máramaros vármegye egy nagyobb községében, hol már két asztalos volt, szülőfalujában asztalosüzletet akart nyitni. De a rokkant felvilágosított, hogy az egyik mester, épp az, akinek jobban megy, öreg ember, örököse nincs s ő reméli, mivel jó viszonyban van vele, hogy üzletét idővel átveheti. így nem hogy aggodalomra lett volna ok, de ellenkezőleg nagyon is indokolt volt a rokkant önállósítása falujában. így mindig a speciális körülmények döntenek. A fejezet címében kifejezett elv a következő példában is kifejezésre jut:

Sz. F. csanád megyei gazdaember hősi halált halt és feleségét 7 gyermekkel, akik közül a legfiatalabb másfél éves, teljesen ellátatlanul hagyta vissza, mert örökváltságos földjén árvíz miatt még a háború előtt tönkrementek. A család színmagyar. A

hadiözvegy fáradtságos napszám-munkával tartotta fenn családját és bérelt lakásban lakott. A hadiözvegynek vettünk egy 200' négyyszögölen fekvő házat, ahol baromfit tenyészthet és a házi-szükséglet fedezésére zöldséget is termelhet.

Az elesettek hajléktalan családainál nagy a veszély, hogy világgá mennek, elszakadnak nemcsak környezetüktől, de egymástól is, — gyermekeik elzülленnek. Ennek elejét kell venni. Hajlékot kell nekik teremtenünk, otthont, áldozatok árán is. Földet csak akkor szerezzünk részükre, ha a gyermekek már elég nagyok, hogy anyjukkal azt művelhessék és inkább csak akkor, ha apjuk mezőgazda volt.

XIV.

HOGYAN JELENTKEZNEK A GONDOZANDÓK A NÉPIRODÁNÁL. — A KIKÉRDEZÉS ÉS A SEGÍTSÉG LEGKÜLÖMBÖZŐBB MÓDJAI.

Mindabból, amit eddig elmondottam, az összes eddig felsorolt példából kitűnik, hogy egyetlen esetet sem lehet az összes körülményeknek gondos mérlegelése és egybevetése nélkül sablon-szerűen elintézni. Nem lehet azt mondani, hogy a vagyontalan rokkantak esetét így, a vagyonosét amúgy, az amputálttét így, a tüdőbajosét amúgy kell megoldani, a hadiözvegy ügyeit pedig megint más szempontból kell intézni, mert a rokkant rokkantságát okozó baja, ettől függetlenül egyébként maglévő egészségi állapota, a rokkantnál és özvegnél egyaránt kora és mindenféle egyéni körülményei és tulajdonságai, szellemi képességei, a rokkantnál feleségének és gyermekének, a hadiözvegnél gyermekeinek, esetleg szüleinek, vagy testvéreinek — szintén egyenként mindegyiküknek — mindenféle testi és szellemi tulajdonságai, az egész családnak meglévő és várható vagyoni ereje, ezenkívül lakóhelyének különleges viszonyai, mindezek rendkívül fontos útmutatást nyújthatnak a pályaválasztás és a vagyonrendezés szervezésében. A gyámolítandók gazdasági vonatkozásai, az ország gazdaságának állapota egészében, sőt ezenkívül a pillanatnyi gazdasági conjuncturák is és mindenféle egyéb körülmények, aminők a régi szolgálati viszonyok, jó vagy rossz viszony ugyanazon helyen lakó, ugyanolyan foglalko-

zású emberekkel; mindezek befolyást gyakorolnak a család jövőjére és ahhoz, hogy ezt előre láthassuk és annak irányításában bizonyos mértékig közreműködhessünk, szükséges, hogy e részleteket ismerjük. Természetes, hogy mindezeket a körülményeket a rokkant, vagy hadiözvegy nem maga tárja fel, hanem azt a népiroda vezetőjének, vagy más szervének kell tőle kikérdezni, úgyszólván kihámozni.

A népirodákban jelentkező rászorultak, a hadigondozottak minden valószínűség szerint rendszeren egy-egy fogható kívánsággal állnak elő, pl., hogy cipő kell a gyerekeknek, vagy pedig adott ügyben kérnek tanácsot, pl., hogy most el akarják árverezni a házát. Igen gyakran a háborús rendeletekkel összefüggő valamely tanácskéréssel, vagy panasszal és bizonyára még többször hadisegély, rokkant-nyugdíj, vagy más hasonló járandóságok kifizetése körül felmerülő panasszal jelennek majd meg a népirodákban. Néha olyan kéréssel, amelyet teljesíteni lehet, néha olyanal, amelyet egyáltalában nem, vagy csak részben lehet teljesíteni. Az ilyen kéréseket rendszerint úgy szokták ezideig elintézni, hogy az illetőnek vagy megadták a kérdésre a tanácsot, vagy, ha anyagi segítséget kér, akkor bizonyos összeget, úgynevezett pillanatnyi segélyt kiutaltak neki, esetleg megállapítottak — példának okáért valamely bizonyos ideig tartó betegség esetén — egy hosszabb ideig tartó havi járandóságot, végül, ha valamely különleges anyagi támogatást (segélyt ruhára, cipőre, élelmiszerre) kérnek, akkor esetleg teljesítették a kérést.

A népirodának feladata nem ez, azaz ez is, de nemcsak ennyi, hanem ennél messzebbmenő. Rendszerint magának a kérésnek kapcsán felmerülnek bizonyos kérdések, amelyeket a kérést felvevő közegnek tovább kell fűznie, úgy, hogy a család élete előtte egészben feltáruljon és akkor meg kell ítélnie, hogy vájjon avval, amit a rászorult tőle kér, valóban segít-e a rászorulton, nem lehet-e egyéb módon jobban segíteni, vagy nincsenek-e olyan körülmények, amelyek megokolttá tesznek bizonyos magasabb segítséget is, amelynek megadása az irodának módjában áll.

Leggyakoribb eset, hogy a hadirokkant nyugdíját, vagy sebesülési pótdíját még nem folyósították annak ellenére, hogy a hadsereg kötelékéből már elbocsátást nyert és a járandóságokat már megállapították. Ilyenkor a hivatal, illetve annak szerve az illetékes katonai hatóságokhoz fordul az illetékek folyósítása végett.

Számos eset van arra, hogy a hadirokkantat a hadsereg kö-

lékéből elbocsátják anélkül, hogy régi polgári ruháját megkapta volna, vagy pedig, amennyiben az elkallódott volna, helyébe katonai anyagból készült polgári ruházattal láttatott volna el. Ilyen esetekben a Hivatal, illetőleg annak szerve a rokkant csapattestére illetékes pótzászlóalj-parancsnokságot keresi meg a rokkantnak polgári ruházattal való ellátása iránt.

A pillanatnyi segínyt kérőknek nagy része olyan, aki a számára közvetített munkaalkalomban kellőképp érvényesülni nem tud és így munkahelyét elhagyni volt kénytelen. Ezek részére mindaddig, míg megfelelő alkalmazás található, a pillanatnyi segítség indokolt, azonban a Hivatal a munkaközvetítést minden egyes esetben azonnal folyamatba helyezi és őt elhelyezni iparkodik, mert a pillanatnyi segítség csak napokra szóló megoldás és végleges megoldásnak nem tekinthető.

A népirodák megalkotásával ezek kell, hogy a dolog természeténél fogva a munkaközvetítés elsőfokú fórumává legyenek. A rokkant, ha baja, kívánsága van, a legközelebbi népirodához fog menni. És csak ha a népiroda nem tudja a rokkantat elhelyezni, fog kelleni a hadirokkant munkakereső bejelentő lap kiállítása mellett a legközelebbi hadirokkant munkaközvetítőnek bejelenteni.

A népirodának két körülményre kell figyelnie a rokkantak és a családtagok, vagy özvegyek és árvák elhelyezésénél egyaránt. Először is arra, hogy a munkaalkalom, hacsak különös körülmények mást nem indokolnak, lehetőleg állandó legyen. Másodsor arra, hogy a munkabíró családtagoknak oly munkájuk legyen, amellyel az egész családot eltarthatják.

Minden rokkantnak és családjának s minden elesett családjának ügyét a népirodának avval a szándékkal kell intéznie), hogy a család jövője biztosíttassék. Oly megélhetési tervet kell a munkaközvetítés és a vagyonrendezés minden lehetőségének ismeretével bíró népirodavezetőnek kigondolnia minden egyes család esetében, hogy annak megvalósításával teljesen nyugodt lehessen a család jövőjéről és további segíyezésre rá nem szorultságáról.

Az eddigi fejezetekben felsoroltakon kívül el akarok itt mondani néhány esetet, amelyeket, gyakran egészen különös körülmények felhasználásával, szerencsésen, azaz úgy oldottunk meg, hogy remélhetjük, hogy az illető családoknak módot nyújtottunk új élet, új existencia kezdsére.

K. T. rokkant katona a polgári életben könyvkötősegéd volt. 30 éves, nő, egy kis leány apja. Szülei nem élnek, apai

és anyai öröksége 400 korona. Jobb lába amputált és jobb keze sérült. Ezért nem csak régi mesterségét folytatni nem tudja, hanem egyáltalában nem tud ipari foglalkozást üzni. így részére testi munkát nem igénylő foglalkozást kellett keresni. Szülőfalujában, Pest közelében egy dohánytőzsde ürtült meg, melyre az engedélyt részére a Hivatal a Pénzügyminisztériumnál kieszközölte. A kis dohánytőzsde szerény berendezését a hadirokkant apai és anyai örökségéből megvette. A dohánytőzsde nagyobb gyárak közelében van és így jó forgalmú. A dohánytőzsde legalább is annyi jövedelmet biztosít neki, mint amennyi volt néki, mint könyvkötő segédnek. Feleségének varrógépe van és így varrási munkákból a család fenntartásához hozzájárul. A Hivatal a dohánytőzsde-engedély kieszközlésén kívül a rokkantat dohányáru és bélyegjegyek vásárlásában 500 korona vissza nem fizetendő segélyben részesítette. Mint könyvkötő segédnek napi 5 korona keresete volt, tehát egy évben kb. 1500 korona, míg most a dohánytőzsde kb. 2600 korona jövedelmet biztosít neki.

Ez aránylag gyakori eset. Elég sok rokkant és özvegy jövőjét oldottuk meg dohánytőzsdeengedély szerzésével. — Talán túl is mentünk már a határon e tekintetben. — A dohánytőzsdéket fenn kell tartanunk súlyos rokkantak részére és ha a rokkant és családja más munkára képes, vagy más megoldás kínálkozik, nem szabad mindjárt a tőzsde után nyúlni.

P. S. a háború előtt gazdatiszt volt, a háború folyamán orosz fogságba jutott, majd az ott szenvedett fáradalmak következtében elhunyt. Özvegye és két kiskorú gyermeke nehéz helyzetben maradtak és támogatásért ezen Hivatalhoz fordultak. P. mintegy 15 évvel ezelőtt az Unió Élet- és Gyermekekbiztosító Intézetnél gyermekei javára életbiztosítást kötött, amit azonban, mialatt nevezett orosz fogságban volt, felesége kisebb adóságokkal terhelt meg, minek következtében a biztosító intézet a biztosítási összeg kifizetését megtagadta. A Hivatal közbenjárására sikerült az ügyet békés úton rendezni, úgy, hogy ezen közbenjárás folytán, anélkül, hogy a Hivatalnak anyagi megterhelésével járt volna, az özvegy és gyermekei mintegy 5-6000 korona tőkéhez jutottak.

Az egyes esetek adatainak felvételekor sohase felejtjük el ilyen speciális körülmények után tudakozódni. Különösen bonyolult és per alatt lévő örökségek, más peres ügyek, közös tulajdonok

elválasztása és rendezése iránt kell érdeklődnünk és a gondozandót alaposan ki kell kérdeznünk, nincs-e valami ilyen ügye. Sokszor annak elintézésével nagyobb hasznot teszünk és többhöz juttatjuk őt számszerűleg, mint különben képesek lennénk. Példa rá P. S. esete, valamint a IX. fejezetben (34. old.) említett peres eset.

Némileg ehhez hasonló eset, mert szintén a hősi halált halt által befektetett tőke felhasználásáról, érvényesítéséről volt szó, a következő, avval a különbséggel, hogy itt a tőke szellemi volt.

P. S.-né hadiözvegy ura a háború előtt elég jónevű szobrász volt. A harctéren hősi halált halván, özvegyét és kisleányát minden támogatás nélkül hagyta. Özvegye támogatásért a Hivatalhoz fordult. A Hivatal P. S. hagyatékában megmaradt, még kiállításon nem szerepelt két szobrárt bronzba öntette és ezt az Országos Hadigondozó Hivatal Újtátrafüreden rendezett kiállításán kiállíttatta. Tekintettel arra, hogy a szobrokat előreláthatólag egyenként mintegy 3000 koronáért fog sikerülni értékesíteni, a Hivatal ilyen módon nevezett hadiözvegy részére 1500 korona befektetéssel 6000 korona tőkét biztosított. A Hivatal kiadott többféle rendeleteket, amelyek a rokkantaknak és hadiözvegyeknek vetőmaggal, különösen kerti vetemények magvaival, baromfival, tenyészállattal, gazdasági eszközökkel való ellátására vonatkoznak. Ezek a rendeletek kiadásuk pillanatában sem célozták és most se célozzák azt, hogy közhírré tételük után egy általános országszerte való kiosztogatásnak alapja legyenek. Mert mi értelme volna annak, hogy ma ellássuk az ország összes azt kérő hadigondozottait fejős kecskével, hat hét múlva ellássuk gazdasági eszközökkel, újra hat hét múlva egyébbel? így nem volna semmi összefüggés az egyes segítségek között és éppen az ellenkezőjét érnők el a magunk eljárásával annak, amit elérni igyekszünk akkor, amidőn a magánjótékonyt az állami segítséggel összhangba hozni igyekszünk azért, hogy egy-egy hadigondozott csak egy helyről részesüljön segítségben. A segítségek ne forgácsolódjanak szét, ezáltal ne költessenek el könnyelműen, hanem együttesen, de akkor minden esetben lehető legnagyobb mértékben alkalmaztassanak.

A fent említett rendeletek, amelyek a különböző segítségekre vonatkoznak, csak arra való, hogy a népiroda igazgatójának állandóan emlékezetében legyenek, állandó felszerelését alkossák annak a szertárnak, amelyben ő az egyes családok anyagi ügyeinek rendezésénél a segítségeket merítheti. Egyik esetben arra, másik esetben

amarra lesz szükség; *egy-egy esetben egy dologgal, más esetben egyszerre ötfélével lehet segíteni*, de ezeket mérlegelni kell. Ezt mutatják a fent felsorolt példák is és mutatják még a következők:

J. M. fejérmegyei hadiözvegy, baromfi beszerzésére kért segílyt. A segílyt megadtuk ugyan, de családjára, teljes vagyontalanságára és derekasságára való tekintettel kis házat és néhány hold földet szereztünk gyermekei részére, mert megélhetését és családjának boldogulását csak így biztosíthattuk.

K. J. hevesmegyei vak rokkant, nagy családdal, tehenet szeretett volna venni. Erre a célra a vakok alapjából 2000 koronát kapott. Közben a faluban egy darab föld lett eladó és a vak a tehén helyett azt vette meg. Ezt a Hivatal tudomásul vette, de mivel a vak háztartása háziállatok nélkül nem maradhatott, a sertés-, baromfi- és szárnyas-beszerzési segílyt is megkapta.

G. J. pestmegyei hadirokkant apjától házat és földet kapott használatba. Az új gazdát, aki egyébként rokkantsága alatt a 'harisnyakötést tanulta, elláttuk egy pár mustralóval, ekével, borona val. egyúttal intézkedtünk, hogy atyja az átadott ingatlant „hadi-teleként” a nevére is írja.

L. J. budapesti hadirokkant vasesztergályos volt. A külvárosban kis házat szerzett magának még a háború előtt. Mesterségét folytatni nem tudja, ezért kertészkedéssel és baromfi-hizlalással óhajt foglalkozni. Sikerült háza tőszomszédságában egy 1000 négyszögöles kert megvételéhez segíteni, amellyel jövő megélhetése okvetlenül biztosítva van.

Ugyanígy sikerült B. J. erzsébetfalvai nőtlen hadirokkantat is keresethez juttatni, aki két héttel a telek megszerzése után elvette azt a leányt, akivel még 1912-ben eljegyezte magát.

J. M. borsodmegyei vak rokkant, aki teljesen vagyontalan és a kefekötő mesterségből él, eljegyezte magát. Ez alkalomból a szárnyas-segély folyósítása iránt folyamodott. Közöltük vele, hogy fontosabb neki, hogy házat vegyen magának, melyben megtelepedhetik családjával. Annak megvásárlásában támogatni fogjuk.

D. J. pestmegyei rokkant 200 négyszögöl telket vett a háború előtt. Most azt kéri, hogy a telken való házépítésben támogassuk. Minthogy az építkezések ma igen körülményesek, közöltük vele, hogy az építkezésben nem támogathatjuk, ellenben segíyezni vagyunk hajlandók ott abban, hogy egy meglévő kertes házat vegyen magának.

Sz. G. jásznagykunszolnokmegyei rokkant, mint mezőőr nyert elhelyezést. Hogy hivatását béna lábával jobban betölthesse, azt kérte, hogy kis kocsit és egy lovat szerezzünk neki. mellyel a határt járhatja. Megvettük neki, de mivel megállapítást nyert, hogy Sz. igen el van adósodva, adósságait is rendezzük. Sz. J. esztergommegyei rokkant cséplőgép-felszerelést óhajtott. Minthogy a cséplőgépek beszerzése a mai áralakulatok és hitelviszonyok mellett nagyon körülményes és kockázatos, ezzel a kérésével elutasítottuk, de kilátásba helyeztük neki, mint családos, igen intelligens, magyar embernek, hogy egy kisgazdaság szerzésében részben ajándék, részben előnyös kölcsön szerzése útján támogatni fogjuk. A földbirtok a megélhetést legjobban biztosítja.

A XI. fejezetben (43. old.) említett eset megoldása evvel ellentétben látszik lenni. De épen ez mutatja, hogy minden esetet a sokféle mellékkörülmények határoznak meg. Ott sikerült gépet és társakat találni, itt nem lehetett volna csak nagy áldozattal létesíteni ezen különben is kockázatos vállalkozást és existenciát.

K. Gr. szolnokmegyei rokkant, kinek egyetlen fia elesett, segílyt kért arra, hogy állatkereskedéssel foglalkozhassék. Mint-hogy egyrészt megállapítottuk, hogy a rokkant állatkereskedéssel sohasem foglalkozott, ellenben mintegy 10 holdnyi ingatlana van, mely megélhetését teljes mértékben biztosítja, másrészt megtudtuk, hogy földjei a háború alatt parlagon heverték, igavonó lovait elvitték, házának kéménye bedőlt: vetőmagot, mustra katonairovakat szereztünk neki és kéményét kijavítottuk. Ezáltal sikerült kisgazdaságát teljesen üzembe hozni és lehetővé tenni, hogy annak hozama a rokkant megélhetését biztosítsa.

D. I. hajdúmegyei hadirokkant fuvarozással foglalkozik. tehát rendes kenyérkeresete van, melynek pénzértéke a mai viszonyok között 1000-1200 koronára tehető. Hogy nagyszámú családjának élelmezéséről jobban tudjon gondoskodni, a malacok és baromfi beszerzésére való segílyt folyósítottuk számára, ami által jelzettnék keresetéből lényegesen kevesebbet kell fordítania élelmezésére.

M. M. tolnamegyei hadiözvegy 3 kicsiny gyermekkel kis házában napszámából tengeti életét. Megélhetésének könnyítésére baromfibeszerzési segílyt folyósítottunk részére, mert baromfitenyésztéssel és hizlalással foglalkozva szép mellékkeresethez juthat. A segílyezés által ugyanis napszámkeresetének nagy ré-

szét nem az élelmezés, hanem más, pl. ruházkodási szükségletek fedezésére fordíthatja, míg a baromfityenyésztéséi már az első évben 4-500 korona mellékkeresetre tehet szert a mai piaci árak mellett.

S. P. pestmegyei rokkantnak 3 tagú családja, kis háza és 3 hold földje van. A háború alatt háziállatállományát családja kénytelen volt eladni. Felszereltük borjával, malaccal és szárnyasokkal.

Ugyancsak ezeket a segélyeket folyósítottuk V. J. rokkantnak, aki uradalomban nyert elhelyezést és a földbirtokos a jószág tartását megengedte.

I. F. és F. Gy. abaújmegyei hadiözvegyeknek házuk, kertjük van ugyan, varrásból, mosásból keresetük van, de sok gyerekük miatt bizony rá szorulnak a támogatásra. Háztartásukat malaccal és baromfival szereltük fel, hogy megélhetésükön könnyítsünk, mert bizonyossággal számíthatunk arra, hogy lakóhelyükön — a nagy vidéki városban — a baromfi elárúsítással igen szép mellékkeresetük lesz.

A Hadigondozó Hivatal feladata, ahol csak lehet, intézményesen és minél szélesebb körben megteremteni a segítség alapjait. Beszerez ipari eszközöket, műhelyberendezéseket, mezőgazdasági eszközöket és gépeket. Mindezeket részben maga raktáron tartja, vagy tartatja, részben az illetékes kormányzati ágak. állami intézmények és gazdasági szervezetek contingenseiből gondozottjai részére fönntartatja. Szerződéseket köt vállalatokkal bizonyos anyagok, pld. kerti vetemények magva inak bizonyos contingensére, egységesen gondoskodik gondozottjainak érdekéről, állami elosztásra, vagy eladásra kerülő terményeknek s egyebeknek, pld. gyümölcsfáknak részükre való biztosításánál. Szóval ő meg kell, hogy nyissa a segélyforrásokat, főleg ahol országos eljárásra, intézkedésre van szükség. Es úgy, amint ezt gazdasági téren teszi. — itt csak erről beszélünk eddig — kell tegye a nevelő- és gyógyintézeteknek, fürdőhelyeknek gondozottjai részére való hozzáférhetővé tételének, a különböző célú jótékony intézmények és egyletek segélyforrásainak részükre való biztosítása terén. Itt különösen az országos intézményeket értem, aminők pld. a gyermekvédelem terén a Stefánia-szövetség és a Gyermekvédő Liga. A helyi társadalom közreműködésére még visszatérek egy következő fejezetben.

Ez tehát a központi szervezet és exponensek feladata. A vidéki végrehajtó szerveket, a hadigondozó bizottságokat és főleg a

népirodákat ezen törekvések és eljárások eredményeiről értesítik. Ők az egész országra, elosztott hozzáférhető nyilvántartói az országban fellelhető összes segítőforrásoknak.

Ebből azt is könnyen meg lehet érteni, hogy miért nem lehet tisztán autonóm szervekre bízni a hadigondozást. Ennek szószólóinál még mindig előtérben áll a hadigondozásnak charitatív feladatként való felfogása, még nem látták be nemzetgazdasági probléma voltát és fontosságát.

Mint mondom, a helyi szervek a központ által megnyitott segítőforrások nyilvántartói. Ezek közül minden esetben azt használják fel, amire szükség van, mindig a kellő gondossággal mindkét irányban, egyrészt, hogy meglegyen az, ami kell és amennyi kell, másrészt figyelemmel a kellő takarékosagra. Mert nem lehet mindből annyit adni, hogy minden hadigondozottnak jusson.

Azt a körlevelünket, amelyben tudattuk, hogy fejős kecskét is tudunk gondozottjainknak juttatni, egyik vármegye árvaszéke — akkor ott még nem volt népiroda — úgy fogta fel, hogy mindenkinek adunk, aki csak kér s a legszélesebben közhírré tette ezt. Erre egyszerre több mint 500 kérvényt kaptunk. Ha ország-szerte így értették volna, 31500 fejőskecskét kértek volna. Magyarországon összesen nincsen ennyi fejőskecske. Tehát honnan vegyünk 31500 darabot. Másrészt egy fejőskecske ma 600-700 korona, tehát 31500 olcsó átlagáron is 15,750.000 korona. Ha a rendelkezések olvasásánál mindenki gondolkodna, nem értenék oly gyakran félre.

Az eddig felsorolt példák mutatják, hogyan kell ezt a segélyforrás-nyilvántartót a vidéki szerveknek felhasználniok.

XV.

A HADIROKKANTAK ALKALMAZÁSA A GYÁR- IPARBAN.

Elejétől kezdve foglalkoztatta a hadigondozás vezetőit az a kérdés, hogy a rokkantakat tereljük-e és mily mértékben a gyáripar felé. Elejétől kezdve a hadigondozás egyik nehéz problémáját látták ebben. Es egy ideig, dacára az ellentétes nézet erőteljes képviselőinek, győzedelmeskedett a gyakorlatban az az elv, hogy az önálló kisipari foglalkozás jobb megélhetést, nyugodtabb existenciát biztosít.

Féltek attól, hogy a gyáriparban a rokkant nem bírja majd a versenyt egészséges társaival. Féltek a bérkérdésektől, a bérdifferenciák kérdésének felvetődésétől. Féltek attól, hogy az egészséges munkás bérleszorítót fog látni a rokkantban és ellene fordul.

Evvel a kérdéssel is úgy vagyunk, mint a többivel. Teljesen elvetni a gyáripari foglalkoztatást, teljesen elterelni attól a rokkantakat épp oly hiba volna, mint mesterséges eszközzel nagyobb számukat terelni a gyáripar felé, mint amennyi a dolog természetes rendje szerint odahúz, vagy oda való. Azok az ellenvetések, azok az aggályok, amelyek felmerültek, részben olyan alapfeltételeken épültek fel, amelyek nem állják meg teljesen helyüket. Egyrészt nem számoltak és az első éveiben nem is számolhattak a rokkantaknak avval a számával, mellyel ma számolnunk kell, másrészt, úgy hiszem, hogy sokaknak azok közül, akik e nézetet vallották és a gyáriparról való elterelést szorgalmazták, inkább a súlyos rokkantak, mint a rokkantak általában állottak szemük előtt.

Azok a tapasztalatok, amelyeket a most már negyedfélèves hadigondozásból levonhatunk, azt bizonyítják, hogy nem lehet semmiféle tekintetben sem általánosítanunk. Nem lehet ebben sem. Nem lehet minden rokkantat, aki gyáripari, vagy napszámosmunkás volt, kisiparosnak kikepezni. A szellemi képességek, de a testi képességek is sokszor akadályai ennek, amint akadály a rövid kiképzési idő, amelyet meghosszabbítani családi és más körülmények folytán az esetek igen nagy számánál lehetetlen.

A bérkérdést is meg lehet oldani, sőt kézenfekvő annak megoldása, ha előítélet nélkül mérlegeljük a körülményeket. A rokkant bizonyos munkateljesítményt fog végezni. Ha ezt a munkateljesítményt arányba állítják az egészséges munkás teljesítményével és arányosan fizetik, akkor az egészséges munkásnak nem lehet semmi kifogása a rokkant foglalkoztatása ellen. Különben is egy nagy tévedés csúszik be az egész számításba, mihelyest élesen szembeállítunk egészségeset és rokkantat. Hiszen először is a rokkantságnak a hivatalosan rokkanttá nyilvánítottak között is a legkülönbözőbb fokai vannak és a különböző fokú és természetű rokkantságuk a legkülönbözőbb mértékben alkalmasak egyes munkák elvégzésére. A 80-100%-ig rokkant és a 20%-os rokkant között, a félszemét veszített és a két lábát és egy karját elvesztett, vagy a teljesen vak rokkant között jelentékenyen nagyobb a különbség munkabírás és alkalmasság szempontjából, mint a 20%-os rokkant és az egészséges ember között. És talán az egészséges emberek között nincsenek foko-

zatok munkabírási és egészség tekintetében? Csak a hivatalos megállapításban van határvonal rokkant és nem rokkant között. Az életben egy teljes átmenet van teljesen rokkantak és teljesen egészségesek között. Ezért a rokkantat bizonyos foglalkozási ágból kizárni jogtalan, méltánytalan és helytelen volna. Hiszen például a félszemű, vagy a megrövidült lábú rokkant teljesen egyenértékű a legtöbb egészséggel.

De nemcsak a csekély rokkantságú rokkant lehet alkalmas a gyáripárban azért, mert munkabírási, munkaképessége nem sokkal csekélyebb, mint az egészséges emberé, hanem a súlyos rokkant is sokszor alkalmazható a gyáripárban, sőt nemcsak, hogy alkalmazható, de vannak oly esetek, amelyekben a rokkant a gyáripárban sokkal jobban helyezkedhetik el. A gyáripárban oly gépeket kell sokszor egy-egy munkásnak kezelnie, amelyeknek kezelése nem veszi igénybe az illetőnek összes szerveit, nem veszi igénybe összes végtagjait; vannak olyan gépek, amelyek mellett állandóan ülni lehet, úgy hogy a sánta, vagy lábamputált rokkant itt éppen *úgy* megfelel, mint az egészséges. Vannak gépek, amelyeket félkézzel éppen úgy lehet kezelni, mint kettővel. Ilyen alkalmazásban a rokkant sokkal kisebb hátrányban van egészséges társaival szemben, mint esetleg ugyanaz a rokkant a kisipárban, vagy a mezőgazdaságban concurrensével, vagy munkástársával szemben. Nálunk a gyáripár általánosságban még idegenkedik a kérdésnek olyan általános és intézményesen biztosított megoldásától, mint aminő megoldáshoz Németországban annak belátása alatt, hogy a rokkantkérdést a gyáripari alkalmazás teljes kikapcsolásával megoldani nem lehet, jutottak. Németországban a birodalmi gyűlés ipari és kereskedelmi bizottsága, majd később az országgyűlés plénuma (1918. május 8.) határozatot hozott, amely szerint minden gyártelep, amely legalább 50 munkást foglalkoztat, minden 50 munkás után köteles egy rokkantat alkalmazni.

De ha még nem is jutottunk odáig, hogy nálunk is ilyen intézkedés történjék (bár tárgyalások e tekintetben már régebben folynak), egyes gyárak rátértek a megoldás helyes útjára és be is bizonyították, hogy azok az aggályok, amelyeket a gyáripari alkalmazás ellen felhóztak, illetőleg amelyeknek alapján azt a rokkantkérdésből teljesen kikapcsolandónak tartották, alaptalanok.

Egyik legszebb példája ennek a pozsonyi Grüneberg-féle kefégyár, amelyben alkalmazott súlyos rokkantokról az OHH. pozsonyi utókezelő intézete a következőket jelenti:

„K. K. 48. gysz.-beli gyalogos, zalalövői illetőségű földmíves és kőműves 1893-ban született. Katonai szolgálatra bevonulása előtt otthonában mint kőmívestanonc élt és napszám-keresetből tartotta fenn magát. Szülei elhaltak, rokonai szegények, nincs semmiféle támasza otthonában. Nevelő nagybátyjának kívánsága volt, hogy tanuljon valamilyen ülő foglalkozást, amely *lábamputációja* mellett képessé teszi őt az életben való érvényesülésre. Szociális ügyének rendezése – megindulva, teljesen szabad út állott előttünk a tanácsadásban: Vagyona nem volt, nem vonzódtott a földműveléshez, inkább városban akart maradni és itt ülőfoglalkozást keresni. A helybeli kefégyárban helyeztük el kiképzés céljából. Itt bekerült a sörtefeldolgozó osztályba, ahol 1916. júniusa óta kisebb megszakításokkal máig dolgozik. Foglalkozását egy kis széken ülve végzi, előtte és oldalt nagy csomó söрте van s azt keféli, simítja, szortírozza. Gyakorlottsága képesíti arra, hogy accordban óránként 1 kg.-ot dolgozzon fel. A legközelebb felállítandó munkateremnek ő lesz a művezetője. Keresetével, amely kitesz heti 60-70 koronát és különféle, főleg ételmezési járulékot, meg van elégedve.

A gyárban szeretik, gondoskodnak minden dolgozóról, ami-ben megszorul. Kap gyertyát, petróleumot, kenyeret stb. A vá-rospan 36 koronát fizet lakásért havonta és ebédet a népkonyhá-ban eszik. Nem vágódik el innen, mert hozzátartozói nincsenek.

Sch. L. 72. gy. ezr.-beli rokkant pozsonyi lakos 1891-ben született, bevonulása előtt hivatalsszolga volt. Rokkantsága foly-tán (lába amputált) azt folytatni nem szándékozott, hanem va-lami jobb megélhetést nyújtó mesterséget akart kitanulni. A kefégyár vállalkozott rá, hogy műszerésznek képezze ki gépei mellé. Hosszabb tanítás után sikerült őt annyira kiképezni, hogy ma az önműködő kefékötőgépek mellett, mint műszerész-üzem-vezető helyettes működik; teljesen kielégítő posztója van. Heti keresete 70 korona, de ez fokozatosan emelkedik. Nagyon meg van elégedve helyzetével. Családja nincs még, de nemsokára meg-engedi helyzete, hogy nősüljön. Szüleinél lakik, ezért könnyeb-ben élt kezdetben és ma már egész önállóan élhet.

M. J. 12. gy. ezr.-beli gyalogos, rasztonyi lakos, bevonulása előtt földmíves volt, rokkantsága *a bal kéz újrainak amputációja az alappercben*, amelynek következtében földmíves foglalkozá-sát folytatni nem képes, mert markolni semmit sem tud. Vállal-kozó kedvű fiatalember, aki könnyen ráállott, hogy faesztergá-

lyosnak képezzük ki a kefégyárban. Ma már kitűnően begyakorolta magát az esztergályozásban, accordban dolgozik, rokkantsága egyáltalában nem gátolja, mert balkezét csak a véső ideoda tologatására használja. Az esztergapad mellett vígan végzi dolgát, jó keresete van (hetenként 70-80 korona). Keresete elegendő saját fentartására. Szülei, hozzátartozói nincsenek s ezért nem is kívánczik el innen. Gyárigazgatója, mint szorgalmas munkásnak, jó jövőt jósol neki s minden ügyében segíti.

Sz. M.-31. honv. gyal. ezr.-beli honvéd, gyórszenfmártoni lakos, 1892-ben született, bevonulása előtt földműves volt. Eleinte a szabó-mesterséget akarta nálunk kitanulni, de türelmét csakhamar elveszítette és gyáripari foglalkozást szeretett volna kezdeni. Mint alkalmas gyáripari munkát ajánlottuk neki a kefégyárat. Szaktanácsunkat megfogadta és elment a kefégyárba, ahol ügyes keféfűrónak képezték ki. *Amputált jobb lábával* nem kell sokat járnia; egész nap ül a fűrópad előtt és füttyörészve végzi accord-munkáját. Keresete teljesen kielégítő (70-75 korona hetente). Rokkantsága a fűrópad tologatásában nem gátolja, a műhelyben alkalmazásban levő ép férfimunkásokkal teljesen egyenrangú munkát» végez, egyforma keresete van azokkal. Sorsával meg van elégedve, kedélye és egészségi állapota teljesen kielégítő. Hazájába, miután senki közelebbi hozzátartozója nincsen, nem kívánczik, keresetéből kosztját, lakását ki tudja fizetni s így teljesen megfelelő helyzetben lévőnek éri magát.

V. S. 20. honv. gyal. ezr.-beli honvéd, zalamegyei lakos, 1894-ben született, bevonulása előtt földműves-napszármos volt, nőtlen, szülei majdnem teljesen vagyontalanok. Rokkantsága nagyon súlyos. *Mindkét lába és mindkét keze, a két hüvelykujja kivételével, amputált.* Sociális ügyének rendezése épp ez oknál fogva nagyon nagy nehézségbe ütközött. Csak ülmesterség folytatására alkalmas és olt is csak olyanra, amelynél az ujjak hiánya a mesterség folytatásában nem akadály. Vagyonrendezési ügye nőtlenége és fiatal kora miatt nehéznek látszott s azért hosszabb utánjárásra sikerült őt a kefégyárban megfelelő munkakörbe elhelyezni. Keféfűrógépeknél dolgozik, ahol a gép megfelelő berendezésével és egyetlen megmaradt ujjának begyakorlása folytán, ma már teljesen kielégítő keresetre tett szert. Ha nincsen tömeges munkája, akkor napszámba dolgozik, ha nagyobb a nyersanyag-készlet, akkor accordba. Heti keresete rendszeren meg-

haladja a 60 koronát és ebből lakására fizet havonta 24 koronát. Egyedül lakik egy kis szobában s legfőbb nehézsége a télen az volt, hogy petróleumhoz csak nagy nehézségek árán jutott s rendszeresen csak a gyár jóvoltából. A gyárban szereti őt mindenki és amiben csak lehet, segítségére van. Helyzetével meg van elégedve, bár az utóbbi időben többször betegeskedett, vesebántalmai voltak, de most egészséges s jókedvvel dolgozik. Acoord-munkában alig keres pár koronával kevesebbet, mint épkezláb társai, úgy, hogy social is ügyének megoldása, tekintve a rokkantsága folytán előállott nagy nehézségeket, teljesen sikerült.

„A gyár igazgatója mindent megtesz érdekében és rokkant társai ügyében, ellátja őket szükséges dolgaikkal. — Ezt a néhány példát csak úgy ragadtuk ki a kefégyárban dolgozó rokkantjaink életéből, lehetőleg úgy megválasztva, hogy mindenféle munkakörnél dolgozó, valamint a különféle sérüléssű rokkantak eseteit említettük meg.”

„E példákából látható, hogy megfelelő beosztású helyeken olyan súlyos rokkantak is, akiknek mindkét lábuk és majdnem mindkét kezük hiányzik, érvényesülni tudnak és egészséges társaikkal majdnem egyenrangú munkát végeznek és megfelelő bért kapnak. A gyár igazgatóságaiéin mindenkor megvolt a jóindulat a rokkantak irányában és hogy az időnként ellankadó munkakedvüket fokozza, hajlandó külön pótdíjat is adni nekik, de csak úgy, hogy ez az egészséges munkások érdekeit ne sértse.”

„Egy aggodalmunk van csak a gyáriparban elhelyezett rokkantakat illetőleg és ez az, hogy a részletmunkákkal foglalkozó s másrészt a poros levegőben egész nap ülve dolgozó és egészséges társaiknál szabad idejükben is kevésbé szabadon mozgó rokkantak egészségi állapota nem teljesen kielégítő. Gyakrabban betegeskednek és ennek folytán időnkint keresetképtelenek; tüdővész nyomai korán jelentkeznek náluk és ez munkaképességüket rontja.”

„Ezért a gyáripar felé rokkantjainkat csak abban az esetben irányítjuk, hogy ha sociális ügyüknek állása körülbelül olyan, mint a fentvázolt eseteké: amikor 1. i. a rokkantnak családjá körébe való visszatérése nem szándéka, vagyona, hozzátartozói nincsenek és ezért szívesen marad városban.”

Látjuk a fentiekből, hogy oly súlyos rokkantak, akiket semmiféle más foglalkozási ágban nem lehetne elhelyezni (mint például az 5. helyen felsorolt Y. S.), a gyáriparban megfelelően alkalmazva

közel ugyanazt kereshetik, amit egészséges társaik. Ezek a rokkantak legalább 60-70 koronát keresnek hetenként, ami körülbelül egyforma kereset a kevésbé ügyes egészséges emberével. De az öt felsorolt rokkant csak a legsúlyosabb öt eset. A gyárban állandóan 15-20 rokkant van alkalmazva, mivel a gyár vezetősége nagy szociális érzéket tanúsít és a csekélyebb rokkantságnak hiti 100 korona körüli összeget is keresnek, ugyanannyit, mint egészséges társaik. A rokkantaknak lelki állapota, valamint viszonyuk egészséges társaikhoz, úgyszintén a gyár vezetőségéhez a lehető legjobb és igazolja azt, hogy a helyzet kellő felfogásával, megfelelő szociális érzékkel ezen a téren is a legjobb eredményeket érhetjük el.

A népirodáknak és hadigondozó bizottságoknak bőven nyílnak alkalmuk különböző gyártelepeken rokkantakat elhelyezni. A fő az, hogy semmiféle elvi előítélet őket ebben ne akadályozza, ha az egyéni eset kedvezően megoldható. Az önállósítás sem olyan Columbus-tojás, amely mindent megold. Ismét és ismét csak ahhoz az elvhez térünk vissza és ragaszkodunk, hogy minden esetet egyéniileg kell elbírálnunk és pedig nemcsak az egyén és családjának állapota és viszonyai szerint, hanem az adott körülmények szerint is. Lesznek esetek, amelyekben nem fognak kedvező alkalmak kínálkozni ugyanolyan megoldásra, mint aminőkre más esetben más helyen kínálkoznak. A pozsonyi kefégyár kitűnő példa arra, hogy ahol alkalom van és érzék van, minő kedvező megoldásra lehet a gyáripar terén is jutni. Mindenütt nem lesznek meg ezek a feltételek, de meglesznek sok helyen és akkor mindenesetre ki kell azokat használni. A pozsonyi kefégyárban állandóan 4-500 munkás szokott dolgozni, a rokkantak száma 15-20, így minden 20-33 egészséges munkás után alkalmaznak 1-1 rokkantat. És pedig alkalmaznak kifejezetten gyári munkára, nem pedig speciális rokkantállásokra (portás, felügyelő stb.). Bizonyos az, hogy lesznek gyárak, amelyeknek üzeme több rokkant alkalmaztatását teszi lehetővé, mint más gyáraké, másfajta üzemekben. Ezt talán akkor is tekintetbe fog kellenni venni, ha intézményesen akarjuk e lehetőségeket, úgy mint Németországban, lekötni, hiszen a cél az, hogy minden egyes embernek munkaerőjét úgy és azon a helyen használjuk ki, ahol a legtöbbet produkál aránylag legkisebb megerőltetéssel.

A népirodák és az őket támogató hadigondozó bizottságok kötelessége a működési körükbe eső, vagy ahhoz közel eső gyárakat ebből a szempontból figyelemmel kísérni, velük összeköttetésbe lépni és a rokkantakat ezen az úton is megfelelően elhelyezni.

Vannak olyan üzemek, amelyek lehetőséget nyújtanak arra, hogy a rokkant munkás a gyáron kívül dolgozzék a gyár részére, tehát megoldások, amelyek mintegy középúton állnak a gyáripar és a kisipari önállósítás megoldásai között.

K. M. rokkant katonának Pestmegye egyik községében egy háza van 400 öl beltelekkel és két hold szőlője. Nős, 2 gyermek apja. Jobb lába amputált. Családjával együtt szőlőjét művelheti, de ezenkívül napszámba járni, mint azelőtt, nem tud, ezért részére mellékfoglalkozást kellett keresni. A rokkantiskolában egyik nagyobb kötszövőgyárosnál a kötőipart tanulta, meg és azután a gyárostól egy kötőgépet kapott (500 korona értékben segélyképen azzal a kikötéssel, hogy három éven át 200 napot a gyáros által kiadott nyersanyagból a gyár részére dolgozni tartozik. A nyersáru és készáru szállítási, költségeit a gyár viseli. Az évnek 200 napot felülhaladó részében bárhonnan is megrendelést vállalhat. Mivel ügyes, szorgalmas munkásnak bizonyult, családja részére a gyár hasonló feltétellel még egy gépet adományozott. A család ezen gépekkel 2000 koronára tehető mellékeresethez jutott és így megélhetése biztosítva van. A rokkantnak a gyári céggel kötött szerződését előzetes elvi megállapodás után a Hivatal hagyta jóvá és természetesen a gyári cégnél való kiképeztetésének ideje alatt ellátásban a rokkantiskolában részesült. Hasonló segélyben a Hivatal és a gyári cég részéről mindeztideig még 8 rokkant részesült s a gyári cég hajlandó még több rokkantat is ily módon támogatni.

Az ilyenféle megoldások: at szem előtt kell, hogy tartsuk hadi-özvegyek eseteiben is, akiknek ügyei, mint felnőtt, gazdasági egyedeké a rokkantakéval egy elbírálás alá esik, ugyanolyan vagy hasonló megoldást kíván. A háborús charitativ munka során megszoktuk, az özvegyeket az árvákkal venni egy csoportba. De talán az így kialakult beállítás volt az oka annak, hogy az ő ügyeikkel kezdtünk legkésőbb foglalkozni, őrájuk és a felnőtt hadiárványokra is ki kell, hogy terjeszkedjék a hadigondozás szerveinek gondoskodása ezen gyáripari téren is.

XVI.

HOGY GYAKOROLJÁK A VIDÉKI SZERVEK A VAGYONRENDEZÉS ÉS VÉGLEGES SEGÍTÉS SORÁN A HADIGONDOZANDÓK EGÉSZSÉGÜGYI, TANULMÁNYI ÉS ERKÖLCSI GONDOZÁSÁT?

Az 1917. évi 900. M. E. sz. rendelet 4. §-ának 1-5. pontja utasítást ad a tanácsadónak a rokkantnak gyógyító- és oktató-intézetünkbe való beutalása tárgyában. A népirodákra is természetesen ugyanezen utasítások érvényesek. A tanácsadó ezen beutalásokat rendszerint maga is el fogja tudni intézni. Ha nem, úgy a népirodahoz fog fordulni. Hogy ennek meglegyen a kellő jártassága az idevágó kérdésekben, külön útmutatót is adunk ki részére a közel jövőben, amelyből megismerheti, illetve meg kell tanulja a a Hadigondozás egész szervezetét, összes intézményeit. Így aztán a népiroda útmutatót adhat a tanácsadónak, hogy mely intézetbe kell beutalnia gondozottját stb.. stb. Ha oly hadigondozottról van szó, kinek nincs tanácsadója, az elintéztést a népiroda kell végezze, ha van tanácsadó, úgy járjon el ő, de ha ő nem teszi, járjon el az iroda. Elintézetlenül az ügy ne maradjon.

Minden népiroda mellé orvos-szaktanácsadót is kérünk fel. Ha a gyógyítandó rokkant esetében kell, ehhez fordulhat tanácsért úgy az irodaigazgató, mint a tanácsadó.” A gyógyíttatásra vonatkozókat meg lehet találni az épen említett útmutatóban.

Nem akarom itt részletezni az oktatás szükségének különböző eseteit. Pályaválasztási füzetünk a pályájukat változtató rokkantakra úgy, mint a pályájukon maradó, de továbbképzést, vagy speciális vagy magasabb ismereteket igénylőkre nézve sokat elmond. Az iskolákat, tanfolyamokat pedig ismerteti az útmutató.

Itt csak néhány speciális momentumot, eltéréseket és kiegészítéseket akarok említeni.

A rokkantak és családjuk vagyoni talpraállításánál az erkölcsi momentumra, a rokkant lelki egyensúlyának, önbizalmának helyreállítására is nagy súlyt kell mindenkor fordítanunk. Amennyire csak lehet, állítsuk vissza, fejlesszük a rokkant munkaerejét és tudását, hogy a családnak minél hasznosabb tagja legyen, minél

kevésbé legyen az az érzése akár neki, akár hozzátartozóinak, hogy ő eltartott.

S. J. borsodmegyei, alsó testére béna rokkant földet óhajtott venni. A rokkant teljesen munkaképtelen, 8 tagú családjá azonban a földet megművelheti, minekfolytán a föld megvásárlása iránt intézkedtünk és egyúttal, hogy a rokkant is hozzájáruljon a háztartás költségeihez, méhészeti tanfolyamot végeztünk vele.

A rokkantak háziipari, méhészeti, baromfi- és nyúltenyésztésben való, sőt egyél) — de mellékfoglalkozásként tanult — iparokban való kiképzésének is részben ez, — részben helyzetüknek mellékjövedelem szerzésével való javítása a célja.

A Hadigondozó intézetein kívül is nyerhet a rokkant oktatást. Különösen akkor válik ez szükségessé, ha hosszabb tanfolyamról van szó. Ilyenkor a segítségnek abban keli állania, hogy a rokkantat ezen tanulási idő alatt anyagilag támogadjuk. Természetesen eV az anyagi támogatás oly kiszámítás alá esik, mint egyéb rendezésre, pld. vagyonrendezésre fordított összeg. Az egyikkel a rokkant anyagi, a másikkal szellemi tőkét gyarapítjuk. Mindkettő helyét javítja.

Így 20 fiatal nőtlén rokkantnak, akik a felsőkereskedelmi akarták elvégezni, körülbelül 2½ évre, ameddig tanulniok kell, egyik pesti intézetünkben szállást és ellátást adtunk. Ez körülbelül 4000-4500 koronát jelent fejenként, ami a vagyonrendeléshez adott jelentékenyebb hozzájárulásnak felel meg. E mellett ők ruházati és apró kiadásaik előteremtésére irodai munkát vállallnak.

Családos, otthon élő rokkantnál is lehet szó tanítatásról. Példa erre a következő eset:

P. I. rokkant tizedes (fél lába amputálva) a katonaságtól elbocsáttatván, a központi kir. járásbírósnál, mint hivataloszolga, alkalmaztatott 3 korona napidíjjal. 31 éves, nő, 3 gyermek atyja. Csekély napidíjából családját csak nehezen tudja eltartani, azért kérte a Hivatal közbenjárását, hogy 4 középiskolát magánúton elvégezhesen és ennek alapján, mint díjnok folytathassa állami szolgálatát. A Hivatal a folyamodót, aki a háború előtt 5 elemi iskolát végzett, beíratta az Országos Népoktató Egyesület által rendezett polgári iskolai előkészítő tanfolyamra, ahol nevezett rokkant az I. és II. polgári osztály anyagából már sikeres vizsgát tett, a polgári iskola III. és IV. osztályát pedig

jövő év folyamán fogja elvégezni. Folyamodó a polgári iskolák elvégzése után mini díjnak lesz a kir. járásbírósnál alkalmazható, hivatszolgai minőségében eltöltött szolgálati ideje beszámítható lesz és a díjnokok és irodatisztek létszámában idővel esetleg a IX. fizetési osztályig is fog emelkedhetni. Folyamodó tanulmányainak elvégzéséig továbbra is mint hivatszolgá marad alkalmazásban és mint ilyen kapjaapidíjait.

A Hivatal összes kiadásai két évi tandíj à 150 korona és két vizsgálati díj à 180 korona, végösszegben tehát 560 korona. Amikor egy család jövőjét rendezzük, mint már lépten-nyomon hangsúlyoztam, minden családtagra tekintettel kell lennünk, nemcsak a rokkant családfőre.

Amikor első vagyonrendezési megbeszéléseinket tartottuk az utókezelő intézetek szociális irodáinak igazgatóival, egyik intézetünk a következő esetet terjesztette elő:

N. N. súlyosan rokkant, 52 éves. megrendült egészségű, felesége elég munkabíró, 43 éves. Van egy 16 éves fiújuk és egy 14 éves leányuk. Vagyonuk egy kis házból egészen kis telken, körülbelöl $\frac{1}{2}$ hold szántóból és 1 hold kipusztult szőlőből áll, amelyet azonban érdemes volna újra beültetni. A javaslat az volt, hogy a rokkanttal végeztessünk szőlészeti tanfolyamot, hogy szőlejét rendbehozhassa a családja megélhetésének új alapot teremtsen. Ezt a javaslatot megbeszélés után elvetettük. Mit ér egy megrendült egészségű, kevésbé munkaképes embert kitaníttatni, akinél nincs remény, hogy néhány rövid esztendőnél tovább éljen. Ez semmi körülmények közt sem lett volna nagyon kedvező megoldás. De különösen nem akkor, amikor készen feküdt egy sokkal kedvezőbb, racionálisabb. A rokkant fia épp azon korban van, amelyben földművesiskolára felveszik. A határozat tehát az volt, hogy a fiút be kell íratni egy földművesiskolába, amelynek elvégzése — tehát 2 év — után végezzen 6 hónapos szőlészeti tanfolyamot. Akkorára valamely mezőgazdasági rokkanttanfolyam rokkantjaival rendbehozzatjuk, beültettjük szőlőjét s a család megélhetésén így valószínűleg többet segítünk, mint az eredeti javaslattal. Természetesen a $2\frac{1}{2}$ év alatt a családot némi anyagi támogatásban kell részesíteni.

Sok esetben a hadiözvegyeket is taníttatunk fog kelleni.

Eddig még kiterjedt intézkedéseket e téren nem tettünk, de eddigi intézkedéseink körülbelöl a következők:

A Hadigondozó Hivatal az esetenként jelentkező hadiözvegyeket rendkívüli pénzsegélyben részesíti, egyéni viszonyaik felől tájékozódván, őket megfelelő útbaigazításokkal látja el s a szükség szerint egyes társadalmi szervezetekhez utasítja (pld. az Országos Népoktatási Egyesülethez), amelyek az özvegyeknek kenyérkereseti pályákra való előkészítésével foglalkoznak.

Pénzbeli és erkölcsi támogatásban részesíti azokat, akik a bábaképző tanfolyamot óhajtják elvégezni.

Ezenkívül a margitligeti női gazdasági iskolánál 60 férőhelyet, a Központi Textilipar Rt. internátussal egybekötött középfokú női gazdasági és kertészeti szakiskolájában pedig 45 férőhelyet kötött le hadiárva és 30 év esnél nem idősebb hadiözvegyek részére.

Az előbbi intézetben, ahol kétéves tanfolyamot hallgatnak, kertészetre, szőlőművelésre, gyümölcstenyésztésre, sertés-, baromfi- és házinyúltenyésztésre, tejgazdaságra és háztartási ismeretekre, az utóbbiban pedig, ahol egyéves tanfolyam van, ugyancsak elméleti és gyakorlati úton általános gazdaságra, kertészetre és háztartásra oktatják a növendékeket.

A hadiözvegyek és különösen a hadiárva gyógyíttatásáról a Hadigondozó Hivatal egyelőre oly módon gondoskodik, hogy igyekszik részükre helyeket biztosítani, meglévő gyógyintézetekben, fizet oda beutalt gondozottjáiért, esetleg a befektetésekhez való hozzájárulással lehetővé teszi ez intézmények kibővítését, illetve ágy-számuk szaporítását. Ennél szélesebbkörű munkára, új intézmények létesítésére csak akkor kerülhet majd sor, ha ismerjük, a hadiárva és özvegyek számát, ismerjük azok arányszámát, akik intézeti kezelést igénylő betegségekben szenvednek. Ezt csak a most folyamatban lévő országos statisztikai, felvétel megtörténte után fogjuk tudni. Akkor fogunk tisztán látni, mire van szükségünk.

A hadigondozás vidéki szervei azonban helyileg, közvetlenül és más módokon is gondoskodhatnak a gyógyíttatásról.

R. J. még a háború első évében hősi halált özvegyve egy kiskorú gyermekével elhunyt férjének (R. J. pénzügyi számellenőr volt) csekély nyugdíjából élt és varrással tartotta fenn magát. Gyenge szervezetű lévén, tüdőcsúcsburatot kapott, teljes felgyógyulását és munkaképességének visszaszerését főleg az akadályozta meg, hogy a betegsége által megkívánt jobb táplálkozásra anyagi ereje nem volt. A Hivatal nevezett hadiözvegy részére két részletben összesen 600 korona segélyt engedélyezett.

ennek ellenében a hadiözveggy vidéken lakó rokonainál nyert megfelelő ellátást és ma már munkaképességét és egészségét ismét visszanyervén, munkájából önmagát és gyermekét ismét eltartani képes.

A népirodának szoros érintkezést kell fentartania a helybeli s a legközelebbi kórházakkal, napközi otthonokkal, csecsemőotthonokkal és minden hasonló intézménnyel: különösen pedig a tudógondozókkal (dispensaire), nyilván- és számon kell tartaniok a beutalási módokat és lehetőségeket és gondoskodniok kell a hadigondozottak beutalásáról. A távolabb lakó beteg hadigondozandókra pedig fel kell hívniok az illetékes, vagy a legközelebb lakó orvos figyelmét.

Ide tartozik talán az is, hogy a gyermekek vagyoni érdekeit meg kell védeni, ha a szülők könnyelműek.

I). F. tolnamegyei rokkant adósságainak rendezését kérelmezte. Minthogy megállapítást nyert, hogy a rokkant könnyelmű. rendeztük ugyan adósságát, de házat és kis földjét gyermekei nevére írtattuk és haditelekké nyilvánítottuk, hogy vagyontát el ne tékozzolhassa.

A XIX. fejezetben, a haditelekkel kapcsolatban még visszatérünk erre.

Még számos más erkölcsi, családi, nemzeti, egészségügyi és népesedéspolitikai szempontokra lehetünk tekintettel s kell is lennünk. Ezeket nem is tudnám itt mind, de talán nem is kell részletesen felsorolnom. A hadigondozás minden szerve azonban tartsa mindig szem előtt, hogy a vagyonrendezés és ehhez hasonló végleges megnyugtató állapotokat célzó intézkedéseinkben minden tekintetben irányíthatunk, jobb erkölcsöket, hazafias érzést ültethetünk a lelkekbe.

Itt csak egy pontra akarnék részletesebben kitérni, mert még általánosságban kevésbé ismert probléma: a fajhygieniai és népesedéspolitikai kérdésre. És itt átadom a szót a kérdés legjobb magyar ismerőjének. Hoffmann Géza cs. és kir. konzul úrnak, aki jelenleg a Hadigondozó Hivatalhoz van beosztva.

XVII.

FAJEGÉSZSÉGÜGYI ÉS NÉPESEDÉSPOLITIKAI
SZEMPONTOK A VAGYONRENDEZÉSNÉL.

Írta: Hoffmann Géza.

Hogy a háború pusztításait nemcsak anyagi javakban, hanem még becsebb emberi életben is jóvá kell tenni a mennyiség és a minőség szempontjából, arra az Országos Hadigondozó Hivatal ismételtén rámutatott, elsősorban az 1917 október hó 1-én kelt 41.412. számú fajegészségügyi körrendeletében. Ily népesedéspolitikai szempontoknak kidomborítására a vagyonrendezésnél bő alkalom nyílik.

T á m o g a t n i kell a sokgyermekű értékes családot: így szól a főtétel. Aki sok gyermeket nevel fel a házában, az fokozott elismerést érdemel, de szüksége is van nagyobb támogatásra, mint a kevésgyermekű embernek, mert a gyermektartás költségei igen magasak.

De az értékességet, a kívánatosságot figyelmen kívül hagyni nem szabad. Nem minden ember, vagy család szaporasága örvedetes, mert vannak, akikért nem kár, ha törzsük kevésgyermekűség, vagy gyermektelenség következtében előbb-utóbb kihal. Az értékesség megállapítása igen nehéz ugyan, mégis a vagyonrendezésnél feltett kérdések némelyike, főképen az illető egyén és rokonai egészségi állapotát illetőleg, némi fényt derít arra, vajjon kívánatos törzzsel van-e dolgunk. Az össz-család, vagyis a rokonok tulajdonságai ebben a tekintetben igen fontosak és azokat kellő figyelembe kell venni. Persze vigyáznunk kell arra, nehogy satnyának bélyegezzünk valamilyen családot olyan betegségek miatt, melyek nem öröklődnek; sohase restelljük az orvos tanácsát is megkérdezni. Általában meg kell jegyeznünk, hogy az életben szerzett tulajdonságok, tehát a harctéren szerzett sérülések, nem öröklődnek és az utódok minőségének nem ártanak.

Tudnunk kell azt is, hogy melyik családot nevezzük sokgyermekűnek, vagy kevésgyermekűnek. A születések száma sajnos nádiunk már a békeidőben is helyenként annyira megcsappant, hogy a két- vagy három-gyermekrendszer, sőt az egyke-rendszer is általánosnak mondható az illető vidéken. Nagyarányú statisztikai vizs-

gálódások alapján megállapíthatjuk, hogy a családnak, hogy fennmaradjon és virágozzék, átlagban négy gyermekre van szükség. Amelyik családban ennél kevesebb van, az a valószínűségi számítás szerint előbb-utóbb kihal. Ha már most a háború pusztításait is figyelembe vesszük, úgy az ö t-g y e r m e k r e n d s z e r t kell mint r e n d e s k í v á n a t o s állapotól m e g j e l ö l n ü n k . Aki kevesebbet nevel fel, az kevés-gyermekü.

Persze arra is kell gondolnunk, hogy a fiatal házaspárnak még nem lehet teljes számú gyermeke, sőt éppen az a család a legértékesebb, amelyik majd a háború után és talán a vagyonrendezésnél nyújtott támogatás révén hoz majd kellő számú gyermeket a világra. Ezért, ha csak lehetséges, a rokkantnak a jövőre különböző támogatásokat helyezünk kilátásba abban az esetben, ha gyermekei születnek. Mert azt sem szabad elfelednünk, hogy a jobbmód egymaga nem óv meg a gyermekszám szándékos korlátozásától, sőt ellenkezőleg, a mai viszonyok közt mindenütt a világon éppen a jobbmódú családokban kevés a gyermek, a szegényekben pedig több. Az egyke is a jómódú parasztságban terjedt el. Arra kell törekednünk, hogy a kellő számú gyermek felnevelése kecsgetessen anyagi előnyökkel, hogy tehát némi jobbmód éppen a gyermekek révén jusson a családba. Sokat még nem lehet ebben az irányban tenni, mert az ilyen intézkedések még nagyon újszerűek, de mégis van már ilyen népesedéspolitikai tevékenységre is alkalom, amint alant majd meglátjuk.

Azt a családot, vagy egyént persze, amelyiket nem tekintjük faji szempontból értékesnek, vagyis amelyiknek szaporítását nem tartjuk szükségesnek, nem közösítjük ki a társadalomból, tőle támogatásunkat nem vonjuk meg, hanem olyan módon támogatjuk, hogy szaporodását közvetlenül nem segítjük elő. Van például két családjunk: az egyik egészséges, törekvő, becsületes, sok gyermekü, a másik vézna, talán iszákos, gyermektelen. Azután van két támogatási lehetőségünk: az egyik, hogy házhoz, kis birtokhoz juttassunk egy családot és egy másik, mely szerint valamely nagyvárosi bérházba házmesternek tudunk valakit elhelyezni. Mit csinálunk? Persze azt, hogy az előbbi családot letelepítjük, az utóbbit pedig a nagyvárosba házmesternek helyezzük el.

A nagyvárosi élet általában nem kedvez a családi életnek. *Tapasztalás szerint ott a gyermekek száma megapad és a családok néhány emberöltön belül annyira megfogynak, vagy kihalnak, hogy*

a városi lakosság állandó bevándorlásra szorul, hogy létszámát fenntarthassa. Ezért mindent el kell követnünk, hogy az egészséges, értékes vidéki lakosságot a városok el ne nyeljék. Értékes csajdot városba ne tereljünk, oda számára munkát ne közvetítsünk,, vagyonrendezését oldjuk meg olyanformán, hogy régi otthonában maradjon meg.

Az egészséges családi életet és a kellő gyermekáldást leginkább a mezőgazdaság biztosítja. Tehát a vagyonrendezésnek azt a módját, mely a rokkantat földhöz, házhoz juttatja, tartsuk fenn az értékes családok számára. Ilyen persze a rokkantak között sok van, mert hiszen azok lakosságunknak színe-javát alkotják. Satnya törzset drága pénzen mintegy elültetni és szinte tenyészteni esztelen-ség lenne.

A támogatást, ha értékes rokkanttal van dolgunk, attól is függővé lehet tenni, hogy a rokkant előbb megházasodjék. Így mindenekelőtt a földbirtokkal kapcsolatos vagyonrendezést nőtlen és ne'm házasodó rokkanttal szemben nem is szabad végrehajtani. Viszont ha a rokkant olyan, hogy komoly megfontolás után, esetleg az orvos véleménye alapján szaporodása nem látszik kívánatosnak, a támogatást nem tesszük függővé házasodásától, hanem neki oly megélhetést nyújtunk, melyben mint legény is megélhet és talán óvatos, tapintatos módon — legcélszerűbben az orvos útján — tudtára is adjuk, hogy tartózkodjék a nősüléstől és gyermekek nemzésétől. De ismételjük, hogy ilyen esetben roppant elővigyázattal kell eljárunk, mert különben, ha eljárásunk sikeres, a nemzet törzséből egyszersmindenkorra kikapcsolunk egy családot, a rokkant beláthatatlan számú ivadékát — pedig az talán értékes lehet. A felelősség óriási.

Ilyen jótanács nagyon sokat tehet, akár abban az irányban, hogy nagyon kivételesen a szaporodás korlátozására, vagy megakasztására intünk, akár pedig az ellenkező irányban, hogy a családi élet iránti kedvet emeljük és a rokkantnak szívéhez szólunk kellő számú gyermek felnevelése érdekében. Ez az utóbbi eljárásunk jön tekintetbe az esetek túlnyomó többségében. Nemcsak a haza iránti kötelességről van szó, hanem arról is, amivel a rokkant önmagának, saját törzsének tartozik, hogy ugyanis biztosítsa kellő számú gyermek helyes felnevelésével saját boldogságát és családja virulását. Nagy segítségünkre lehet ebben a tekintetben az a kis népszerű füzet, melyet a Társadalmi Múzeum „E g é s z s é g e s c s a l á d n a k s o h a m a g v a n e s z a k a d j o n !” címen kiadott

és melyet az Országos Hadigondozó Hivatal a népirodáknak azon célból küldött meg, hogy annak tartalmát a rokkantakkal való érintkezésben figyelembe vegyék és a lehetőség szerint előadásokban közöljék. Kisegítő rendeltetésük van azoknak a fajegészségügyi és népesedéspolitikai vonatkozású falitábláknak, faliképeknek és röpiratoknak is, melyeket a Hivatal az irodákban a rokkantak által könnyen látható helyen kifüggesztet és szétosztat.

Mint említettük, szükségünk van oly intézkedésekre, melyek az értékes családnak kedvezményeket helyeznek kilátásba kellő számú gyermek felnevelése esetére. Így például földbirtok szerzésénél bér-, vagy kamatengedményeket rendelhetünk el azokra az esztendőkre, amelyekben gyermek születik, vagy feljavíthatjuk az ingóságot, megnagyobbíthatjuk a birtokot.

Egészben véve soha sem szabad elfelednünk intézkedéseinknek azt a hatását, melyet azok az illető rokkant családi életére gyakorolnak. Főcélunk legyen, hogy az értékes családok virágzását minden módon elősegítsük.

XVIII. NEMZETGAZDASÁGI SZEMPONTOK.

A rendezést keresztülvívő hadigondozó szervezeteknek mindig tudatában kell lenniök nemzeti megerősödésünk, nemzetgazdasági gyarapodásunk nagy céljainak. Legyenek jószívűek. Ez kötelességük. De gazdasági kérdésekben ne a charitas vezesse őket, hanem hazánk közigazdasági érdeke. Az egyes ember és család talpraállítása a nemzetnek munkásokat ad, munkásaiból jobb kép; sebb, nagyobb szaktudású, önállóbb munkásokat nevel. Ez kell. hogy célunk legyen: gondozottainkat vissza- vagy bevezetni a nemzeti munkába, a nemzeti termelésbe. Mert hiszen óriásit veszítettünk munkaerőben s ezt pótolni kell, hogy megálljuk helyünket a világversenyben. Fájdalom, a rokkantak száma oly nagy, hogy számottevő százalékát teszik az ország lakosságának. Munkájukat tehát a köz nem nélkülözheti, amint nem nélkülözheti senkiét.

A hadigondozás, ha minden szerve és munkása felfogja hivatását, óriási hasznot tehet a nevelés terén. S itt nemcsak a gyermekek nevelését értem. A hadigondozás a nemzetnek egy, ha fájdal-

masan nagy százalékával is, mégis az egyedeknek és családoknak kisebb, áttekinthetőbb részével foglalkozik, mint a legtöbb kormányzati ág. De másrészt ezektől eltérőleg nem egy tárgyi vonatkozásban foglalkozik az ország népével, vagy az egyes egyedtől elvontan egy tárgykörrel, hanem épen az egyedekkel, egyednek véve a családot is, az egyeddel minden vonatkozásában. Tehát módja van az egyedet irányítani, formálni. Nagy, mondhatom úttörő feladat vár itt a hadigondozásra. Benne kell, hogy tűzpróbáját kiállja az egyéni szociális gondozás, a jövő népgondozása és társadalmunk, amely ezt a hivatást be kell, hogy töltsse.

Nem tartozik e fűzet vezér eszme jenek köréhez az a feladat, amely e tekintetben az árvanevelés terén reánk vár. Nem tartozik a népirodák tulajdonképeni munkaköréhez sem. S amennyiben ilyes kérdésekbe ütközne, mint ahogy lesz orvos, mezőgazda, iparos stb. szaktanácsadója, úgy lesz pedagógus is, akihez fordulhat.

Itt azonban szólnunk kell arról, hogy a felnőttest is lehet nevelni jobb erkölcsre és el lehet rontani rosszabb erkölcsűvé. És ebben a tekintetben a vagyonrendezésnél mindig megszívlelendő momentum, hogy nem szabad alamizsnákat osztogatni. A gondozottnak saját erejével is hozzá kell járulnia a rendezéshez. Mi segítjük abban, hogy talpra álljon, de talpra állania neki kell.

Ezért egyik alapelvünk, — amely alól persze van kivétel is, mert nincs életrevaló elv. amely alól ne lenne, — hogy teljesen vagyontalannak nem adunk mindent, pl. földet, házat, élő- és holt-felszerelést ajándékba.

A hadigondozó népirodának, bizottságnak s az őket támogató intelligensebb társadalomnak szabályozólag kell hatnia. A kéréseket, kívánságokat, néha követeléseket mérlegelnie kell s hol kevesebbet, hol főleg többet adnia annál, amit a gondozott kíván. Hiszen gyakran nem tudja az ember saját dolgát oly világosan megítélni, mint a kívülálló, de nagyobb látókörrrel bíró. Gyakran pedig szeretlen kívánságokkal állunk szemben. Ilyeneket érintettem már a VIII. fejezetben. Ott inkább a kívánságok mérve volt a visszautasítás oka. Lássunk példát, amikor más okból történt a visszautasítás. T. A. biharvármegyei hadirokkant 26 éves, nős. 1 gyermek atyja, teljesen vagyontalan, örökségre kilátása nincs, írni-olvasni nem tud, jelenleg mint erdőtelepítő van alkalmazva. Javaldalmazása ingyen lakásból és az erdőben lévő bevethető földek használatából áll. A hadirokkant állatbeszerzési segílyt és azt kérte, hogy falujában földhöz juttassák. A hadirokkantnak 500

korona állatbeszerzési segílyt folyósított, de földszerzésben ezidőszerint támogathatónak nem találtuk, mert alkalmazásával megélhetését épúgy biztosítva láttuk, mintha saját földje volna. Ezenkívül T. A. nagyon alacsony műveltségű, családja is kicsiny. Ha majdan sok gyermeke lenne, vissza lehetne térni ügyére.

A másik irányban is már láttunk a felsorolt példák közt többet. Sok tekintetben tanulságos a következő.

M. I. pestmegyei hadirokkantnak felesége és 6 gyermeke van. színmagyar családból származik, a háború előtt gazdasági cseléd volt, teljesen vagyontalan, szüleinek azonban egy háza és 7 hold földje van, melyet azonban heten fognak örökölni. A hadirokkant a háborúban jobbkarját veszttette. A munkaközvetítő béresi alkalmazást szerzett neki egy uradalomban. A rokkant azt kérte, hogy szárnyasok és malacok beszerzésében támogassuk, mert állásával kapcsolatos konvenciósz fizetésében takarmányra is igénye volt. A szükséges segílyt folyósítottuk részére, de egyúttal figyelmeztettük őt, hogy törekedjék magának egy házat és néhány hold földet szerezni, mert nagy családjára és egészséges gyermekeire való tekintettel messzemenő támogatásunkra számíthat és ha majd a rokkant egy megfelelő ingatlant talált, néhány ezer koronával hozzá fogunk járulni a vételár fedezéséhez.

Jól meg kell ez esetről jegyezni, hogy 6 egészséges gyermeke-re való tekintettel voltunk hajlandók M. I. bérest földhöz juttatni. A HGH. és népirodái részéről helytelen volna ezt általánosítani és minden mezőgazdasági cselédet, vagy akárcsak minden többé-kevésbé nagy családú mezőgazdasági cselédet földhöz juttatni és önállósítani. A HGH., mint azt már sokszorosán hangsúlyoztuk, nem szabad, hogy a különböző foglalkozási ágak között nagyobb eltolódásokat hozzon létre. Ez áll nemcsak a nagy foglalkozási körökre, tehát pl. a mezőgazdaságból iparra terelésre és viszont, hanem áll az egyes, akár rokon foglalkozások között is. Az épületasztalos maradjon csak épületasztalos és csak ha pl. rokkantsága lehetőtlenné teszi a létrán mászást stb., legyen bútorasztalos, vagy esztergályos. így van ez a mezőgazdaságon belüli különböző foglalkozásokkal is. A mezőgazdasági cseléd jobb, ha az marad, ha csak rokkantsága nem akadályozza. Ekkor is azt az elvet kell követni, hogy közelfekvő rokonfoglalkozást válasszon. Például a bérest mező-örnek helyezzük el. A munkaközvetítőnek — és ilyen minőségben a népirodának is — feladata, hogy jó helyre juttassa a rokkantat. A rokkantiskola feladata, hogy utókezelési éve alatt oly oktatásban

részesítse a rokkantat, amely őt jobb állások elvállalására Képesíti. Például épen volt béreseket, csőszöket ki lehet könnyen képezni magtárosokká, az egyszerűbb gépek karbantartásához, sőt apró javításokhoz értő gépszín-felügyelőkké, a vadórt erdőorré stb. Mind-
 evvel sokat segíthetünk az egyedeken. De nem lehet feladata a hadigondozásnak, hogy körein messze túlterjedő sociálpolitikai kérdésekben bírónak lépjen fel. Különösen pedig nem szabad ily kérdésekben elvi álláspontot elfoglalnia. Különösen nem szabad ezt a végrehajtó közegeknek, a népirodáknak és sociális irodáknak. Ez különben — mellesleg megjegyezve — a legnagyobb chaost idézné elő és az eddigi tapasztalatok is azt igazolják, hogy nem azok az irodák dolgoztak legtöbbet és intézték el legjobban az egyes eseteket, amelyeknek a legtöbb, az egész hadigondozásra, vagy egyes kérdések országos megoldására vonatkozó eszméje volt. Az irodák ne termeljenek eszméket, hanem oldjanak meg egyes eseteket. A fentihez hasonló esetekben, tehát valamely gazdasági cselédnek foglalkozásától való elterelésében és önállósításában is mindig csak az egyes eset esetleges parancsoló körülményei szerint tegyen, -szem előtt tartva a HGH. által felállított elveket, főképp azt, hogy soha önkényesen és erőszakkal bele ne nyúljon a fejlődés irányába.

Ezen már sokat hangoztatott, de fontos elveket ismétlő kitérés után térjünk végre a vagyonrendezések fedezetének és úgy befektetésünk, mint egyáltalán gondozottjaink vagyona biztosításának kérdésére.

XIX.

A VAGYONRENDEZÉSEK FEDEZETÉNEK ÉS A BEFEKTETÉSEK BIZTOSÍTÁSÁNAK MÓDOZATAI.

Az egy-egy családnak megélhetését biztosító vagyon sokkal nagyobb annál az összegnél, amelyet az állam és a társadalom anyagi erejének még oly nagy mértékben való igénybevételével is egy-egy rokkant, vagy elesett családjának javára fordíthatunk. Hiszen például egy nagyobb mezőgazda családnak minimális megélhetéséhez házra, 2-300 négyszögöles belsőségre, még ott is, ahol jobb föld van. 2-3 hold földre és a megfelelő házi állatokra van szüksége, nem is számítva a holt leltárt, Ezeknek az értéke különösen

a mai viszonyok mellett a legszerényebben számítva is meghaladja a 20. sőt 30.000 koronát. Tehát nem is állna módunkban tisztán vétel és azután odaajándékozás útján keresztülvinni ezen rendelkezéseket.

De mint már a közvetlen előbbi fejezetekben rámutattam, erkölcsi szempontból sem volna helyes az ilyen megoldás; az alamizna érzetét keltené és az önbizalmat, a munkakedvet nagyban csökkentené. Tudjuk azt, hogy mindenkor, amikor megkíséreltek telepítéseket tisztán, vagy majdnem tisztán ajándékozási alapon keresztülvinni, azok nem sikerültek. A telepesek a beléjük fektetett várakozásnak nem feleltek meg, sőt gyakran ott is hagyták a telepeket, csak az ingó leltárt vive néha magukkal.

Ezen kétoldalú oknál fogva a vagyonrendezéseknél különböző pénzforrásokat veszünk figyelembe és combinálunk. Ezek a pénzforrások leginkább háromfélék: a Hadigondozó Hivatal segítségével, kölcsönök és a gondozottnak saját vagyona. Vegyük ezeket sorra.

A Hadigondozó Hivatal segítségét rendszeren azon társadalmi alapokból merítjük, amelyek a Hivatal kezelésében vannak, más alkalomkor egyenesen a vagyonrendezési céllal rendelkezésre bocsátott más társadalmi segítségekből, vagy pedig más alapokból. Itt jönnek tekintetbe és ugyanolyan beszámítás alá esnek, mint a Hadigondozó Hivatal alapjából adott segítségek, a különböző testületek és szervezetek rendelkezésére álló pénzek, a különböző gyűjtésekből, alapokból származó és gazdasági vagyonrendezésre felhasználható összegek. Elsősorban így vehetők igénybe az Országos Magyar Gazdasági Egyesület és az általa létrehozott gazdasági hadsegélyező bizottságoknak pénzei, amelyeket azonban inkább csak elesettek családjainak felsegítésére fordíthatunk a gyűjtés jellegénél és céljánál fogva. Az OMGE-tel való ebbeli megállapodásunkra a következő fejezetben térünk rá.

Vannak nagy-, sőt középirtokosamk, akik bocsátottak, vagy bocsátának rendelkezésére a Hivatalnak kisebb-nagyobb földterületeket, beltelkeket házzal, vagy ház nélkül, hogy azokat a rokkantnak adjuk, illetve azok vagyonrendezéseknél felhasználjuk.

Ezek az ajándékok nem mind egyneműek. Néha a földet tulajdonba kívánja adni az adományozó a rokkantnak. Néha örökbérletről, néha bérletről van szó; gyakran — és ezt a módozatot különösen hangsúlyozzuk — arról van szó, hogy a beltelket és házat ajándékba, a határban lévő földet bérbe kapja a gondozott. Hangsúlyozzuk ezt azért, mert mint már fentebb (47-57. old.) az özve-

gyeknél hangsúlyoztam, lényeges és fontos, hogy a hadigondozottak elsősorban hajlékot, otthont biztosítsunk.

Igen gyakran fordul elő, hogy a rokkant vagy özvegy testvéreivel, vagy férjének illetve feleségének testvéreivel egy házban lakik, amely gyakran közös tulajdon is és épp oly gyakori az, hogy ıveink örökségi rovatában azt a felvilágosítást kapjuk, hogy örökség tekintetében gondozottunknak kilátása van egynegyed, egy hatod vagy egy nyolcad házra és beltelekre. Ilyen esetekben is mindenkor törekednünk kell, hogy a társtulajdonosokkal, vagy a társörökösökkel megállapodást létesítsünk, a házrészeket tőlük a gondozott részére megszerezzük, vagy ha' ez nem megy, vagy a körülmények azt indokolják, eladjuk nekik a gondozott házrészét és a vételár megfelelő megtoldásával szerzünk neki tulajdon hajlékot.

Hangsúlyozzuk a fenti megoldást másrészt azért, mert a vagyontalan rokkantnál kikerüljük azt, hogy teljesen a saját munkája nélkül, alamiznaszerüleg jusson hozzá mindennek teljes tulajdonához. A bérleti viszony arra fogja -ösztönözni őt, de különösen a családot, hogy saját munkájával tulajdont szerezhessen. Egerszersmind itt a munka compensai ja azt az összeget, amelyet a vagyonos, azaz a valamelyes vagyonnal bíró hadirokkantnál, vagy özvegnél a vagyonrendezésbe beszámíthatunk.

Ott, ahol földbérlő szövetkezetek vannak és ezekbe a háború réseket ütött, a tulajdonosok helyenként saját iniciatívából felajánlják a helyeket rokkantaknak. Ahol ez nem történik meg, ott nekünk kell a kéréssel hozzájuk fordulni és kérelmeinknek lehetőleg hatályt szerezni. Ilyen esetekben a földbérlő szövetkezetbe felvett rokkantnak némely tulajdonos ajándékba ad. vagy igen olcsó áron eladó belteket házzal.

Eddigi praxisunkban leginkább kétféle módon jutottunk a rokkantak részére ilyen ajándékokhoz, bérletekhez, stb. A tulajdonosok részben felajánlottak bizonyos területeket, bizonyos házakat, telkeket és a Hadigondozó Hivatal igyekezett találni megfelelő rokkantat vagy özvegyet, aki hajlandó volt azon a helyen megtelepedni. Más tulajdonosok viszont csak készségüket ajánlották fel arra, hogy hajlandók ilyen áldozatokat hozni, ha előbb megfelelő hadigondozottat találunk. Ilyenkor mi fordultunk a már megvizsgált esettel az illető tulajdonoshoz, jelezve, hogy a megoldáshoz mire van szükség. A hadigondozás vidéki szerveinek még jobban van módjukban mindkét módozat alapon eljárni, mint magunknak, mert

könnyebben érintkezhetnek az illető vidékeknek, megyéknek társadalmaival.

A másik pénzforrás, amelyet említettünk, a kölcsönök. Ezeket a Hivatal központja nagyjából altruista pénzügyintézetektől szerzi meg a rokkant részére. Így például az Országos Központi Hitelszövetkezet, a Földhitelintézetek Országos Szövetsége, a Kisbirtokosok Országos Földhitelintézete. Budapestre vonatkozólag a Kisipari Hitelszövetkezet részéről. A népirodákat a Hadigondozó Hivatal már utasította arra, hogy saját vidékükön lépjenek érintkezésbe ilyen kölcsönöket folyósító pénzügyintézetekkel. A népirodák ezt a rendelkezést nem mind fogták fel helyesen. Olyan pénzügyintézetekhez kell fordulni, amelyek, mint a fentemlítették, ilyen apró kölcsönök folyósításával foglalkoznak, amely intézetek állandóan a kisemberek bajával és vagyonügyeivel foglalkozva szakértelemmel bírnak ezen a téren, mert a szakértelem a helyzetet kidolgozó, annak megítélésére, megbírálására köteles hadigondozó végrehajtó szervnek is nagy segítségére van.

Hogy segítségére lehessen, ahhoz arra van szükség, hogy a köhftön megadhatását az illető pénzügyintézet minden charitatív háttértől men len teljesen úgy bírálja el, mint minden más kölcsönt, mint minden más üzletet. A pénzügyintézet ne gondolja azt a megítélésnél, hogy a Hadigondozó Hivatalnak, vagy vidéki szerveinek adja a hitelt, hanem teljes alaposítással ítélje meg a hadigondozót, mint üzleti alanyt és az objectumot, amelyre a kölcsönt, folyósítja. Ha azután előttünk fekszik az üzleti gondossággal megállapított határozat; és annak okadatolása, akkor még mindig ráér a hadigondozó szerv a charitatív felfogást is. ha kell, érvényre juttatni. De mindenesetre öneki is megbecsülhetetlen útmutatást nyújt az értékelésben a pénzügyintézetek és ilyenféle felvételekhez szokott kutató közegek véleménye.

A harmadik szokásos pénzforrás a hadigondozottnak saját pénze, vagyona. Azt már többször hangsúlyoztam., hogy mennyire szükséges, hogy a hadigondozott evvel is részt vegyen a vagyonegyesítésében. Különben igen gyakori eset. hogy ez minden további nélkül természetesen adódik, mert igen gyakran, mint számos felsorolt esetből is láttuk, házak kitartozásáról. a tulajdon telkekre való házépítésről, az elpusztult műhely új berendezéséről, szóval vagyonegyesítéséről van szó. De máskor is mindig megszívlelendő az az elv, hogy a rokkant, vagy hadiözvegy maga is, vagy tőkével, vagy munkájával hozzájáruljon saját talpraállításához. En-

nek a mértéke természetesen nagyon különböző lehet és egyáltalában nem szabad itt arányokra tekintettel lennünk. Minderre szabályt felállítani nem lehet. Ez teljesen egyéni elhatározás és megítélés tárgya kell, hogy legyen és függ nemcsak az illetőnek vagyoni viszonyaitól, nemcsak a nyújtandó segítség, a megszerzendő vagyon nagyságától, hanem függ a rokkantság mérvétől, az egyébkénti egészségi állapottól, a család nagyságától és munkaképességétől és mindazoktól a körülményektől, amelyeknek az életben való összeszövődöttségét ebben a füzetben igyekeztem ecsetelni.

A rokkantak eseteiben azok saját hozzájárulásának még egy módját teszi lehetővé az Országházban most letárgyalt nyugdíjtörvény 108. szakasza. Ez lehetővé teszi azt, hogy a rokkant nyugdíjának, sebesülési pótdíjának és hadipótlékának tízszeres összegét előlegként felvehesse, mint kamatmentes kölcsönt, amelyet nyugdíjából 20 év alatt törleszt vissza. Ez annyit jelent, hogy a például 600 korona nyugdíjat, stb.-t élvező rokkant 6000 korona előleget vehet fel ezután 20 éven át csak 300 koronát fog kapni évenként, 20 év után ismét 600 koronát. Ezeket a nyugdíj-előlegeket a vagyonrendezésnél fel lehet használni, sőt a törvény egyenesen csak ilyen esetekre, gazdaságos befektetésekre engedélyezi az előlegek felvételét és a rokkantak maguk is, mint azt gyakran tapasztaltam, örömmel nyúlnak ezen megoldás után, gyakran szívesebben veszik igénybe ezt, mint a kölcsönt.

Így tehát, mint mondom, a három pénzfórással között, amelyek azután önönmagukban ismét többféle részletre oszthatnak meg. (például a Hadigondozó Hivatal által adott társadalmi segítségeket vehetjük egyszerre két-három helyről, alapból) nem lehet arányokat felállítani. A kölcsön az egyetlen, amelynek bizonyos mértéke van. Maximális mérték bizonyos esetekben a pénzintézetek által megállapított értékek 75%-a. De kérdés, és mindenestre fontolóra vehető, vajjon helyes-e ennek teljes mértékét kihasználni, nem jelent-e nagy megterhelést?

Még meg akarom itten jegyezni, hogy a segítség abban is állhat egészen, vagy részben, hogy a kölcsönök kamatait bizonyos időre vállaljuk. Különösen az első berendezkedés, a megindulás éveiben ezeknek, vagy más közterheknek átvállalása sokszor az összeg csekélyisége dacára igen nagy segítséget jelent.

Dacára a nagyszámú eddig felsorolt példáknak, az elmondottakat is meg szeretném ilyen módon világitani.

V. A. hevesmegyei hadirokkantnak feleségéből és 6 gyer-

mekéből álló családja van. Vagyona 2000 négyszögöl szántóból áll. A háború előtt földműves napszámos volt. Szülei vagyonatlanok, 2 fiú testvére és 2 sógora katonáskodik. V. A. a háborúban megvakult és a nagy ezüst vitézségi érmet szerezte magának. Kérése az volt, hogy háziállatok beszerzésében és egy két-szoba-konyhás háznak szántóföldjére való felépítésében támogassuk őt. Megállapítást nyert, hogy a kérdéses háznak felépítése a mai viszonyok között 15.400 koronába kerülne. Utasítottuk a rokkantat, hogy lárson utána, nem lehetne-e a községben egy kész házat vásárolni. A rokkant rövidesen talált is magának egy házat, amelyet azután támogatásunkkal lényegesen kevesebb kiadással vásárolhatott meg magának. Ezáltal tehát nem csak kis szántóföldje maradt meg teljes egészében a rokkantnak, hanem ingatlanainak kiterjedése a vett ház telkével is bővült. A ház vételárához a vakok Országos alapja, tekintettel a rokkant nagyszámú családjára, 5000 koronával járult hozzá, a többi a rokkant egy hosszú lejáratú törlesztéses kölcsönrel, melyet mi szereztünk neki, fizette ki. A rokkant a kért állatbeszerzési segílyt is megkapta.

Ebből az esetből látjuk, hogy egy teljes vagyonrendezésnek csak egy részét tevő házépítés már mily óriási összegbe kerül, amelyet ajándékképpen folyósítani nem lehet. A segílyt pedig, amint látjuk, három helyről vettük. Az állat-beszerzési segílyt a Hivatal rendelkezésére álló társadalmi alapokból, a szükséges pénz egy részét a vakok külön alapjából, a másik részét pedig kölcsönrel fedeztük. Itt még nem vehettük igénybe a nyugdíj-előleget, mert ezen eset megoldásakor még a törvényjavaslat sem volt benyújtva és a törvény szentesítéséig nem is fog lehetni még, mint igen természetes, ilyen előleget folyósítani.

Azt is kifejtettem már, hogy mindenkor olyan mértékig kell segílyt adnunk (VIII. és IX. fejezet), hogy a megélhetés biztosítva legyen és megtakarításokat kell eszközölnünk rendelkezésre álló pénzünk javára azon esetekben, ahol e nélkül is lehetséges a megoldás, hogy más esetekben, ahol a rendezéshez valóban nagy pénzállozatokra van szükség, a szükséges összegek rendelkezésre álljanak.

P. E. rokkant tizedes, 38 éves, nő, gyermektelen. Hadbavonulása előtt a főváros közelében fekvő egyik községben önálló műasztalos volt. Állandóan négy segílyt foglalkoztatott. Természetesen teljesen berendezett műhelye van. Műhelyberendezése

kb. 5000 korona értékű. Hadbavonulása óta a műhely üzeme szünetel. Sérülése idegsokk, munkaképessége korlátolt. Hadbavonulása előtt nevesebb műépítészek tervei szerint lakásberendezéseket készített. így nevezetesen a debreceni kereskedelmi csarnok és az esztergomi primási palota berendezésénél dolgozott. Utókezelésének befejezte után műhelyének üzemét újból meg akarta kezdeni és műépítészektől ismételten megrendeléseket kapott. Mivel azonban forgatókével nem rendelkezik és ami kevés pénze volt, azt feleségével a háború alatt felélték, az üzem megkezdésére, nevezetesen nyersanyag beszerzésére kölcsönre szorult. Ingatlan vagyona nem lévén, fedezet híján kölcsönt szerezni nem tudott. Ezért a Hivatal a Budapesti Kisipari Hitelszövetkezethél részére 3000 korona kölcsönt eszközölt ki. Ezzel talpra lett állítva. Kézpénzsegély adományozása indokolt nem volt, mert P. E. mint szorgalmas és jóhírnevű asztalos akár már 1-2 évi keresetéből a kölcsönt vissza tudja fizetni. Ezenkívül számba kellett venni azt is, hogy nem egészen fiatal kora ellenére gyermektelen, így megélhetése könnyebb, *a Hivatal korlátolt anyagi forrásait pedig inkább a sokgyermekű, tehát nehezen megélőknél kell erősebb mértékben, [elhasználni.*

Földbirtokhoz s más jelentékenyebb ingatlan tulajdonhoz nagy általánosságban csak nő, vagy nőszülő rokkantat juttatunk, inerte az ilyen intézkedésnek célja nemcsak az egyes rokkant ellátása, hanem egészséges és szapora törzseknek felületése. Ezért figyelemmel vagyunk a gyermekek számára, vagy arra a lehetőségre, vajjon elegendő számú és egészséges gyermek születik-e majd előreláthatóan a rokkant családjában, továbbá figyelemmel vagyunk a rokkant és családja egészségi állapotára. Nem árt talán annak hangsúlyozása, hogy a harctéren szerzett sebek az utódok minőségének Dem ártanak. Ami az elegendő számú gyermeket illeti, úgy szem előtt kell tartanunk, hogy a család fennmaradásához rendszerint 4-5 gyermek kell. Hogy a gyermekfelneveléshez való kedvet növeljük, a sokgyermekű egészséges családot előnyben részesítjük és gyermekek születése esetére kedvezményeket, pl. kamat, vagy törlesztés elengedését, átvállalását helyezünk kilátásba.

Az élénk került esetek során felvetődtek olyan megoldások is, hogy nőtlen rokkant munkaviszonyban helyezünk el, nőszülésekor hajlékot szerzünk neki és — vegyünk mezőgazda példát — földet bérbé, amely, ha 4 gyermeke születik, más esetben — s ez

talán a valójában helyesebb megoldás — ha 4 gyermeket 15 éves koráig felnevel, tulajdonába megy át.

Mindenképen súlyt kell fektetnünk a vagyonrendezésnél a gyermekek számára és nagyobb számú gyermekeknél nagyobb áldozatokat is hozhatunk. Hiszen a rokkantak gyermekei is ugyanolyan beszámítás alá esnek, mint a hadiárvák. Mindenkor annyival több az országnak szükséges és hasznos polgárt támogatunk és segítünk felnevelni, ahány gyermek van. A hadiárvák és rokkantak gyermekeinél a nevelési és a gyógyítási segítségek stb. is rendelkezésünkre állnak. Ha tehát mindezt egy vagyonrendezésbe összevonjuk, akkor a több egyed segítése mindenesetre nagyobb pénzüsszeg igénybevezését teszi lehetővé. Itt még csak egy esetre mutatok rá, amely minden commentár nélkül is irányt mutat abban, hogy hogyan lehet a vagyonrendezések során az apátlan és anyátlan hadiárvák ügyét is megoldani és a gyermektelen hadirokkantat is nagyobb segítségben részesíteni.

B. P. csongrádmegyei rokkant házat szeretne venni. Mint-hogy a rokkant idősebb ember és gyermektelen, a vételben való támogatásunkat kilátásba helyeztük arra az esetre, ha ő és felesége legalább egy hadiárvát örökbe fogadni hajlandók.

A vagyonrendezéseknél a lényeges, elengedhetetlen követelmény az, hogy a megszerzett vagyont biztosítsuk is. Hiszen a megszerzéshez hozzájárult a hadigondozott meglévő vagyonával, hozzájárultunk magunk tekintélyes pénzbeli segítséggel, amelynek másodszer való folyósítása csak legritkábban fog lehetővé válni, hozzájárultunk kölcsönök szerzésével, amelyek törlesztést igényelnek, úgy, hogy ezen anyagiaknak könnyelmű elvesztése nagyon súlyos következményekkel járna. Hiszen teljes lehetetlenség, hogy a hadigondozottaknak nagyon nagy számát kétszer, vagy többször is újra és újra állítsuk talpra. A vagyonrendezés mindeneseire jobb, egészségesebb megoldás, mint az évi, járadékok rendszere, de csak akkor, ha azt a jövőbeni jólétet, amelyet az életjáradék helyett ezen módon kívánunk biztosítani, biztossá is tehetjük. Ennek belátásából származott a hadigondozás során adott, vagy kiegészített ingatlanok biztosításának, lekötésének gondolat^.

Ezen gondolat eredményeképpen adta ki a m. kir. minisztérium az 1820—1917. M. E. számú rendeletet a hadirokkantak, a hadiözvegyek és a hadiárvák megélhetésének elősegítésére szánt ingatlanokra vonatkozó magánjogi intézkedésekről, azaz röviden a hadi-telekké nyilvánításról. A rendeletnek, melynek szövege a Hivatal

7. sz. kiadványában közöltetett és megmagyaráztaitoitt, és amely így minden népirodánál meg kell hogy legyen, lényege az, hogy a haditelekké nyilvánított ingatlant a Hadigondozó Hivatal beleegyezése nélkül sem elidegeníteni, se«i megterhelni, sem bérbeadni nem lehet. Utóbbit azért nem, mert a bérbeadás útján az elidegenítési tilalom könnyen kijátszható. A rendelet és a haditelek célja az, hogy a hadigondozottaknak minden vagyoni jogi elhatározásukban a Hadigondozó Hivatal mindenkor támogatására legyen, hogy senki se játszhassa ki a hadigondozott érdekeit. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy az elidegenítést, vagy különösen a bérbeadást és esetleg az ingatlan megterhelését a Hadigondozó Hivatal nem fogná megengedni számos esetben. De szükséges, hogy mindenkor ellenőrizhesse ezeket a vagyoni jogi ügyleteket, nehogy tudtán kívül a hadigondozottat rászedhessék, vagyonát kezéről elűthessék, nehogy ő maga avval könnyelműen bánhasson.

Mindenesetre haditelekké kell nyilvánítani mindazon ingatlanokat, amelyeket a hadigondozottak egészben, vagy részben ajándékba kapnak. Ilyen esetekben a haditelekké nyilvánítást mindenkor keresztül kell vinni és a hadigondozott ebbe való beleegyezését írásban kell biztosítani. Ettől a beleegyezéstől kell az ilyen nagymérvű segítséget függővé tenni, mert ilyen biztosítás nélkül azoknak megadásáért, nagy összegben való folyósításáért nem lehetne a felelősséget vállalni.

De igyekeznünk kell haditelekké nyilvánítani a hadigondozott ingatlanait akkor is, amidőn más természetű, esetleg kisebb segítségeket, gazdasági berendezés, háziállat-segélyek, műhely berendezés, stb. adunk a hadigondozottnak. Sőt törekednünk kell arra, hogy azok a hadigondozottak is haditelekké nyilvánítsák ingatlanukat, akik csak erkölcsi támogatásban részesülnek, ha ingatlanuk sokkal nagyobb annál, amely a család megélhetését biztosítja.

XX.

CSOPORTOS VAGYONRENDEZÉSEK, ROKKANTTELEPEK.

Már a háború elejétől kezdve különböző városok, elsősorban saját rokkantjaik részére telepek felállítását vették tervbe. Mások oly telepeket terveztek, amelyekben egyazon foglalkozású rokkantak találjanak új otthonot. Legtöbbször ipari, kis részben mezőgazdasági, ilyen esetben leginkább kertészeti kereseti telepeket. A háború elején, amikor a rokkantgondozás keretei még sokkal kisebbeknek látszottak, ez a törekvés egészen természetes volt. A megoldások lehetőségei is az akkori árak folytán sokkal könnyebbek voltak és így a Hadigondozó Hivatal is szívesen támogatta ezen törekvéseket.

Amint azonban a háború mind nagyobb és nagyobb mérvet öltött, mind hosszabbra nyúlt és a rokkantak száma, valamint a hadiözvegyeké, — akiket a vagyonrendelés, a foglalkoztatás, esetleg új keresethez juttatás tekintetében velők egyformán kell megítélni, — mind magasabb lett, mind nagyobb és nagyobb nehézségek tornyosultak ezen megoldások elé.

Az eddigi tapasztalatok azt látszanak igazolni, hogy a rokkantak csoportos telepítése azoknak kedélyére nem kedvező hatással van és alkalmas arra, hogy a rokkantat mintegy kiszakítsa a társadalomból, egy külön ember-kategóriává tegye.

Bizonyos azonban az, hogy amennyire nem szabad ebeket a törekvéseket és terveket általánosítani, amennyire nem szabad a rokkantakat országszerte telepeken összezsúfolnunk, mégis vannak esetek, amelyekben a rokkantaknak külön foglalkoztatása, esetleg csoportos foglalkoztatása is helyén való lenne. Ez azonban a rokkantaknak csak azon kategóriájára áll, akiknek rokkantságuk oly súlyos, vagy oly különös természetű, hogy őket csak bizonyos speciális rokkant-munkára, mint aminő a kefekötés, gyékényfonás, kosárfonás, stb. alkalmazhatjuk és olyanokra áll, akiknek nincsen oly nagy családjuk, amelynek munkaerejéhez viszonyítva a rokkant elvesztett munkaereje aránylag csekély százalékot tesz ki és csak olyanokra, akiknek mindamelllett nincs vagyonuk, nincs otthonuk és nem is óhajtanak, nem is vágynak régi lakóhelyeiken maradni.

Mert az egész vonalon az a tapasztalatunk, hogy a rokkantak legeslegnagyobb része otthonába, szülőfalujába, illetve régi lakóhelyére vágyódik vissza. És ez a törekvés helyes és istápolandó. Hiszen erről a XII. fejezetben már beszéltünk. Mindenkor az az első feladatunk, hogy ha csak némi hajlandóság is van a rokkantban a régi környezetben megmaradni, ha csak új környezetében sokkalta jobb sors nem vár rá, minden erővel abban támogassuk, hogy régi környezetében megmaradhasson. Ezért a legegészségesebbek azon városoknak törekvései, amelyek saját rokkantjaikat és özvegyeiket, illetőleg közülük azokat, akiknek még hajlékuk, tulajdonuk neon volna, igyekeznek hajlékhoz, esetleg földhöz, vagy más ingatlanhoz, műhelyhez, vagy egyéb keresethez juttatni városukban.

Ezeket a törekvéseket nem lehet avval a törekvéssel egyesíteni, illetőleg úgy megoldani, hogy mindenütt kereseti telepeket állítsunk fel. Hiszen a kereseti telepeken egy, vagy a legjobb esetben 2—3-féle. akkor is inkább egymáshoz közel álló iparágra lehet gondolni, mert máskülönben teljesen figyelmen kívül marad a kereskedelmi, a kereseti momentum.

A városi telepítéseknek egészséges formája tehát az, hogy mindenkit régi foglalkozásában, vagy abban az új foglalkozásban, amelyet rokkantságánál fogva folytatni fog, igyekszik szülővárosa ker/s éhez, vagy a foglalkozáshoz megkívánt tulajdonhoz juttatni. Ilyen megoldási módot választanak például Kecskemét és Szeged városok. Az elv itt az, hogy minden szegedi, vagy kecskeméti rokkant, aki rászorul és csak olyan mértékig, amilyen mértékben rászorul, segítessék ahhoz, hogy a városnak és az országnak hasznos munkás polgára legyen és családját is azzá nevelhesse. Az iparosoknál a legfontosabb a hajlék, a műhely biztosítása, amit, vagy tulajdonba adással, vagy hosszú bérletekkel lehet a legkülönbözőbb esetekben megoldani. Az ezen természetű segítségeket "endesen a városok adják meg, míg a Hadigondozó Hivatal a műhelyberendezéssel, a szerszám-felszereléssel járul hozzá a felsegítéshez. A mezőgazdákknál a már fent kifejtettek szerint a hajléknak tulajdonbába adása, a határban lévő földek tulajdonként, örökbériként, bérletként, részes földként való átadása jöhet a különböző esetekben tekintetbe, míg a Hadigondozó Hivatal részéről itt is a gazdasági felszerelés, az állatbeszerzési és más már említett segélyek folyósíthatnak.

Ha egy város összes rokkantjainak ügyét meg akarja oldani, nem oldhatja meg az összes esetekre egyformán, mert itt is minden.

eset egyéni elbírálást kíván. A különbség csakis az, hogy a város maga veszi kezébe rokkantjainak ellátási ügyét, a maga vagyónával, póttadójával, gyűjtéseivel hozzájárul ügyeik rendezéséhez, de a helyes, józan rendezés módja csak ugyanaz. A Hadigondozó Hivatal ezeket a törekvéseket a legnagyobb örömmel fogja mindig támogatni, mert hiszen az a cél, hogy a segítséget, az egyéni megoldásokat magukat decentralizáljuk és csak a nagy áttekintés, az egyensúlyozás az egész országban, a nagy vonásokban, az egyforma mértékkel való mérés irányítása legyen centralizálva. Mert csak így, evvel a megosztással fogunk jó munkát végezni. Egyedül sem a centrum, sem a peripheria, sem az állam, sem pedig a társadalom.

A város, ha teljesen egyénileg is intéz el minden egyes ügyet, mégis létesíthet e mellett institutiókat, amelyek a megoldást könnyebben teszik lehetővé, ezekkel sokakat keresethez segíthet, de ezekben az institutiókfaan és az ezek által nyújtott előnyökben is mindenki a saját és családja szüksége szerint kell, hogy részesüljön.

Ilyen institutió gondolata merült fel például Győr városában, amely tudvalevőleg egyike legfejlettebb gyáripari gócpontjainknak. Győr városában is felmerült az ipari kereseti telep gondolata, egyidejűleg avval a gondolattal, hogy Győr város a saját) rokkantjait telepítse le. Amikor a megoldásokon kezdtünk gondolkodni, mindjárt nyilvánvalóvá lett, hogy nem találhatunk oly foglalkozást, a kereseti telep alapjául szolgáló oly ipart, amelyben Győr rokkantjainak nagy részét foglalkoztathassuk, hiszen azok bizonyára a legkülönbözőbb foglalkozási ágakhoz tartoznak. És akkor kapcsolatban avval a tapasztalatunkkal, hogy helyesebb, ha a rokkant egészséges emberek között, azokkal együtt dolgozik, mert így lelki egyensúlyát jobban nyeri vissza, az a nézet csontosodott meg, hogy jobb, ha mindegyik az általa választott foglalkozást úgy és abban a műhelyben követi, amelyben akarja, ha éppen úgy igyekszik, természetesen hathatós támogatásunkkal a munkapiacra állást Keresni, a munkában elhelyezkedni, mint a nem rokkant. A város és a hadigondozás gondoskodásai pedig ne álljanak másból, mint abból, hogy hajlékot szerezzünk, vagy biztosítsunk neki. Itt különösen azokról szólok, akik munkaviszonyba lépnek. Az önálló iparosok természetesen, akik megfelelő műhelyegységben részesülnek, más. már fent részletezett, megítélés alá tartoznak. De még egyet biztosíthat a rokkant részére a hadigondozás. Az állandó munkát, a kenyérkeresetnek biztonságát. Nem helyes úgy intézkedni, hogy vállalatok, vagy iparosok kötelezzék magukat egy-egy bizonyos rokkantnak

élethossziglan való alkalmaztatására. Ez nehezen is volna keresztülvihető, egészségtelen állapotokat is teremtene. Egy egészen más megoldásra találtunk. A kereseti telep megoldására, de nem mint állandó foglalkoztatásra, hanem mint biztonsági szelepre. Azt értem ez alatt, hogy oly foglalkoztató műhelyt állítanánk fel, amelyben a rokkant, amikor hely nélkül van, munkát talál. Oly könnyebb munkát, amelyet mindenféle foglalkozású ember többé-kevésbé elvégezhet, vagy többfajta ily egyszerű munkát. Ez a foglalkoztató műhely néha egészen üresen állna, néha egy, néha 20 rokkant, vagy hadiözvegy fog benne dolgozni. Munkát, keresetet találhat tienne egyik-másik hadiárva is, vagy rokkantnak gyermeke. Nincs benne semmi kötelező és tisztán arra szolgál, hogy teljesen kenyérkereset nélkül időlegesen se maradhasson egy hadigondozott sem.

Egy igen alkalmas és általános ellátási mód a kertes házzal való ellátás, mert hajlékot biztosítani és kis kertet-, amely így a bármely foglalkozású rokkantnak és családjának a szükséges zöldséget, veteményt megtermi, mely a kedélyt megnyugtatja és fel-emeli, mindenesetre egyik legszükségesebb intézkedésünk, Ő Felsége is erre a célra ajánlotta fel koronázási ajándékát. Egyformán jó a kertesház a városok iparosainak és a mezőgazdáknak, avval a különbséggel, hogy az iparosnak, kereskedőnek ezenkívül boltja, a mezőgazdának a határban földje van.

Ezen a téren is létesíthet a város többeknek egyszerre használó intézményeket és számos város arra is törekszik, hogy a rokkantak, hadiözvegyek és a háborúból visszatérő érdemes katonáinak részére kertészeti telepeket, bolgárkertészetet létesítsen, amelyekkel egyben a város ellátását is meg fogják javíthatni.

A népirodáknak és a hadigondozó bizottságoknak ezekkel a kérdésekkel foglalkozniok fog kelleni és fel fog kelleni világosítaniok és irányítaniuk kell majd a városok közvéleményét.

A csoportos megoldásnak nemcsak ezek a tervszerű alapon meginduló módjai lehetők. Az egyéni vagyონrendezések során számtalan eset merül fel, amelynek kapcsán csoportosan több rokkantnak és hadiözvegynek együttesen, vagy egyszerre lehet jövőjét megoldani. Hivatalunk praxisában már számos ilyen eset fordult elő. Így a szolnokmegyei Kenderes községből Á. Gy. hadirokkant azzal a kéréssel fordult az Országos Hadigondozó Hivatalhoz, hogy földszerzésben támogassuk. A folyamatba helyezett eljárás során megállapítást nyert, hogy a községben egy nagyobb ingatlan földarabol ásat tervezik. Elrendeltük tehát, a községben

lakó összes hadirokkantak és hadiözvegyek összeírását, és pedig vagyoni helyzetükre való tekintet nélkül. A beérkezett 67T adatyűjtőíviből megállapítást nyert, hogy 36 hadirokkant és hadiözvegy volna a földszerzésben támogatandó. A Szolnoki Népirodát megbíztuk, hogy a támogatandók személyi és vagyoni viszonyairól a helyszínen győződjék meg. A népiroda jelentésének beérkezése után az Országos Hadigondozó Hivatalnak egyik tisztviselője kiszállt Kenderesre és a hadirokkantak és hadiözvegyek nevében az ingatlan-részleteket lejegyezte. Az ingatlan-részletek vételárából 15%-ot az Országos Hadigondozó Hivatal fizetett ki, a további 85% fedezetére kölcsönt fog folyósítani, a kölcsönök folyósítására pedig Kenderesen egy Hitel-szövetkezet szervezése fog megtörténni. Gazdasági felszerelést az Országos Hadigondozó Hivatal fog a hadirokkantaknak és hadiözvegyeknek ajándékozni.

Az ilyen kínálkozó alkalmat a Hivatal mindig a legnagyobb örömmel karolja fel, sőt az egyes rokkantak és özvegyek kikérdezésénél súlyt helyezünk arra, hogy megtudjuk a községbeli többi hadirokkantnak és hadiözvegynek körülményeit és utána kutatunk, hogy vajjon nem lehetne-e mindezeknek ügyét megoldani. Ilyen esetekben, amidőn többek ügyét egyszerre lehet megoldani, szakértőt küldetünk ki a helyszínére — ami az egyes esetekben persze nem volna mindig lehetséges — és igen gyakran aránylag csekélynek látszó pénzáldozattal sikerül egy-egy község összes, vagy majdnem összes rászorult hadigondozottjának ügyét rendezni. Így például a fenti esetben 32 rokkantnak és özvegynek ügyét körülbelül 55.000 koronával és ezenfelül adott gazdasági eszközökkel, amire 3-500 koronáit lehet számítani fejenkint, oldhattuk meg.

Ezek a csoportos ügyek különböző módon kerülnek napfényre, jutnak elénk.

A fejérmegyei Adonyban három ottani özvegy kisebb kérésekkel való személyes jelentkezése következtében, Sósúton a Hadigondozó Bizottság kezdeményezésére, Büdszentmihályon, Tiszaeszláron, Apczon, Hódmezővásárhelyen és számos más helyen a községi előljáróság, Gyergyószentmiklóson a Eokkantegyesület kezdeményezésére a hadirokkantak és özvegyek vagyonrendezése az összes községbeliekre kiterjedőleg egyszerre helyezettett folyamatba, amiáltal nagyobb áttekintéssel oldhatók meg az ügyek.

De azért ezeknél a csoportos megoldásoknál is az egyéni eljárást, az egyéni elbírálást nem szabad figyelmen kívül hagyni.

A pozsony megyei Alsószelei község előjárósága kérdést intézett az Országos Hadigondozó Hivatalhoz, hogy a községbeli hadiözvegyeket miként lehetne támogatásban részesíteni. A községi előjáróságnak adatgyűjtőíveket küldöttünk ki, azzal a megfigyeléssel, hogy azokat valamennyi ott levő hadiözvegyre vonatkozólag és pedig vagyoni helyzetükre való tekintet nélkül, töltsék ki. Az adatgyűjtőívek visszaérkezvén, megállapítást nyert, hogy a községben levő 17 hadiözvegy közül 11 támogatásra szorul és mert mindezek baromfiak beszerzésére való segílyt kértek, azt meg is kapták. Ezenkívül 2 özvegyet, akiknek különösen nagy családjuk volt, arra utasítottunk, hogy maguknak lakóházakat vegyenek, négy segílyben részesített hadiözvegyet pedig, akiknek kis házuk már volt, házuknak haditelekké való nyilvánítására hívtuk fel. A házszerzésben támogatandó özvegyek közül ugyanis az egyiknek 4, a másiknak 3 gyermeke volt, ők maguk kifogástalan erkölcsi életűek, egészségesek, s mezőgazdasági napszámmunkából élnek. A haditelekké nyilvánított, ingatlanok mind a négy esetben telkesházak voltak. Egyébiránt mind a 11 támogatásban részesített özvegynek gyermeke van. önálló háztartásban él és mezőgazdasági napszámmal keresi kenyerét.

Különösen figyelemmel kell, hogy kísérjék vidéki szerveink a különböző eladásokat, amelyekkel sikerülhet a rokkantak ügyét megoldani. Igen gyakran sikerül az, hogy az általunk figyelmessé tett parcellázó birtokos a rokkantoknak és hadiözvegyeknek kedvezményeket nyújt, amelyeket szükség esetén mi is kiegészítünk társadalmi alapjainkból. Épen így figyelemmel kell kísérnünk az apró bérletek kiadását, részes földek kiadását, egyszóval mindazt, ahol a rokkantak és hadiözvegyek keresethez juthatnak.

Ezek a megoldások nagyrészt a földszerzés és a mezőgazdaság körébe vágnak. De hiszen katonáinknak és így rokkantjainknak is több mint kétharmad része ebből a foglalkozási ágból került ki és a vidéki bizottságoknak túlnyomó óriási többségben ezekkel lesz dolga.

A GAZDASÁGI SZERVEZETEK ÉS A NÉPIRODA KAPCSOLATA.

Már az elején kifejtettem, hogy a népiroda nem szabad hogy teljesen bürokratikus, teljesen állami szerv legyen. Nem is volnánk képesek tisztán állami hivatalnokokkal a hadigondozás egész ügyét azon módon, ahogy kell, tudniillik az egyéni módszerrel lebonyolítani. Ez esetben minden körjegyzőségben kellene hadigondozó népirodát felállítani, ezeknek legalább megyénként fellebbezési fórumokat. Egyszóval egy teljes hivatalnoki kár kellene ezen kormányzati tevékenység számára. Ez oly összegeket emésztene fel, amelyek rendelkezésre nem állanak és e mellett nincs rá szükség, mert a társadalom a munkának egy részét, tulajdonképen zömét, jobban, kevesebb nehézséggel és sokkal kevesebb költséggel intézheti. A népiroda csak arra szolgál, hogy a társadalom tevékenységét mintegy összefoglalja, a hadigondozás ezen állami szervezete csak mintegy csontváz, melyre a társadalom — kell hogy rárakja a húst, hogj, lesiet öltön a hadigondozás munkája. A népiroda kell, hogy a hadigondozás biztonságát, folytonosságát, általánosságát biztosítsa, Meri ha nagyon sok helyen meg is fogja a társadalom tenni kötelességét, lesznek helyek — erre legalább is el kell készülvé legyünk, — ahol nem fogja talán egészen megtenni. Másutt talán gyenge lesz hozzá. És mégis ott sem hiányozhat a hadigondozás.

Az 1917. évi 900. M. E. számú rendelet 4. §. szól a rokkantak és hadiözvegyek tanácsadójának, a 3. §. a hadiárvak pártfogójának a datairól. Itt a vagyonrendezés kérdésénél inkább a tanácsadó feladata érdekel.

A fenti VII. fejezetben már kifejtettem azt, hogy mely esetekben nincs szükség a tanácsadó kirendelésére, hogy mely esetben kell, vagy tanácsos olyan tanácsadót kirendelni, aki már más rokkantnak is tanácsadója, stb. A helyes elv ebben a tekintetben nézetem szerint az, hogy annak a rokkantnak és özvegy mellé kell tanácsadót rendelni, aki állandó tanácsadásra szorul és hogy annak a tanácsadónak olyannak kell lennie, aki annak a rokkantnak, vagy özvegynek életkörülményeit, környezetének viszonyait és munkáját, foglalkozását ismeri.

Az 1917. évi 900. M. E. számú rendelet 4. §-ának tizenegy pontja a tanácsadónak mindenféle feladatát részletezi, kezdve a rokkantintézetekbe való beutalástól, a rokkant gyógyításától, oktatásától egészen annak gazdasági felsegítéséig. Az ebben a fejezetben lefektetett elvek és közölt példák kiegészítőkép irányt mutatnak a tanácsadók tevékenységének, a rokkantak és özvegyek vagyoni ügyeinek, de egyáltalában jövőjének rendezése terén. A tanácsadó célja és feladata ezekben ugyanaz, mint a népirodáé, ő köteles a népirodát támogatni esetleg úgy, hogy ott, ahol tud, teljesen önállóan jár el gondozottjának érdekében. Vannak azonban ügyek, amelyekben a népiroda segítségét fogja igénybe venni. Ilyen elsősorban a család vagyonrendezésének kérdése, ahol & keresztülvitelben majdnem minden esetben szüksége lesz a népirodára. A népiroda tudniillik az a pont, amelyben -a szükségnek és segítsének összes számai össze kell hogy fussanak. A vagyonrendezéseknél, amidőn az ország népessége egy jelentékeny része életének jövőjét meg kell hogy alapozzuk, szükséges volt és szükséges, hogy a Hadigondozó Hivatal összeköttetésbe lépjen gazdasági életünknek összes tényezőivel és szervezeteivel és az ezen szervezetekben rejlő erőt felhasználja a megoldásokhoz. A tanácsadó ezekhez legegyszerűbben a népiroda után jut majd hozzá. Az ő feladata az esetet felfedni és az eset összes körülményeit mérlegelni, a népiroda feladata tudni, hogy minden irányban mennyi segélyforrás áll rendelkezésre anyagiakban, erkölcsiekben és tudásban. A tanácsadó a népirodához hozván az ügyet, a népiroda vezetőjével karöltve könnyen meg fogja találni a megfelelő egyéb megoldás lehetőségét.

A különböző gazdasági szervezetek közül a Hadigondozó Hivatalnak legelőször az Országos Magyar Gazdasági Egyesülettel sikerült megállapodást létesíteni, ennek közbenjöttével a megyei gazdasági egyesületekkel és az általuk a megyékben és a központban megszervezett Gazdák Hadsegélyző Bizottságaival. Ezen megállapodás szerint a Gazdák Hadsegélyző Országos Bizottsága az általa és helyi szervezetei, a vármegyei gazdák hadsegélyző bizottságai és egyéb megbízott intézmények által a mezőgazdasági nép hadiözvegyei és hadiárvai javára gyűjtött adományösszegeket a következőként fogja felhasználni:

A segélykiosztásban való egyetértő eljárás biztosítására a vármegyei szervezet (Hadsegélyző Bizottság, Gazdasági Egyesület) kapcsolatba lép a vármegyei területén lévő hadigondozó népirodákkal. Minden népirodához a gazdasági egyesület megbízottakat küld

ki. A vármegyék székhelyein működő népirodába elsősorban lehetőleg a gazdasági felügyelőt és a gazdasági egyesületi titkárt fogja kiküldeni. A segélyezés olyformán történik, hogy az elesettek segélyezésre szoruló hátrahagyottjai a hadigondozó népirodánál jelentkeznek. A hadigondozó népiroda kötelessége, hogy minden segélyért, vagy tanácsért hozzá forduló egyénnek körülményeit megvizsgálja, (megfontolja és megfelelő utójavaslatot tegyen. A segélyezés módja iránti javaslatát a gazdasági megbízottal egyetértőleg teszi meg és arra törekszik, hogy a javasolt segélyezéssel a lehetőség szerint a család jövője egyszersmindenkorra biztosítható legyen.

Egyszerűbb segélyezésekre nézve a végleges intézkedés jogát a Hadigondozó Hivatal fokozatosan a népiroda hatáskörébe fogja utalni. Ezekről az elhatárolandó esetektől eltekintve, a segélyezés ügyében a népiroda a vármegyei gazdasági egyesület véleményét kéri ki, a gazdasági egyesület pedig a helyi viszonyokkal ismerős egy vagy három, vagy több tagot küld ki, akik a felmerült ügyben döntenek. Ha ez a bizottság sem tudná az ügyet elintézni, akkor ez az Országos Hadigondozó Hivatalhoz terjesztendő fel, amely a hadigondozó tanács két, vagy több szakértő mezőgazdatagjának bevonásával véglegesen dönt. Amennyiben a felmerülő ügynek a mezőgazdaságon kívül más vonatkozásai is vannak, az elbírálásban úgy az első, mint a másodfokon illetékes jogi, nevelésügyi, orvosi és egyéb tanácsadók is részt vesznek.

A népirodák a segélyeket a fentemlített szervek döntése szerint és a vármegyei szervezet nevében osztják ki. A segélyösszegek kifizetéséről a vármegyei bizottságnak számolnak el és az elszámolás másodpéldányát az országos bizottság központi irodájának is megküldik.

A már előbb is iparos foglalkozású és az iparosokká kiképzett egyéb hivatású hadirokkantoknak a gazdasági életbe visszavezetésénél való közreműködés tekintetében az Országos Hadigondozó Hivatal a kereskedelmi és iparkamarákkal a következő megállapodásokat létesítette:

1. Minden népiroda mellé a kereskedelmi és iparkamara legálább egy-egy iparost és kereskedőt küld ki, akiknek megbízatása tiszteletbeli. Ha a népirodában valamely támogatásra szoruló, vagy tanácsot kereső család bármely tagjára vonatkozólag ipari kiképzés, vagy továbbképzésnek, ipara gyakorlásában való támogatásnak, ipari üzem megindításának, vagy berendezésének kérdése, vagy bármely más hasonlóan iparra, vagy kereskedelemre vonatkozó kérdés

merülne fel, akkor, kivére azokat az idővel talán többször előforduló eseteket, amelyeket — de mindig teljes felelőssége tudatában — a népiroda igazgatója maga el tud bírálni és intézni, köteles ezen tanácsadóknak előterjeszteni s velük közösen elbírálni az esetet.

Mindazon esetekben, midőn ezen szaktanácsadók a népirodák igazgatóival együtt az ügyet megoldani nem tudják, a népiroda az ügyet a kereskedelmi kamarához teszi át, ahol esetről-esetre egy megbízott, vagy kisebb (3 tagú) bizottság vizsgálja meg a rokkant ügyet és a rokkant ügyében teendő lépésekre nézve a népiroda javaslatot tesz (21.082—1918. OHGH. sz. rendelet.). A népiroda ezen javaslat alapján, amennyiben hatáskörébe tartozik, a rokkant ügyében eljár, vagy pedig intézkedés végett az ügyet az. OHGH.-hoz terjeszti fel. Egyelőre minden vagyonrendezési ügy az OHGH. központja hatáskörébe tartozik és oda felterjesztendő. Az OHGH. ezen hatáskört fokozatosan fogja az egyes népirodákra átruházni, amint azok az ilyen önálló munkára való képességüket bebiztosítják.

2. Az iparos-hadirokkantakat és a rokkantiskolák tanműhelyeiben ipari pályára kiképzett hadirokkantakait a hivatal indokolt esetben önállósításukban erkölcsileg és anyagilag támogatja.

Az anyagi támogatás a 39.263—OHGH. 1917. számú körrendelet és ennek végrehajtása tárgyában kiadott 12.740—OHGH.—1913. szám alatt kiadott utasítás értelmében nmbelysegélyből állhat (szerszámsegély, kézigésegély). Annak megállapítására, hogy a segélyezés indokolt-e és hogy a segélyezéssel az iparos-hadirokkant megélhetése biztosítottnak tekinthető-e, az OHGH. és annak szervei a kereskedelmi és iparkamarák véleményét hallgatják meg. Arra nézve, hogy a véleményt mi módon kell kérni és a műhely-segélyezésnél mire kell figyelemmel lenni, a fentebb idézett rendeletek nyújtanak tájékoztatást. A népirodáknak iparos-hadirokkantak ily irányú ügyeinek elbírálásánál és elintézésénél a szóbanlevő utasításokat kell figyelembe venniök és az OHGH.-hoz teendő javaslat-tétel előtt a kereskedelmi és iparkamara véleményét tartoznak kikérni.

3. Az iparos és kereskedő hadirokkantak boldogulásuk céljából a műhelysegélyezésen kívül számos esetben anyagbeszerzési és egyéb célokból további anyagi támogatásra is szorulnak. Ezen anyagi támogatás számos esetben hitelnyújtás alakjában fog megnyilvánulni. Erre nézve, valamint arra, hogy a máshonnan — általános iparossegélyezés, reconstructió, vagy kársegélyezés kapcsán — folyósított hitelek, valamint kársegélyek hogyan kapcsolódnak

esetleg össze a vagyonrendezéssel, annak idején külön utasítások fognak kiadatni.

Ezek a megállapodások két irányúak: egyrészt arra az anyagi erőre vonatkoznak, amely a gazdasági testületeknek és szervezeteknek hadigondozási célokra rendelkezésére áll; másrészt vonatkoznak arra a szakszerű tanácsadásra, amelyre az Országos Hadigondozó Hivatal központjának az országos testületek vezetői részéről, a népirodáknak pedig a gazdasági szervezetek helyi exponensei és a helyi gazdasági életben levő tagjai részéről feltétlenül szüksége van.

XXII.

A TÁRSADALOM ÉS A NÉPIRODA.

Úgy mint a gazdasági élet szerveire, szüksége van a hadigondozásnak és a népirodának az egész társadalom támogatására. Amint fentebb mondtam, sem a centrum, sem a periphéria, sem az állam, sem a társadalom egymagában a hadigondozást megoldani nem tudja. Az állam a nagy irányelveket, a biztos alapokat kell, hogy a munkához szolgáltatassa, a társadalomnak kell az ezer apró nehézséget, az apró különbségeket kiegyenlíteni, lecsiszolni és pedig úgy a segítőforrások megszerzésében, mint a segítség egyéni keresztülvitelében.

Hogy segítse már most a társadalom a népirodát?

A példát erre megadja a nagy gazdasági szervezeteknek az országos mozgalmakhoz és vezérelvekhez való alkalmazkodása. A különböző társadalmi alakulatoknak, elsősorban a különböző jótékony egyesületeknek a hadigondozás terén közös munkára kell összeállaniuk. A közös munkát egyes vezérelvek irányíthatják csak. Ezeket a vezérelveket csak oly szerv adhatja meg, tűzheti ki, amelynek tekintete belátja az egész országot, amely szerv speciálisan ezekkel a kérdésekkel foglalkozik, tehát a dolgok mostani rendjében a Hadigondozó Hivatal. Vidéken ezeket az elveket a Hivatal exponense, a népiroda és bizonyos vonatkozásban a hadigondozó bizottság képviseli. A nagy munka ezer apró különböző feladatra oszlik. A hadiárvákra nézve csecsemőgondozás, tejkonyhák, napközi otthonok, óvodák, ruha- és cipőellátás, a hadiözvegyekre vonatkozólag munkaalkalmak szerzése*, gyógyíttatás, egyszóval ő rájuk is, a rokkantakra nézve is a segítségnek mindazok a módjai te-

kintetbe jönnek, amelyeket fent felsoroltunk és amelyeket különböző egyletek részben eddig is gyakoroltak.

Ezeket a munkákat az egyletek legjobban akkor fogják végezni, ha kellő munkamegosztást létesítenek. Minden egylet vállaljon lehetőleg egy-egy, vagy egynéhány rokon munkakört és szentelje magát teljesen annak, akkor azt jól, szakszerűen és nem a charitatív téren oly gyakran előforduló, az erőket teljesen eltékozló rapsodikussággal fogja megoldani. Például az egyik egylet népkonyhát nyit, a másik varrodát, amely a hadiárvákat és más gondozottakat ruhával látja el, a hadiözvegyeknek és nagyobb hadiárva leányoknak munkaalkalmat szerez. A harmadik nyisson napközi otthont és foglalkozzon a paedagógiával határos munkakörökkel, a negyedik szentelje magát a családi körülmények, a rászorultság felkutatásának és területileg osztva fel a munkát tagjai között, világos képpel fog mindenkor a segítség különböző neveit intézőknek szolgálni és így tovább.

A segítség akkor oly formán történik, hogy minden rászorult a népirodánál keres segítséget, tanácsot, útbaigazítást. A népiroda megítéli az esetet a tanácsadónak, vagy a patronage kutató egyletnek bevonásával és akkor úgy utalja át segítségre a különböző egyletekhez.

Például X. hadiözvegy, aki hathónapos, 2 éves és 8 éves gyermekét kénytelen lévén gondozni, nem tud munkába járni. Ha a kutatóközeg információi alapján a tényállásról meggyőződött, úgy segíti, hogy egy utalvánnyal elküldi A. egyletnek, amely csecsemőotthont tart fenn, hogy napközben ott elhelyezze legkisebb gyermekét, egy másik utalvánnyal B. egyletnek, amely a napközi otthont tartja fenn, vagy az óvodába, hogy ott másik gyermekét gondozzák a nappalon át, a harmadik utalvánnyal C. egyletnek, ahol cipőt fognak a legnagyobbik gyermekének adni, hogy iskolába járhasson és végül a negyedik utalvánnyal maga a hadiözvegy fog I. egyletnél, amely varrodát tart fenn, munkát találni. Ez a sok utalvány, a négy egyletnek utasítás sokkal kevesebb lótástfutást, sokkal kevesebb várakozást fog a rászorultulra jelenteni, mintha sok egylet ajtaját végig kell, hogy kilincselje és sokkal állandóbb, biztosabb állapotokat fog teremteni. Az egyletek is mindenkor nyugodtak lehetnek abban, hogy érdemeseket segélyeztek és nem utolsó dolog az sem, hogy megszűnne, a sajnos, nagyon sok egyletben, különösen nagyon sok apró jótékony egyletben dívó protekció.

Ma már szükségesnek látják maguk az egyletek is a legtöbb helyen az együttműködést. Több helyen abban állapodtak meg, hogy a népirodához egy-egy kiküldöttet fognak kinevezni, aki a népiroda igazgatójával állandó összeköttetésben van, a népiroda munkásságát figyelemmel kíséri és az egylet munkásságával kapcsolatba hozza, Ezeket az egyleti képviselőket a népiroda igazgatója néha megbeszélésre is hívhatja össze, de rendszerint munkájuk nem tanácskozásokban folyik. Azon célból, hogy az egyletek egymás munkásságáról tudomást szerezzenek és különösen arról szerezzenek tudomást, hogy valamely egylet egy családdal és annak ügyével már elkezdett foglalkozni, több helyen azt a megoldási módot találták a hadigondozás vezetői és az egyletek, hogy a népirodánál egy kartotékát állítanak fel. Az üres lapokon hely lesz a gondozott nevének, a legszükségesebb azonossági adatoknak, — a legjobb azonossági adat házas embernél a feleség neve, az özvegnél annak leányneve, — azután hely lesz az ügyvel foglalkozó egylet, vagy intézmény nevének, annak a számnak, amely alatt annak irattárában az ügyre könnyen rá lehet találni, vagy egyéb hasonló adatok részére, végül egy rubrikába beírandó 2-3 szóban az ügy, a segélyezés természete, például ruhasegély, házvétel, műhelysegély, pillanatnyi segély, — esetleg az összeg jelzésével. Egyszóval nagyon kevés adat. Éppen annyi, amelynek alapján a fonalat fel lehet venni. A kitöltött lapokat mindenkor, mihelyt az ügyvel valamelyik intézmény, vagy egylet foglalkozni kezd, beküldi a népirodához, amely a lapot abc sorrendben a kartotékba behelyezi. Ha ott már volna az illető gondozottnak lapja, akkor nem helyezi be a kartotékát, hanem hátlapjára ráírja, hogy már X. egylet ilyen és ilyen ügyben, ilyen és ilyen szám alatt foglalkozott, vagy foglalkozik az illető ügyével és a lapot a beküldőhöz visszajuttatja. így létesíti a kapcsolatot a két ugyanazon gondozottal foglalkozó szerv között. Mindenesetre nagy előny fog származni abból, hogy ezek közös erővel fogják az ügyet kézbe venni, vagy amennyiben úgy látják helyesnek, egyik veszi át az egész ügyet, illetve a hadigondozott összes ügyeinek rendezését.

Ez az egyik módja a közös munka szervezésének. Lehet más módokat is találni, mindenütt a helyi viszonyok, a résztvevők nézete és megállapodása az irányadó. A népirodának igyekeznie kell egyrészt alkalmazkodni, másrészt azonban ilyen együttműködésre felhívni, annak létrejöttét, egy egyszerűbben működő rendszerbe való megállapodását előmozdítani.

Ez a munka tulajdonképpen a megyei, városi, vagy járási hadi-

gondozó bizottságok feladata. A népiroda itt csak mint a bizottságok végrehajtó szerve működik és a hadigondozó bizottságok, ha feladatukat helyesen fogják fel, meg is fognák ezen feladatnak mindenütt felelhetni. Hiszen egyesítve van bennük minden vidéknek egész vezető társadalma. Ugyanaz a társadalom, amely a többi szervezeteiket, intézményeket, egyleteket is létesítette és vezeti. Csak azt kell ismernie ennek a társadalomnak, hogy a hadigondozás munkája gyorsabb, egységesebb szervezetet és takarékosabb munkát kíván minden eddiginél és akkor, meg vagyok győződve, jól fogják e munkát végezni.

TARTALOM:

Előszó.....	3
I. A népirodák felállításának okai. — Feladatuk.....	5
II. A Rokkantügyi és a Hadigondozó Hivatal feladatkörének kialakulása. — Socialis feladatok. — A munkaközvetítés.....	10
III. A rokkantak pályaválasztása. A rokkantintézetek socialis irodáinak erre irányzott munkássága.	14
IV. A vagyonerő visszaállítása és fokozása. A vagyonrendezés. — Első kísérletek e téren.....	17
V. A próbavagyonrendezések tanulságai. — Az egyéni elintézés, egyéni érintkezés és a népiroda felállításának szüksége.....	20
VI. A népiroda feladata a vagyonrendezés s az evvel kapcsolatos segélyezés terén. Az adatgyűjtő-iv.....	21
VII. A rokkant és özvegy tanácsadó	25
VIII. A vagyonrendezés mértéke, határai. — Vagyonosak ügyei	27
IX. A vagyonrendezésben nyújtott anyagi segély mértékének alsó határa. A megélhetési minimum	32
X. A kellő megoldás keresése.	35
XI. Egykor üzött, de felhagyott foglalkozást figyelemre kell méltatni.....	41
XII. Vissza az otthonba.....	45
XIII. A városba tódulást meg kell akadályozni.....	48
XIV. Hogyan jelentkeznek a gondozandók a népirodánál. — A kikérdezés és a segítség legkülönbözőbb módjai.....	54
XV. A hadirokkantak alkalmazása a gyáriparban.	62
XVI. Hogy gyakorolják a vidéki szervek a vagyonrendezés és végleges segítés során a hadigondozandók egészségügyi, tanulmányi és erkölcsi gondozását?	70
XVII. Fajegészségügyi és népesedéspolitikai szempontok a vagyonrendezésnél.	75
XVIII. Nemzetgazdasági szempontok.	78
XIX. A vagyonrendezések fedezetének és a befektetések biztosításának módzatai... ..	81
XX. Csoportos vagyonrendezések, rokkanttelepek.....	90
XXI. A gazdasági szervezetek és a népiroda kapcsolata	96
XXII. A társadalom és a népiroda.....	100